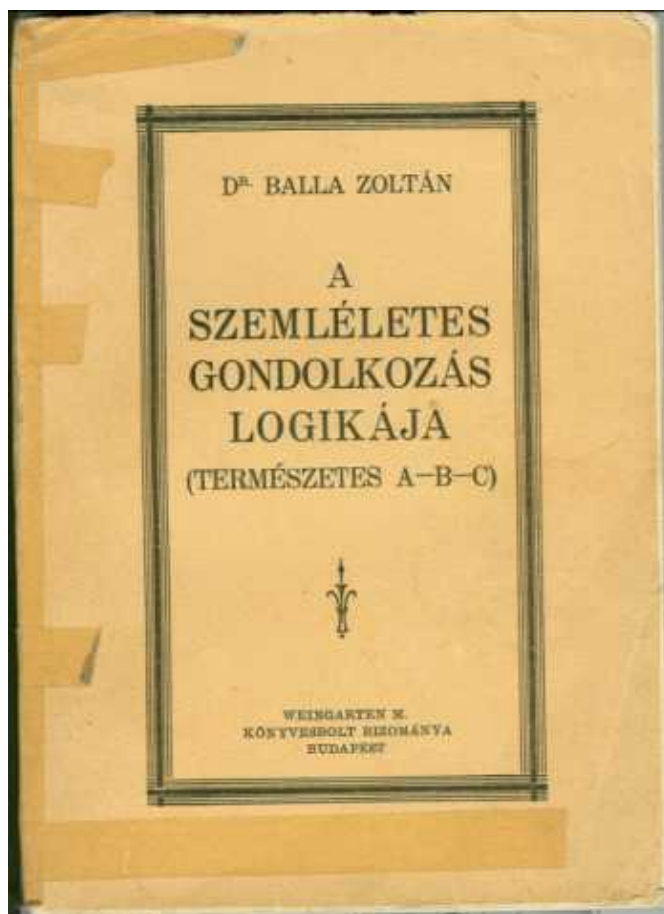

Dr. Balla Zoltán

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA
(TERMÉSZETES A-B-C)

Elektronikus kiadás, 2008.
Forrás: osnyelv.hu

Tartalomjegyzék

<u>A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA (TERMÉSZETES A-B-C)</u>	1
<u>TARTALOM</u>	1
<u>ELŐSZÓ</u>	2
<u>ELŐSZÓ AZ ELEKTRONIKUS KIADÁSHOZ</u>	3
<u>BEVEZETÉS</u>	3
<u>Ismeretelméleti tájékozódás</u>	5
<u>A BESZÉDHANGOK ÉS BETŰK JELLEGZETESSÉGEI A TERMÉSZET ÉS SZELLEM DOLGAIBAN</u>	10
<u>A t-beszédhang vizsgálata és természetes jelentésének megállapítása</u>	10
<u>Az í-jel vagy i-beszédhang természetes értéke</u>	15
<u>Az -l- jelentés</u>	23
<u>Az -a- jelentés</u>	27
<u>Az -o- jelentés</u>	30
<u>Az -m- jelentés</u>	35
<u>A -g- jelentés</u>	38
<u>A -b- és -d- jelentések</u>	43
<u>A j betű</u>	46
<u>Az -n- jelentés</u>	48
<u>A -v- jelentés</u>	50
<u>A -k- jelentés</u>	52
<u>A -p- jelentés</u>	56
<u>Az f betű</u>	58
<u>Az -sz- jelentés</u>	59
<u>Az -r- jelentés</u>	60
<u>A -z- jelentés</u>	61
<u>A -h- jelentés</u>	63
<u>Az -s- jelentés</u>	63
<u>Az -u- jelentés</u>	64
<u>Az -e-hang természetes határozománya-jelentése</u>	64
<u>Miért neveztük a jelek meghatározását "logikának" és miért nem folytatjuk logikánk további kiépítését az elemi jelentések kombinálásával?</u>	65
<u>Problémánk rövid történeti áttekintése</u>	66
<u>A gondolkodás szemléletes jellegére vonatkozó megállapításaink rövid összefoglalása</u>	71
<u>Utóhang</u>	74
<u>Logica cogitationis imaginiformis</u>	75
<u>La logique de la pensée intuitive</u>	77
<u>Die Logik des anschaulichen Denkens</u>	78

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA (TERMÉSZETES A-B-C)

Dr. Balla Zoltán

Weingarten M.

könyvesbolt bizománya

BUDAPEST

Utánnomás és fordítás joga a szerzőt illeti.

Kiadásért felel: Dr. Schroeder Attila.

TARTALOM

Előszó

Bevezetés

Ismeretelméleti tájékozódás

A beszédhangok és betűk jellegzetességei a természet és szellem dolgaiban

A "t" beszédhang mint a határok ütközésének hangja

Az "í" jel vagy "i" beszédhang mint a kicsinység, pontszerűség kifejezője

Az "l" mint a nyúltság, vonalszerűség hangja

Az "a" mint a lapszerűség kifejezője

Az "o" a kerekesség jele

Az "m" a tömbszerűség hangja

A "g" mint az egység, gömbszerűség kifejezője

A "b" és "d" mint mint a gömbszerűség részletjelentései

A "j" betű

Az "n" jelentés

A "v" a szögszerűség jele

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

A "k" a szilárdság jele

A "p" mint a légység kifejezője

Az "f" a gáznemű diszpergáltság jele

Az "sz" a felosztottság jele

Az "r" mint a részelttség hangja

A "z" a felosztás hangja

A "h" a felületek hangja

Az "s" a símaság jele

Az "u" mint az űr hangja

Miért neveztük a jelek meghatározását "logikának" s miért nem folytatjuk logikánk további kiépítését az elemi jelentések kombinálásával?

Problémánk rövid történeti áttekintése

A gondolkodás szemléletes jellegére vonatkozó megállapításaink rövid összefoglalása

Utóhang

Logica cogitationis imaginiformis

La logique de la pensée intuitiv

Die Logik des anschaulichen Denkens

ELŐSZÓ.

A szerzőhöz fűző régi baráti viszony és e könyv megjelenésének sajátos körülményei késztetnek az előszó megírására.

Midőn 1944-ben művének budapesti megjelentetésében a szerző állandó vidéki tartózkodása által akadályoztatva, engem kért fel a sajtó alá rendezés és kiadás körüli munkák elvégzésére, örömmel vállalkoztam a feladatra, mert a dolgozat érdekes, újszerű gondolatai felkeltették érdeklődésemet.

Szerzőnk a beszédhangok és betűjelek, ill. a fizikai, biológiai, sőt szellemi valóság tényeinek bizonyos egybevágása nyomán a lét "igés" természetére következtet és ebbeli nézetével az objektív idealizmus talaján áll, bár a nyelv és valóság valamiféle egybevágása akkor is fennállhat, ha a szó (gondolat, "ige") nem meghatározó előzménye, hanem csupán következménye a naturának. Azonban ez esetben is érdeme a munkának, hogy a nyelv tényeit a generális fizikum szférájához közelíti s az ebből való levezetés útját megnyithatja. Eszerint tehát pld. nem azt kell mondani, hogy a reális világban található hosszanti tárgyak (erek, nyelvek, csatornák) "l"-es jellegűek, hanem fordítva: az "l" hang és betű hosszanti, csatornás jellegű. Ami azonban semmit

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

sem von le a szerző abbéli érdemeiből, hogy - mint már említettük -, a nyelvnek s a természeti valóságnak az eddigi nyelvfilozófiai megállapításokban képviselt kapcsolatainál sokkal mélyebb kapcsolatait kívánja fölfedni.

A mű kiadása, annak idején, sajnos, a háborús események következtében lehetetlenné vált. Közben a szerző a trianoni határok visszaállítása folytán ismét Csehszlovákiában találta magát, jelenleg is ott folytatja hivatását és valószínű, hogy további tudományos munkásságát is az ottani keretekben fogja folytatni.

Magam pedig immár baráti, kedves kötelességemnek vélem a hajdan reámbízott jegyzetek és kéziratok közreadását, illetve hogy azoknak legalább egy részét, mint elsőkötetet, - melyet majd egy második, "speciális" rész is követ - a magyar érdeklődők elé bocsássam.

Most pedig innen a távolból - éppen e távolságra hivatkozással - elnézést kérek szerzőbarátomtól, ha a sajtóalá rendezés munkája közben gondolatainak eredeti épségében netalán itt-ott csorbaesett volna és könyvéhez sok szerencsét kívánva, szeretettel búcsúzom.

Dr. Schroeder Attila

(Budapest).

ELŐSZÓ AZ ELEKTRONIKUS KIADÁSHOZ.

Dicsőség a szerzőnek, Balla Zoltán doktor úrnak.

Műve hiányzik a könyvtárakból, egyetemi polcokról és kereskedelmi forgalomban sem érhető el. Ezen helyzeten próbál javítani a könyv elektronikus kiadása, amely több mint 50 évvel követi az első és eddig egyetlen kiadást.

A szöveg gondozása során követtem a szerző írásmódját, igyekezvén betű szerint egyezni a forrást adó könyv szövegével. Ez itt-ott kérdéseket vethet fel, amely kérdések csak a jelenleg érvényesített helyesírási előírások és szabályok fényében merülnek fel. A szövegen semmilyen helyesírás-ellenőrző és -javító programot nem futtattam.

A szövegben írógép-betűtípussal írt szövegek a szerző saját, utólagos betoldásai, melyek írógéppel írt és beragasztott papírokon találhatóak a forrás-könyvben.

A könyv elektronikus formában szabadon letölthető és terjeszthető az *osnyelv.hu* honlapról.

Varga András
andvarga@freeweb.hu

Budapest, 2008.

BEVEZETÉS.

Munkánk címéből nehéz lenne megsejteni, mily széleskörű megoldásokra törekszünk keretében. Felismeréseink birtokában ugyanis a legtöbb fogalmat oly kiszélesített és kimélyített értelemben vagyunk kénytelenek használni, amely előzetes magyarázatok, tisztázások nélkül, szükségszerűen félreértésekre vezet. Ez okból helyénvalónak tartjuk néhány alapfogalmunkat mindjárt a

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

kezdet-kezdetén némileg körülvázolni.

Itt van pld. elsőnek a szemléletesség, ill. a szemléletes gondolkozás fogalma. Első pillanatra úgy tűnhet, mintha mi a szemléletes jelzővel a gondolkozásnak egy bizonyos területét vagy különleges módszerét akarnánk kutatásaink tárgyául kiszabni. Ez azonban egyáltalán nem felel meg a valóságnak. Mi ugyanis felfedezéseink birtokában azt valljuk, hogy az emberi gondolkozásnak csak egyetlen formája lehetséges és ez lényegében a szemléletességgel annyira összeforrott, hogy tőle semmiféle fokon és semmiféle ismerettárgy esetében el nem választható. Hiába törekedtek egyesek, az elvonás magyarázatával úgy feltűntetni a dolgokat, mintha fogalmi gondolkozásunk egy bizonyos határon túl már érzéki salaktói mentes lenne. Mi igazolni fogjuk, hogy, a legelvontabb gondolkozás is szükségszerűen érzéki, vagyis szemléletes elemekkel dolgozik.

Így pedig az a helyzet, hogy a szemléletes gondolkozás helyett a gondolkozás szemléletességéről beszélhetnénk inkább. Ez elnevezéstől azonban éppen ezért idegenkedtünk, mivel tudtuk, hogy ma általánosságban a gondolkozást, mint főképpen "általános" vagy "elvont" fogalmakkal dolgozó műveletet a szemléletességen túlemelkedőnek könyvelik: el. Így pedig a gondolkozás szemléletessége már magában is ellentmondó kifejezésnek tűnhetne.

A logikára utalás is félrevezetheti a felületesebb gondolkozót. Azt hiheti ugyanis, hogy valami mostanában beidegzett jelentésű, vagyis üres, tartalom híjával szűkölködő, formális okoskodást akarunk itt előterjeszteni. Ez sem áll. *A logika a mi újabb értelmezésünkben szintén bővebb tárgykörrel bír. Mivel mi főképpen a jelek és jelentések tudományává avatjuk, nyilvánvaló, hogy ezzel eddig a metafizikába vagy ontológiába terelt tartalmakkal is megtelik.* Így aztán logikánk jelentése is nagymértékben módosul. Hogy ennek ellenére mégem választottuk az imponálóbb metafizika elnevezést, annak főoka, hogy az eddigi metafizikák meddőségein túl akarunk jutni. Nem óhajtottuk, hogy bárki is metafizikai helybentopogásra, fontoskodó fenékkerekítésre gondoljon címünk olvasásakor.

Mi a gondolkozást a szemléletes tartalmakkal úgy telítettük meg, hogy segítségével a legreálisabb szaktudományok területén felbukkanó problémák megoldására is merünk vállalkozni, amire eddig nemcsak a logika nem vállalkozott, hanem a metafizika sem. Miért nem merjük hát rendszerünkről azt mondani, hogy a "tudományok szintézise", valami "panszofia" akar lenni? Azért, mert ezt manapság szintén hihetetlenül vakmerő, nagyképű tudálékoskodásnak tartanánk, másrészt pedig az itt bemutatásra kerülő rendszerünket annyira nem tartjuk kidolgozottnak, hogy ily elnevezéssel szerénytelenkedjünk. A helyzet azonban valóban az, hogy munkánk minden eddigi kísérletet felülmúlni akaró szintézisre törekszik. E törekvésre pedig főképpen azok az új fogalmi tisztázások bíztatnak, melyeket módszerünkkel értünk el.

Átütőbb erejű logikánk birtokában ugyanis a dolgok annyira leegyszerűsödnek, a legtávolabb esőnek tűnő fogalmak közötti kapcsolatokat oly szorosra fogtuk össze, hogy beláthatatlan perspektívájúnak hitt tudáshalmazunk nevetségesen összezsugorodott. Mikor az igazság birtokában a teóriákat, a hipotézisekre épített életszémleleteket, áltudományokat, az összefogó lényegismeretek híján teljesen széteső és elkülönülő részletismereteket átrostáltuk, már egyáltalán nem tűnt fel korunk tudományossága oly beláthatatlannak, amint azt szűk horizontú, modern szaktudósok elhitették a közönséggel. Megtisztított és telített fogalmaink segítségével tehát hihetetlenül szűk keretben is teljesebb értékű szintézist nyújthatunk, mint az eddigi gondolkózók. Ily ígéreteink azonban túlságosan szerényteleneknek tűnhetnek fel, azért e kérdést nem is feszegetjük tovább.

Most pedig a munkánk címében szereplő fogalmak némi megvilágítása után, térjünk kitűzött programunk alapkímélyítésére. Ássuk be magunkat a szemléletesség problematikájába.

BEVEZETÉS.

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

Vállalkozásunk könnyebb megértése céljából fontosnak tartjuk itt megemlíteni, hogy e könyvünk megjelenése előtti évben, 1945-ben már publikáltunk egy 18. oldalas füzetet: Lesz-e kiút az általános kultúrválságból címmel...Ebben azt fejtettük ki nyelvtörténeti visszatekintéssel, hogy a beszédhangok akusztikai határozmányainak ködbevezése folytán a nyelv mindenütt önkényes változásokat szenvedett, s ezért az eltérő nyelvjáráások egymástól nagyon elidegenedtek, s ez a kölcsönös megértésüket is veszélybe sodorta. Ezen tehát valamiként segíteni kellene.

A beszédszervek behatóbb anatómiai és fiziologiai ismeretei birtokában nekünk sikerült a beszédhangok akusztikai-alaki értékeit pontosabban felfednünk, s ezeket geometrikusan osztályoznunk is. Így aztán egy természetesebb alapozású nyelvszemlélethez jutottunk el, a "korszerűen" szokásossá vált konvencionális, nacionalista-evolucionista nyelvszemlélettel szemben, mely napjainkig uralkodó az iskolákban. Ámde ezzel mind a régebbi hagyományú biblikus keresztény, mind a pozitivista, szcientista-relativista nyelvszemlélet rideg ellenállásába ütköztünk...Mert az előbbieket szenzista veszedelem gyanúja miatt támadták álláspontunkat, a pozitivista, evolucionista, majd materialista nyelvészideológusok pedig éppen idelista irányultság gyanúja miatt mellőzték.

Ez utóbbiak absztrakcionizmusa ui. azt hangoztatja, hogy "a szemléletiség az ismeretelméletben kikerülhetetlenül a metafizikához vezet, s így lehetetlenné teszi az idealizmus cáfolatát. A marxizmus /állítólag/ túlhaladta már a szemléletiséget, s ezzel hozott fordulatot a gnoseológiába" /Filozófiai Szótár, Prága, 1976/.

Mi e bizonytalanságokat a keresztény realizmus nézőpontjáról igyekeztünk eloszlatni, és a nyelvnek a gondolkodással kapcsolódó viszonyát tisztázni, a beszédhangok természetes-fyzises alapzatáról. Ehhez szükségesek behatóbb ismeretelméleti kutatások....

Ismeretelméleti tájékozódás.

Úgy hisszük, feleslegesen fáradoznánk, ha a szemléletességnek a gondolkozással kapcsolatos, alapvető fontosságát itt részletesebben igazolnánk. Főképpen arra fogunk hát törekedni, hogy az eddigi véleményektől és gyakorlattól eltérő nézeteinket fejtsük ki és igazoljuk. Ha más, a szemléletesség komplexével összefüggő alapproblémákra ki is térünk, ezt inkább azért tesszük, hogy legyen mire támaszkodnunk újszerűbb ráépítéseinknél.

A szemléletességet általában eléggé fontosnak és alapvetőnek ismerik el a gondolkozással kapcsolatban. Ez ismeretelméleti álláspontot valljuk mi is. Ez álláspont azonban részletesebb kimagyarázásra szorul.

A szemléletesség fontosságát eddig általában úgy értelmezték, hogy ismereteink belőle, mint alaptól, tárgyat nyújtó forrásból erednek és ennek adataiból, szétbontott elemeiből csíholja ki az értelem azokat a jelentéseket, melyek végső fokon az egyetemes, vagyis általános értékű fogalmakká tevődnek össze. Sokan még azt a követelményt is felállították a gondolkodással szemben, hogy legmagasabbfokú elvonással képzett fogalmai is vonatkozásban maradjanak a kiindító érzéki alapokkal, azaz a hozzájuk való visszatérés, rájuk való közvetlen utalás lehetősége biztosítva legyen. Mindezeket valljuk mi is és mint alapokra rájuk támaszkodunk.

Ha azonban a megismerés és szemléletesség eme kapcsolatának magyarázatába, legfőképpen pedig gyakorlati megvalósításába alaposabban betekintünk, különös és ellentmondó dolgokat kell megállapítanunk.

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

Elsősorban az a helyzet, hogy az alapvetően fontosnak vallott szemléletes adatok fogalmainknak csak elenyésző hányadát támasztják alá, vagy telítik ki, ahol pedig szemléletes elemekről valóban beszélhetünk, e szemléletes vonatkozások a hozzájuk tartozó fogalmak struktúrájával szerves kapcsolatot szintén nem mutatnak fel.

Első pillanatra úgy tűnhet fel, hogy megállapításunk nem felel meg a valóságnak és a gondolkozással szemben kemény vádat emel. Vizsgáljuk hát ki részletesebben a dolgokat.

A szemléletesség követelményéhez ragaszkodók is hiszik, hogy vannak elvont fogalmaink, melyeknek lényegéhez tartozik, hogy "érzéki salaktól" mentesek, vagyis egyetemesek, általánosak. Ezekben állítólag már nincs semmiféle érzéki elem, ezek "tisztá szellemi" tartalmak. Milyen közvetlen vonatkozásban lehetnek tehát ezek szemléletekkel? Semilyenben. Olyan iskoláról vagy egyetemről nem tudunk, ahol elvont fogalmaknak szemléletes ábráit mutogatnák pedagógiai segédeszközként.

Beszélnek ugyan arról, hogy a fogalmaknak a legmagasabb elvonások után is visszavezethetőknek kell maradniuk a szemléletekhez, de ki az, aki az igaz, a jó, az erény, a jog, a lét, a bölcsesség, a bűn, a betegség stb. fogalmait pontosan kiszabott, elhatárolt szemléletes alapokkal, elemekkel lényeges kapcsolatba hozta volna? Nemhogy ilyen magasabbrendű, hanem nyilván érzéki megnyilvánulásokhoz kötött fogalmakat sem hoztalki szemléletes mozzanatokkal érdekes kapcsolatba. Ki volt az, aki pld. a gög, írigység, félelem, stb. fogalmait megfelelő és logikailag telítő érzéki elemekhez kötötte volna, holott ezeknek érzéki jellegével, úgy hisszük, mindenki tisztában van?

A fogalmaknak nagy része valójában szemléletes alapokkal egyáltalán nem rendelkezik, ha pedig van is valamit vonatkozásuk velük, e vonatkozás lényegében tisztázatlan, esetleges jellegű s mindenki úgy használja vagy értelmezi, ahogy éppen akarja.

Ez a helyzet pedig egyáltalában nem mondható ideálisnak, a fogalmak tárgyi értékét ez inkább csak csökkenti, mint emeli. Mindenki azt ért ilyen fogalmak alatt, ami neki tetszik és a szubjektívizmusnak tárt kapukat enged. Ezt különösen ma láthatjuk igazán kultúrválságunk csúcán, amikor már nemcsak érdekellentétben álló fajták, nemzetek vagy osztályok legellentétebb értelemben használják ugyanazokat az "elvont fogalmakat", hanem egymás mellett élő és kölcsönös megértésre valóban jókarattal törekvő emberek is.

De e szemléletes vonatkozások nélkül lebegő fogalmak relativitása nemcsak szubjektív jellegű érdekellentétek esetében mutat értékingadozást és csűrési-csavarási lehetőséget. Tárgyilagosságra állítólag törekvő tudományos keretekben sem használhatók félreértések nélkül.

Aki egyik-másik tudomány problematikájába belemélyedt és lényegesebb okok után kutatott, könnyen meggyőződhetett arról, hogy végeredményben itt is üres marad a legtöbb olyan fogalom, amelynek tisztázása pedig éppen alapvetően fontos lenne.

De hogy a szemléleteknek a gondolkozással, illetve fogalmi kiépítésekkel kapcsolatos volta nem eléggé tisztázott, azt - mint már említettük -, nemcsak az elvontabb jellegű ismeretek határozatlansága igazolja.

A szemléletesség a nyilvánvalóan érzéki valóságok, egyedi tárgyak megértésénél sincs módszeresen s kielégítő eredményességgel kihasználva.

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

A megértés a fogalmi megragadás természetéből kifolyóan a lényegre irányul. A lényeg pedig, ha érzéki dolgokban is keressük, a szemléletes anyaghalmazban mintegy rejtve van, ebből tehát ki kell hámozni. E kihámozás, a lényeges jegyek kiválogatása annál nehezebb, minél több, zsúfoltabb szemléleti anyag terheli a megfigyelőt. Nyilvánvaló tehát, hogy a pusztá szemlélés, érzéki adatokkal való elárasztás nem éppen a megértés útja. Az a helyzet tehát, hogy *a szemléletek tartalmát valahogy rendszerezni, egyszerűsíteni kell, ha a fogalmak értelmi kitelítését, megvilágítását akarjuk velük elérni.* A szemléleteknek ilyen módszeres rendezése és egyszerűsített használata, melyet a lényegében kimagyarázatlan és ellenőrzés alól csaknem mindig kisikló elvonás műveletével igyekeztek helyettesíteni, szintén ellmaradt az eddigi oktatásoknál, ill. fogalmi szerkesztéseknél.

Fölöslegesnek tartjuk tovább is feszegetni a dolgokat. Ahelyett, hogy itt hiányokat, vagy féreértéseket kritizálnánk, egyszerűbbnek és eredményesebbnek tartjuk, ha velük szemben megoldásokat mutatunk fel kielégítőbb módszerrel.

Mi az tehát, amit mi a szemléletes gondolkozás logikájának keretében, mint újszerűt és eredménytöbbletet felmutathatunk? Mik azok a felismerések, melyeknek segítségével a szemléleteket és fogalmakat szorosabb és lényegesebb kapcsolatba hozhatjuk?

Azt állítjuk, hogy *szemléleti vonatkozások, közvetlenül jelenlévő érzéki elemek nélkül fogalmaink nincsenek.* És e szemléletes elemek oly lényeges alkatrészei a fogalmaknak, hogy nélkülük tárgyi értékű fogalomról egyáltalán nem lehet beszélni.

Természetesen mi is tisztában vagyunk azzal, hogy az értelem a szemléletek-nyújtotta anyaghalmazon bonyolult műveleteket végez, mielőtt ezeket értelmileg megemésztén. Tömörségükben és összetettségükben megemészthetetlen szemlélethalmazokat az értelem szétbontani kénytelen és az elvonás műveletével fokozatosan egyszerűsíteni, ha megértésükhöz akar jutni. A szemléletesség követelményéhez ragaszkodva azonban itt az elvonás műveleténél, ill. magyarázatánál meg kell valamit fontolni. Ha igaz, hogy a mi megismerésünk tárgya az érzéki valóságokból ered, vagyis minden megismerésünknek alapja az érzékek-nyújtotta szemléletek, az ezekből való elvonásnak van egy nagy korlátja. Az elvonás ugyanis lényegében nem más, mint egyszerűsítés, lényegtelenebb mozzanatoknak lehámozása, elejtése. Érzéki adottságok egyszerűsítése viszont egy bizonyos határon túl nem lehetséges. Minden összetett érzéki alakzat egyszerűsítése, elvonása ugyanis szükségszerűen a geometrikumba torkollik és itt a lap - vonal - pont fokozatos leegyszerűsítésének útján a pontnál véglegesen lezárul.

Egészen különösnek hangzik, hogy a gondolkozás elvonó műveletét a geometrikum kereteibe tereljük, azonban alaposabb megfontolás után be kell látnunk, hogy *a geometria, ill. a dolgok geometrizálása tulajdonképpen nem is más, mint egyedül végrehajtott következetes elvonás eredménye. Így pedig az elvonás és a geometriai leegyszerűsítés, megszerkesztés lényeges összefüggésben van.* A geometria egyszerű formáin, ill. legegyszerűbb alapjelentésein túl a szó legszorosabb értelmében elképzelhetetlen, hogy valami elvontság érzéki adatokkal vonatkozásban lenne, vagyis hogy ezekkel folytonosságot, azaz tárgyi biztosítékot megőrizhetne.

Mindezek a megállapítások, amilyen egyszerűek, annyira szokatlanok. Nem is fogunk hát arra törekedni, hogy igazolásukat általános keretekbe szorítható meggondolásokkal támogassuk.

Mivel a fogalmaknak szemléletekkel való kitöltése felismeréseink szerint értelemkitalító folyamat s enélkül a fogalmak logikailag úgyis használhatatlanok, egyszerűen azzal fogjuk kijelentéseinket igazolni, hogy a fogalmakból egyenként kihámozzuk azokat a szemléletes elemeket, melyeknek létezéséről aligha tudtak valamit az eddigi absztrakció-elmélettel dolgozó metafizikusok.

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

Ezt a munkát, vagyis a fogalmaknak megfelelő képzetekkel való összefűzését szintén szokatlannak, de következetesnek mondható módon fogjuk elvégezni. Nem azt fogjuk tenni, hogy valami metafizikai alapon osztályozott és "elvontan meghatározott" fogalmakhoz kikeressük a szemléletes vonatkozásokat, vagyis megfelelő képzeteket, hanem megfordítva járunk el. *Az egyszerűbb és ebből kifolyóan könnyebben rendszerezhető képzetekhez fogjuk a megfelelő fogalmakat összeválogatni.*

Ezzel elérhetjük azt, hogy egyrészt a szemléletek halmazát rendezzük, másrészt pedig evidens jelentések birtokába jutunk és e közös elemek alapján osztályozhatjuk a fogalmakat is.

Ezt az egész műveletet pedig egy különös és újszerű felismerés eredményeinek kihasználásával kötjük össze.

A fogalmak kitelítését végző alapképzetek részére adekvát kifejezéseket kutatva, figyelmünket a nyelv felé fordítottuk. Keresni kezdtük, *vajjon a nyelv alapszerkezetében, mely természete szerint a gondolat kifejezésére szolgál, nem található-nk-e oly elemeket, amelyek a fogalmak kiépítéséhez szükséges alapképzeteket rendeltetés szerint hordoznák?*

Mivel a szavak általában túlósszetett és bonyolult jelentések hordozói, a szavaknál nyilván egyszerűbb nyelvi elemeknek, *a beszédhangoknak rejtett értelmét kezdtük kutatni* és ezekben akartunk valamilyen természetes alapot találni a mindenkor szükséges képzetek hordozására.

Azzal tisztában voltunk, hogy a beszédhangok eddigi vizsgálata, illetve fonetikai körülírogatásai részünkre nem nyújthat megfelelő alapot, mert bár ma a hangok a legkülönfélébb módon és legobjektívebb fizikai vizsgálatoknak vethetők alá, lényeges értékük megragadása mégis elmaradt. Bár vaskos könyveket írnak a hangok oszcillografikus görbéinek analizéséről, oly eredményekig nem jutottak el, melyek érdemükből kifolyóan az eddigi fonetikai tapogatódzásokon lényegileg túlhaladnának.

Mi szélesebbkörű kivizsgálásokkal rájöttünk, hogy *a beszédhangoknak pontosan elhatárolható, geometriai jellegű jelentései vannak és hogy a beszédhangok természetes értékei, vagyis sajátlagos érzet-, illetve képzettartalmi éppen azok, amelyekre minden fogalom, mint utolsó, legegyszerűbb konstitutív jegyeire támaszkodhat.*

Az előbbieken azt ígértük, hogy a fogalmak alapjait alkotó, egyszerű képzeteket a geometria módjára fogjuk rendezni és fejlődő rendszerezésnek megfelelően fogjuk a fogalmakat hozzájuk kikeresni. Most ez elhatározásunkat a beszédhangokra vonatkozó felfedezésünk után úgy módosítjuk, hogy ezek természetes értékének, vagyis *geometriai alapjelentéseinek megfelelően dolgozzuk fel fogalmainkat.*

Ez a módszer talán első pillanatra önkényesnek, az eredeti logikai célkitűzésünktől elszakadónak, vagy legalább is a dolgokat bonyolítóinak tűnhet fel. *Ha azonban belátjuk, hogy az általában szükségesnek nyilvánított képleteket itt csak a beszédhangok konkrét képzetéhez kötjük és hogy ezek teljesen egybeesők azokkal a geometriai képzetekkel, amelyek alapján eredetileg is akartuk rendezni a szemlélettartalmakat, be kell azt is látni, hogy ezzel lényegében logikaellenes önkényességbe nem keveredtünk. Csupán a jelzés szempontjából tettünk ezzel egy gyakorlatilag értékes lépést, mely adekvációs jellege folytán a matematika jelzésrendszerén is túltesz.*

Félreértések elkerülése végett azonban hangsúlyozni kívánjuk, hogy a hangok általunk felfedezett természetes értéke alapján történő fogalmi felsorakoztatásunk, illetve meghatározásaink nem a konkrét szavaktól, valami modern értelemben vett nominalista meghatározásoktól determináltak. *Mi*

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

sohasem azért mondunk egy fogalmat egy bizonyos hangképzethez köttnek, mert konkrét szavában ez a bizonyos hang felfedezhető. Mi ezzel, a bizonyos képzettel a fogalmat logikailag akkor is összekötjük, ha esetleg soha egy nyelv szavában sem valósult volna meg egy ilyen ideális adekvációs kapcsolat. Mi a fogalmak képzetelemeit lényegükben a tárgyaktól determinált tartalmaknak valljuk és a köztük levő kapcsolatot még közvetlenebbnek valljuk, mint a fogalmak és tárgyak kapcsolatát. A fogalom és tárgya között ugyanis, amint mi valljuk, a legtöbbször elszakadt a kapocs. Tárgy és képzete között ez teljesen elképzelhetetlen. A nominalizmus, vagy valamilyen naív népi etimológizálás gyanújával szemben egyébként nagyon egyszerű a védekezés. A leghatározottabban kijelentjük, hogy mi a hangképzetekre támaszkodó fogalmi meghatározásainkat bármelyik nyelv keretében, tehát bármilyen nyelvre fordított kifejezésben is fenntartjuk. Ha azután esetleg a legkülönbébb nyelvek szavaiban ugyanolyan szuggesztív erejű lesz a fogalmak és konkrét szavak hangzóinak találkozása, mint a magyarban, az csak azt fogja igazolni, hogy a nyelvek mélyén logikai megállapításainkkal egybeeső tendencia rejlik.

Tudjuk jól, hogy mindaz, amit elmondottunk, alaposabb kimagyarázásra és főként igazolásra szorul. E fejezet azonban lényegében nem is akart más lenni, mint ismeretelméleti tájékozódásunk vázolója és módszerünk sejtetése. Részletesebb igazolásokra egyelőre nem is vállalkozunk, mert bőséges tapasztalat alapján tudjuk, hogy csak általános keretekben mozgó igazolások munkánkat nem tennék meggyőzőbbé, mint az eddigi ismeretelméletek késköszörülései. Ezek is tisztázásokat ígértek, de köztudomású, hogy alapragosgatásokon túl egyik sem jutott. Azután egy olyan rendszertől, mely a szemléletekből a leegyszerűsített képzetek, jelek segítségével akarja elővarázsolni igazságait, el is várható, hogy ne maradjon meg az általános bizonyítások területén, hanem konkrétumokkal jöjjön elő.

A BESZÉDHANGOK ÉS BETŰK JELLEGZETESSÉGEI A TERMÉSZET ÉS SZELLEM DOLGAIBAN

A t-beszédhang vizsgálata és természetes jelentésének megállapítása.

(A -t - mint a határok ütközésének, egybeesésének hangja.)

Az egyes beszédhangok és betűk most következő tárgyalásával az összes megismerhető törtelmeket szemléletességük hálójába kívánjuk szorítani. E céből betűink jelentését, természetes alkalmazottságuk alapját puhatolva, őket a megismertető lét minden területén igyekszünk bemutatni.

Az igazságok rendje, véleményünk szerint is annyira összefüggő, egymást föltételező, hogy minden helyes kiudulásnak előbb-utóbb el kell jutnia az igazságok ősforrásához, a legegységesebb nézőponthoz. Valljuk azt is, hogy bármit is ismer meg valaki helyesen, ennek minden másra való vonatkozás-hálójában a legalapvetőbb igazságokat is megközelíti. Mindegy lenne tehát, hogy a szemléletesség melyik területéről vagy melyik alakjától indulnánk ki vizsgálataink kezdetén. Igyekszünk azonban a modern ember gondolkozásának követelményeihez némileg alkalmazkodni és csak ezután folytatni újszerűségévei meglepő "geometrizáló" álláspontunk kifejtését. Ezért választottuk ki elsőnek a t-hangban adott érzéklet vizsgálatát, illetve a vele kapcsolatban elvégezhető megismerési folyamat bemutatását. A -t- hangérzet ugyanis éppen az, melynek megvilágításával kapcsolatban még alaposabban mutathatjuk be ismeretelméleti álláspontunkat és a velünk szembehelyezhető ismeretelméletek hiányait.

Bemutatjuk tehát, mi az, amit mi felismerünk és ahogyan felismerjük a t-hangban azokkal szemben, kik az eddigi logika és metafizika birtokában határozták meg "értelmét" és használhatóságát.

A t, melyet a továbbiak folyamán beszédhang, hangjegy, érzet, képzet, jel, vagy betű minőségében egyértelműen fogunk használni, (t. i. mindegyik kifejezésben az eredeti -t- hangérzetre való utalást értjük lényegesnek), álláspontunk szerint a valóság egy mozzanata. És éppen ennek a mozzanatnak, tehát a -t- öntartalmának lényegét, vagy mondjuk: metafizikumát akarjuk megragadni a mi logikai módszerünkkel, hogy a továbbiakban kiépíthessük azokat a fogalmakat is, melyek a t-ben felfedett jelentésre szükségszerűen támaszkodnak.

Talán sokan még mindig furcsának fogják találni ezt a munkaprogramot és nehezen értik meg, hogy tulajdonképp miért kezdjük a sok mindent magába foglalni akaró logikánkat egy jel, illetve éppen egy beszédhang vizsgálatával. Azért tesszük ezt, mert meggyőződésünk, hogy a fogalmak, gondolatok világossága, érthetősége fordított arányban áll összetettségükkel. Ha tehát biztos alapokra akarunk helyezkedni, a lehető legegyszerűbb dolgok, létmozzanatok jelentéseit kell tisztáznunk. Ilyen egyszerű fogalmakat vagy helyesebben fogalmi határozmányokat pedig éppen a beszédhangok jelentéseiben ismertünk fel.

Még azt is furcsának vehetik, hogy miért éppen hangminőségek keretében kutatunk valami általános értékű, illetve érvényű lét- vagy gondolat-határozmányok után. A további vizsgálatok során azonban kiderül, hogy mi a hangoknak oly formális mozzanataira támaszkodunk logikánkban, amely mozzanatok minden érzetminőséget jellemezhetnek és ezek a kiterjedt, vagyis érzéki valóságok legegységesebb határozmányai. *Az általunk vizsgált hangszínek a hangot kiadó*

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

testeknek vagy hangközvetítő közegeknek olyan formális adottságai, illetve függvényei, amelyek lényegükben a hang kiadása előtt, tehát a hangtól függetlenül is fennállanak. A hangszín így tulajdonképp hangforma és benne a formák általános viszonyai, törvényszerűségei egyértelműen vizsgálhatók. Ha mi mégis jobban ragakszkodunk logikánk kiépítésénél levegőrezgésben megvalósuló formákhoz, ez egyszerűen azért van, mert a beszédet kell a gondolat kifejezésére leginkább hivatott jelzésnek elfogadnunk. Süketnémáknál vagy vakoknál pld. nem áll fenn ez a fiziológikusan nagyon is megalapozott törvényszerűség. (A fül az az érzékszerv, mely a bonyolult hangérzetet pontosan szételemezni tudja.) Nyilvánvaló azonban, hogy az érzéki lét elemi határozmányaira támaszkodó gondolkozás ezeknél is ugyanazon formák használatára kényszerül. E fogyatékosoknál is ugyanazokhoz a formákhoz tapadnak az alapjelentések, melyeket mi különlegesen a hangérzetekben rögzítünk, ők viszont a legősibb érzékeléssel: a tapintással ragadják meg ezeket.

Elemi jelentéseink tehát a különféle érzetminőségek közös tartalmaira vonatkoznak, ezért a beszédhangok emlegetése senkit se zavarjon meg.

De ne bonyolódjunk bele végeláthatatlan ismeretelméleti jellegű magyarázatokba, hanem vizsgáljuk ki a -t- jelentést.

A -t- hangminőség, vagy helyesebben: jel tehát megismerésre váró mivoltában egy a dolgok valós rendjében elhatárolható mozzanat, melyet a mai fizikai belátások értelmében levegő rezgés - valósít. Próbáljuk meg ezt a kihatárolt valóságmozzanatot esetleges hordozó alanyától és szubjektív képzelgésektől függetlenül kihámozni, vagyis öntartalmában megérteni.

Hasznavehetetlenül önkényes vagy torz antropomorf elképzelésekhez jutnánk, ha mi is csak az eddig szokásos fonetikai körülírásokkal érnénk be. A -t- hangminőség ugyanis lényeges megismerése szempontjából édes-kevés megvilágítást kap azzal, ha azt mondjuk rá, hogy például "zárhang", "foghang" vagy "mássalhangzó". A -t- hang, mely esetleg valóban a fogakhoz záródó nyelv segítségével is létrejöhet, az emberi szájon kívül még számtalan más körülmények között is keletkezhet. Előhívható pld. a gramofón lemezéről, film szalagjáról stb. ... ahol fogakat nyilván nem találunk. Beláthatjuk tehát, hogy a -t- hangminőség igaz értelmét, lényegét éppen az a közös mozzanat hordja, mely a legkülönbélebb körülmények közötti okában vagy okozatában is mindig megtalálható.

E körülmények felkeresésére és kitapasztalására fordított fáradtsággal hamar rájöhettünk arra, hogy *a -t- hang minőséget mindenütt határok, határoló, felületek, egybeesése okozza*, vagyis a -t- a határok egybeesésének, két test folytonosulásának hangja. Ebben kell tehát természetes jelentését is találnunk.

Hogyan jöttünk erre a megállapításra és hogyan igazolhatjuk azt? Akár a -t- artikulációját, akár a -t- hangszínek megfelelő hangot kiadó más körülményeket vizsgáljuk, egyszerűen be kell látnunk, hogy mindenütt a testek között létrejött olyan ütközések, hirtelen kapcsolódások vagy szétszakadások okozzák, melyekben közös, mindig megtalálható központi mozzanatként a határok egybeesését, felületek egybevágódását, kongruálását kell elfogadnunk. Két test ütköző jellegű találkozására csak akkor adja ki a -t- hangminőséget, ha érintkező felületeik egybeillőknek mondhatók. Pld.: egyenes tárgy az egyenessel, lap a lappal, egy boltozat öble a beleillő bolttal, egy bonyolult forma a megfelelő bonyolult negatívumával. A -t- viszony kongruás mozzanatán semmit sem változtat, ha az érintkező, illetve ütköző testek egészükben eltérő formájúak is, amikor és amennyiben azonban viszonyukból a -t- hang létrejön, köztük valamilyen t-s mozzanat feltétlenül jelen kell legyen. Amennyiben ez két test között nem valósul meg, az nem is mutatja fel a t-s határozmányt, illetve t-s jelentést.

A t-beszédhang vizsgálata és természetes jelentésének megállapítása.

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

Mindezek a megállapítások lényegükből folyólag olyan jellégűek, hogy azt valamilyen logikai módszerrel más, mélyebb vagy nyilvánvalóbb igazságokkal nem bizonyíthatjuk. *Ezek olyan dologi viszonyra vonatkozó észrevételek, amelyeket csak bemutatni és csakis szemlélettel ellenőrizni lehet. Aki erre a tapasztalati jellegű szemléletre nem hajlandó, sohasem juthat el az alapjelentések elismeréséig, illetve az igazságukról való meggyőződésig.* Nyilvánvaló ugyanis, hogy egy olyan jelentés, melyet a dolgok közvetlen szemléletéből akarunk kipattintani, bizonyosságát nem hordozhatja valami ismeretlen alapozású olyan fogalomban, melyről az alaposabb vizsgálat hamar kimutathatja, hogy igazsága szintén más fogalomra, tapasztalati alátámasztásra szorul.

Amint mi most a -t- érzékletnek jelentéssel való megtelítésénél akarunk elvégezni, vagyis bemutatni, *nem más, mint a nyilvánvalóság, vagyis evidencia világossága, amit az eddigi ismeretelméletek elmulasztottak.* Arra Aristoteles nyomán már a legtöbb gondolkodó rájött, hogy ismereteink mind egyszerűbb, könnyebben érthető elemekre való bontással jönnek létre és e bontással végül oly egyszerű ismeretekig, illetve jelentésekig kell eljutni, melyek már önmagukban evidensek, maguktól értetődők.

Ha tehát egészen egyszerű, alapvető jelentések birtokába akarunk jutni, amelyekkel a továbbiakban biztosan és tudatosan akarunk összetettebb fogalmakat építeni - és ezért választottuk egy egyszerű hangérzet-jel tartalmát, - nyilvánvaló, hogy a -t- vizsgálatok evidenciával állunk szemben. Ha mi a -t-re, mint elemi jelentésre vonatkozó megállapításainkat logikailag akarnánk bizonyítani, nem pedig szemléleti adottságaikra való utalást nyújtani, saját álláspontunkkal jönnénk ellentmondásba. Azok részére, akik ezt tőlünk minduntalan követelik és a szemléleti tényekre való utalásainkat nem találják eléggé meggyőzőnek, semmi mást nem ajánlhatunk, mint hogy próbálják cáfolni, de persze evidenciára alapozott igazságokkal. Ekkor ki fog derülni, hogy nekik is ugyanazt kellene tenni, amit mi teszünk a t-szemlélettel.

A helyzet így valóban az, hogy pld. egy t-s érzéklet értelmének, lényegének megragadása egyszerűsége és talán jelentéktelenségének látszata ellenére is beláthatatlan fontosságú logikai tett. Nagyon is megértjük hát az eddigi logikákra támaszkodók rémületét, mikor mi vele kapcsolatban határozott kijelentésre merészkedünk. Ez a tett az eddigi logikák, metafizikák alkonyát jelenti, mert világosságában kiderül, hogy a sokszor emlegetett logikai alapelvek, a titokzatos evidenciájú "értelmi szemléletek" a gondolkozás alapkategóriái, a legegységesebb lét- vagy logikai határozmányok, úgy, ahogy eddig értelmezték őket, misztifikációk voltak, mert az az igazság, hogy az ellentmondás, azonosság vagy élégséges okság stb. elve nem a legközvetlenebb, legősibb és legnyilvánvalóbb értékű tartalmak voltak, hanem a -t- jelentéshez hasonló értelmes szemléletek és csak ezekből közvetve nyerte értelmi fényét minden igazság. De ne ijesztgessünk logikai alapelvek felforgatásának látszatával és ne térjünk le kiszabott útunkról, hanem maradjunk egyszerű érzékleteink szemléltetésénél és ezek megfigyelésével, összevetésével próbáljunk világosságot deríteni az összetettebb jelentésekre, vagyis fogalmakra.

A -t- jelentésben tehát a határok egybeesésének mozzanatát kell lényegesnek tartanunk.

Aki e megállapításunkat a fonetikában alkalmazott eddigi megismerési módszerek eredményeivel összeveti, annak el kell ismernie, hogy az új leszűkített szemléletű meghatározásunk lényegesebb és egyetemesebb érvényű tartalmat ragad meg és ezzel az értelemnek értékesebb alapot nyújt, mert ha e meghatározásunkat összeveti azzal, a körülírogató, magyarázgató dzsungellel, amit a fonetika szolgáltat egy beszédhang, jelen esetben a -t- értelmezésénél, be kell látnia, hogy ha ennek helyes megállapításaival közös is az általunk megadott tartalom, mégis ez a mi leszűkített jelentésünk az, ami rendet, világosságot vihet a lényegest a lényegtelenel összekeverő tapasztalati halmazba.

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

Mivel összes hangmeghatározásaink a fonetikai próbálkozásokkal hasonló viszonyban lesznek, mindjárt itt, az első beszédhang vizsgálatánál rámutatunk az eddigi helyzet tarthatatlanságára.

Már első hangjelentésünk kivizsgálatakor beigazolódik, hogy az eddigi logika, illetve tudományos módszeresség - ha ugyan lényeges tartalmak megragadását tűzte ki céljául- csütörtököt mondott. Fontoskodva megállapította pld., hogy a -t- "mássalhangzó", hogy "zárhang", hogy a nyelvheggyel képezzük, hogy a foghúshoz vagy a felsőfogsor és foghús határához tapasztott nyelvvel mesterkedjük ki, sűrített magas légnyomású, zöngénélküli levegővel, ilyen meg olyan izomasszisztenciával, így meg úgy jön létre, erre meg arra hasonlít, ennek vagy annak a hangnak rokona, párja stb. És egy nagy tudós fonetikus specialista bizonyára vaskos könyvet tudott volna írni róla, azt azonban természetesen még senki sem mondta meg, hogy mi a leglényegesebb mozzanata.

Mindjárt első meghatározási kísérletünk alkalmával tudatosítanunk kell, hogy a felhozott segédfogalmak maguk is olyanok, melyek a -t- mozzanatot kialakításukban szükségszerűen tartalmazzák. A "határ" fogalma ugyanis akár mint a test folytonosságának megszakítása, akár mint a mással folytonosulás kapcsa csakúgy, mint a felület, a -t-s mozzanatra támaszkodással válhat csak tudatossá ugyanúgy, miként az egybeesés, folytonosulás, a kapcsolódás, az összetartás fogalmi is.

Kapcsolódás, folytonosulás, határok találkozása, érintkezése, tapadása, tehát oly tapasztalati adottságok, melyek egyrészt a -t- képzetet vagy jelentést világítják meg, másrészt viszont ezek fogalmi a -t-s képzettől nyerik jelentésüket. A későbbiek folyamán be fogjuk látni, hogy e tautológiának vagy cirkulus viciózusnak tetsző megismerési folyamat nem más, mint az eddig mellőzött azonosság elvével egybeeső tudatosulás, a megismerésnek egyedül lehetséges módja. A határ, a felület, folytonosulás stb. példájára számtalan fogalommal kapcsolhatjuk össze a -t-t, amikor mindig újabb és újabb viszonylatok közé kerül, tartalma, illetve jelentése azonban anélkül fog telődni, hogy az először megragadott szemléletben gyökerező jelentéséhez formálisan bármit is hozzáadnánk. Pld. a tapintásnak, tapogatózásnak vagy az érzéklésnek a -t- szemlélettel mindenütt nyomon követhető egybeesési mozzanata, tárgyhoztapadása magának az értésnek, megértésnek, a tudatosulásnak adekvációs vonatkozását is megvilágítja.

A folytonosság -t-s mozzanatával már tudunk annyit, hogy az érintés, tapadás, tákolás, tűzés, toldás, tömörítés, összetartás fogalmainak vagy léthatározmányainak -t-s jelentéssel való kapcsolatát könnyen beláthatjuk. Nem szorul azonban különösebb bizonyításra az sem, hogy amint a -t- kapcsolat megvalósítására vagy megtartására irányuló fogalmak, úgy e kapcsolat megszakítását jelentők is feltétlenül rászorulnak a -t- képzetre. Törés, túsás, tépés, tiprás, rántás, szakítás fogalmi, illetve valós határozományai tehát szintén mint közös mozzanatokra támaszkodnak rá, mint kiindulási állapotuk jelölőjére.

Eddig a -t- egybeesési mozzanatát főként a határok vagy felületek mintegy statikus kapcsolatában, alkatelemeiknek egymástól nem befolyásolt viszonylatában vizsgáltuk, mint pld. az érintkezés, találkozás eseteiben. Vizsgáljuk ezután oly viszonylatok között is, mikor az egybeesés, találkozás mozzanata változásokkal, módosulásokkal jár együtt, mikor az egybeesés csak alkalmazkodással jöhet létre. Határaival érintkező két test közül ha az egyik a másikkal egybeeső felületét megváltoztatja, a másik csak úgy tud vele -t-s kapcsolatban együtt maradni, ha a változáshoz tökéletesen idomul. Ily egyszerű, átlátszó tapasztalati tényekben, érzékelésekben már nemcsak az együttműködés, pld. tolás, taszítás eseteit vizsgálhatjuk, hanem az egymásrahatásnak mint okozásnak metafizikumába is behatolhatunk. Mert mint pld. az érintés egyszerű tényében nemcsak az érzékelés objektivitását és a tudatosulás tárgyiasságának lényeges mozzanatát ragadhatjuk meg, úgy pld. egy pecsétnyomás banális szemléletében, illetve keletkezésében a hatás vagy

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

okozás legáltalánosabb, "legszellemibb" törvényszerűségeinek lehetünk szemlélői. Szinte nevelésesen egyszerűnek, feleslegesnek vagy talán önkényesnek tűnhet fel a -t- jelentésnek e metafizikába léptetése, a későbbiek folyamán azonban látni fogjuk, hogy a -t- egybeesési mozzanatának általánosítása, vagyis mindenütt alkalmazott jelentése több belátást nyújt az okság törvényébe is, mint az eddigi szörszálhasogató metafizikák absztrakciói. Ok és okozat egybevágásának, proporcionalitásának titka, a hatás és tűrés mivolta csakúgy, mint a már említett tudás és érzékelés folyamatai is a konkrét -t- kapcsolatot felmutató érzékelésben, egy viaszba-sajtolódó pecsét esetében oly lezártan és kimerítően vizsgálható folyamatok, mint amilyen egyszerűen szemlélhetők.

A hatással, érthetőséggel, vagy a másvalamire támaszkodással meghatározott létnek legmagasabbrendű fogalmát sem homályosíthatták volna el az absztrakciók kódéba burkolódzó logikusok, ha benne egy -t-s jelentést, mint fogalmának konstitutív jegyét tudatosították volna.

A -t- jelentést azonban nem akarjuk egyelőre tovább bővíteni. A -t- ugyanis, bár némileg ellentmondásos kijelentésnek tűnhet fel, formailag annyira határozatlan létmozzanat, hogy vizsgálatánál a szemléletesség szinte elhanyagolható körülménynek látszik. A -t- kapcsolat ugyanis a határok semminemű kiszabott alakjához nincs kötve, hanem éppen egy tetszőleges formával való egybeesés adja lényegét. Így aztán első pillanatra úgy tűnhet, mintha a geometria elemeivel sem mutatna rokonságot, pedig alaposabb megfontolások után kiderül, hogy ez a plasztikus -t-s mozzanat éppen a szerkesztésnek, egybekapcsolásnak jegye, az összetartás, szerkesztés ragasztéka. A -t-t főképpen a hatás, tevékenység, lét fogalmáig akartuk feltornásztatni, mely szerint tárgy, tárgyi hatás, ennek adekvát felfogása, érzékelése és megértése lényegileg összefüggő tartalmak, hogy így ismeretelméleti álláspontunkat már egy megvilágított jelentéssel is alátámaszthassuk, ill. szemléltessük. Azokra a fogalmakra, melyek a -t- jelentésre még a felsorakoztatottakon kívül is szükségszerűen támaszkodnak, munkánk végén még visszatérünk. Egyelőre tehát a hatás fogalmával kapcsolatban bővítjük tovább ismeretelméleti alapvetésüket.

Az érzékelés a tárgyaknak az érzékszervekben létrejövő hatása. Az érzeteknek, illetve a szemléletnek tárgyilagosságát a hatás mint általában okozás lényeges, adekvációs mozzanata biztosítja. *Hogy a tapintásban vagy a látásban a tárgyak -t-s hatása, adekvát vetülete adja az értékes érzettartalmat, az nemigen szorul bizonyítgatásra. Csak a hallásnál és a többi érzékszerveknél kell ezt részletesebben igazolni, ahol az érzetek és közvetlen tárgyi hatások között az átvivő közegeknek valamilyen nehezen érthető szerepe van. (Mert bár pld. a hangfizika alapján magátólértetődő igazság, hogy a hang minden tulajdonságát létrehozó tárgyának alaki adottságainak köszönheti, a hangérzeteket már nemcsak laikusok, hanem magukat bölcselőnek nevezők sem átallották kiterjedtségi, vagyis szemléletes jelleg nélküli tartalmaknak állítani.)*

A tárggyal -t-s kapcsolatban levő érzetek után a megfelelő képzetek is -t-s viszonyt tartanak fenn az érzetekkel. Igaz ugyan, hogy a képzet nem a külső tárgyak hatása folytán mutat fel -t-s kapcsolatot, hanem kiképzésében a tárgyakhoz úgy idomul, mint kép vagy rajz az ábrázolthoz, az adekvációs kapcsolat azonban, mint minden utánczásban, helyes másolásban is felfedezhető. A tapintásos jellegű és éppen ezért tárgyi értékű érzékeléssel kezdődő megismerési folyamat tehát a képzetekig bezáróan a -t- mozzanat kapcsán adekvát értékű marad.

Mivel pedig a gondolkozás egész művelete szerintünk a szemléletesség, illetve képzetek keretében zajlik le, ismételhettük, hogy a tudat és az értés fogalmi szükségszerűen utalnak a -t-s mozzanatra, melyben a tárgyilagosság egyedüli biztosító rejlük. A szemléletesség így válik tehát az emberi megismerés részére lényeges értékűvé.

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

De vizsgáljuk tovább még a logika vagy ismeretelmélet területét. *Ha a gondolkodás elemi formáiról vallott vulgáris fejtegetéseket, meghatározásokat jól szemügyre vesszük, hamar kitűnik, hogy ezek mögött is mindenütt ott bujkál - bár tudatosítás nélkül - a t-s jelentés, mint éppen a tárgyilagosság ideális követelménye.* Mert aki pld. kevésbé lényeges eltérések mögött elfogadja a fogalmaknak azon értelmezését, mely szerint ezek végeredményben ábrázolásoknak, a tárgyak természetes jeleinek vehetők, be kell látnia, hogy a jelölés, ábrázolás, másolás, utánpótlás lényegét, tárgyilagosságát is csak a -t-s mozzanat egybevágó jelentése támasztja alá. Tárgy és fogalom között csak ilyen adekvát kiapcsolat biztosíthatja az igazságot, illetve logikai értéket. Mivel azonban fogalom és tárgy vagy szó között ily kapcsolatot általában nem bírtak tudatosítani, ebből következett, hogy legtöbbször nem is mertek igazságértéket tulajdonítani a fogalomnak vagy különösen szavának. Csak az ítéletet merték az első igaz, tárgyi értékű gondolatműveletnek kinyilvánítani és persze nemigen okozott gondot számukra annak elfogadása, hogy tulajdonképpen miként is jöhet létre két önmagában nem "igaz" fogalom kapcsolatában az igazság magva. *Az ítélet tehát, akár a fogalmak kapcsolatában létrejövő műveletnek, akár a kész fogalmak előtti tárgyra vonatkozó megállapításnak, vonatkoztatásnak vesszük, megint csak egy t-s megfelelési kapcsolatban jön létre* és tartja meg tárgyilagosságát. Ha az ítélet alanya és állítmánya között nincs meg a -t- azonosulási mozzanata, a titokzatos copula, az ítélet nem mondható igaznak, miként a fogalom sem. *A következtetés helyességét szintén az ítéletek egybevágó kapcsolata, vagyis t-s viszonya biztosítja.* Sajnálatos dolog, hogy éppen a fogalomnál, akár mint a gondolkodás kezdeti, akár mint ezt betetőző értelmi alakzatnál, keresték legkevésbé a t-s kapcsolat létét, mint az "adaequatio intellectus cum re" követelményének egyedüli biztosítékát, ami nélkül pedig a fogalmak relatív értékűvé válva, szükségszerűen relatívvá, levegőben-lógóvá züllesztették az egész gondolkodást. Érezték is ezt sokan, azért aztán a gondolkodás tárgyiasságát úgy igyekeztek megmenteni, hogy az egyoldalról elúzótt vagy elsikkasztott érzéki szemléletességet másik oldalról becsempészték az értelmi szemléletek szólama alatt, mélyen hallgatván arról, hogy az érzéki szemléletek mint egyedi tudattartalmak, az ő véleményük szerint az általános fogalmi tartalmakkal nem egyeztethetők össze, vagyis részükre az értelmi szemléletek felvétele "contradictio in terminis"-t jelent.

A logikai meghatározás, felosztás, szétbontás, összetevés, stb. műveleteiben is könnyen kimutathatnánk a t-s kapcsolat elengedhetetlen szerepét. Mivel azonban ismeretelméleti álláspontunk vázolását az eddigiekkel is elvégeztük, a t-s jelentés további tárgyalását egyelőre felfüggesztjük és egy másik jel vizsgálatára térünk át.

Az í-jel vagy i-beszédhang természetes értéke.

(Az -i- mint a kicsinység, pontszerűség meghatározója.)

A jelentések, illetve jelek vizsgálatát tulajdonképpen az í-vel kellett volna kezdenünk, mert a szemléletesség alapelemeiről eddig is kinyilvánított nézeteink értelmében ez mutatkozik az alapvetéshez legalkalmasabbnak. Az í ugyanis már a t-nél is bemutatott megfigyelések, tapasztalati vizsgálatok és különféle érzettartalmi összevetések alapján a kicsiség, a pontszerűség és bizonyos értelemben a pont természetes jelentését hordja, mint ilyen legegyszerűbb elemi jelentés, a geometriai szerkesztés legelső kellékének alapelemének vehető.

Fölösleges ismétlésnek érezzük, hogy itt megint részletesen igazoljuk megállapításaink logikai módszerét és helyességét. Mivel azonban attól félünk, hogy megállapításunk ismét önkényesnek vagy érthetetlennek tűnik, röviden még itt is rámutatunk az -í- kihámozásának módjára.

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

Az í-beszédhang érzetminőségét is létrehozó körülményeinek összevetésévei vizsgáljuk ki. A csikorgás, nyikorgás, símítás, sziszegés, zizegés, stb. hangszínezeteknek létesítő okát a többi érzékszervek ellenőrzésével oly formák rezgésében találjuk meg, melyeknek közös eleme, mindenütt megtalálható velejárója *a kiterjedtség valamilyen csökkentsége, kicsisége*, amely természetesen az i-hangszínezet minősége szerint különféle határozományúnak mondható. Egy hegyes, csücskös, sarkas, éles, vékony, szűk, stb. test formáiban, melyekkel az előbb felsorolt hangszíneket létrehozhatjuk, első pillanatra ugyan nehéz közösnek megtalálni a kiterjedtség valamilyen redukáltságát, ha azonban ezeknek mintegy geometriai szerkesztettségét vesszük szemügyre, hamar rájövünk megállapításaink általános érvényére. Nem nehéz ugyanis belátnunk, hogy a kicsi és még valami más formatöbblet együtt adja például a rövid, keskeny, a vékony, éles, szűk, hegyes, csücskös, stb. alakzatoknak és fogalmaknak természetét, lényegét. Ha tehát az ily hangot ezekkel a formákkal találjuk együtt az okozás kapcsolatában, nyilvánvaló, hogy benne nemcsak valamilyen vékony vagy éles hang jelölésére alkalmas formát fedtünk föl, hanem a felsorolt szemléletes alakzatok legkülönbélebb változatának ábrázolására, vagyis természetes jelzésére alkalmas elemet is.

Az í-jel természetes jelentésének értelmi kihasználhatóságáról azonban mindezekkel még nagyon keveset mondtunk. Bár a kicsiség, pontszerűség fogalma éppen egyszerűségénél fogva első pillanatban olyannak tűnhet fel, melynek alkalmazhatósági köre talán szűk lesz, a beható vizsgálatok után azonban hamar rájövünk, hogy éppen e kis, egyszerű tartalom az, mely a legösszetettebb fogalmaknak elemeként a legszélesebb körben nyerhet alkalmazást. Nemigen szorulna ez bizonyításra azok előtt, akik pontszerűségét a geometriai szerkesztés értelmében, tulajdonképpen minden alakzat utolsó elemének felismerték. Mivel azonban ilyen állítások szokatlanságuknál fogva, meg azután a geometriai pont értékének is különféle meghatározása folytán önkényeseknek vagy talán túl misztikusoknak tűnhetnek fel, csak lépésről-lépésre haladva fogjuk kifejteni azokat a jelentéseket, melyeket í-betűnk képzetének, helyesebben fogalmának segítségével folytatólagosan határozhatunk meg.

Mivel a jelek megértése, világos jelentésekkel való megtelése nemcsak egy bizonyos jel tisztázása szempontjából értékesíthető, hanem azoknak a fogalmaknak megvilágítását is lényegesen mozdíthatja elő, amelyek alkotó elemeként ismerjük fel, vagyis amelyekkel összevetjük, az ily célból vizsgált fogalmakat is bizonyos sorrendben vonultatjuk fel. Ezzel mindjárt egy fogalmi rendszer, hierarchia kiépítésének alapjait rakhatjuk le. Ezt a sorrendet nemcsak az í betű tárgyalásánál, hanem a következőknél is be fogjuk tartani és úgy véljük, e módszerrel elérhetjük kutatásainknak összefogását s a különféle területekről felsorakoztatott fogalmak között az összekötő kapcsot éppen a lerögzített jelentésű betű biztosíthatja. A betűkből, mint fogalmi elemekből kiinduló, majd az összetettebb fogalmak láncán tovahaladó vizsgálataink összegezve azután annak a gondolatrendszernek vázát adják, melyet tanulmányunk elején kielégítőbb szintézisnek ígértünk.

A következőkben tehát az í-képzet láncára fűzzük föl a fogalmakat, mégpedig úgy, hogy először az aránylag egyszerűbb szervesetlen létrend keretében felmerülő problémákat, illetőleg fogalmakat vizsgáljuk át.

.I. A már említett í-s formák jelentését nagyon sok fizikai jelenség, törvényszerűség keretében értékesíthetjük. Merev alaki értékük mellett a mozgások, folyamatok elemi összetevőiben is szerepeltethetjük. Nyilvánvaló ugyanis, hogy a változások-mozgások akár az idő haladványa, akár megtett útjaik alakja szerint, szintén alaki határozományokkal bírnak. A gyorsaság, sebesség, lassúság az idő rövid vagy hosszú mértéke szerint értékelt fogalmak. *Indul, kezd, iramlík, cikáz, villan, ugrik, csökken, megszűn, illan stb., mind olyan fogalmak, melyek az í-jelentéssel belső kapcsolatban vannak.* De nemcsak az idő mértéke, hanem a változásnak a kicsiben maradása, a kicsitől, vagy kicsibe irányulása szerint is beszélhetünk í-s fogalmakról. Szivárog, sziszeg, szikráz,

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

ízzik, terjed, kiterjed, nő, fokozódik, sugárzik, csökken, gyengül, enyhül, fogy, apad, zsugorodik, hűl, sűrűsödik, szűkül, halkul, csendesedik, stb. mind ilyen fogalmak. Természetes azonban, hogy nemcsak fogalmi meghatározásokban, hanem *a jelenségek tényleges mivoltában is összetevő elemként fedezhetjük fel az í-t*. A későbbiek folyamán is sokszor rámutathatunk, hogy nemcsak ismeretelméleti próbálkozás vagy talán egyszerű szójáték lesz, ha -í-s fogalmak szavaiban, meghatározásaiban betűazonosságot, összekapcsolásaikban pedig alliterációt találunk, hanem mélységes oksági és lényegi összefüggések titkainak fölillantása. A "forma dat agere rei" mondásának értelmében rendszerünkben egy meghatározott forma és annak funkciója, célja között a közös betű tényleg meg fogja mutatni az összefüggést. Amint egy szigony, villa, csipesz, tű, stb. eszközöknek í-s formája meghatározza használatukat, eszköztérüküket a szúrásnak, csípésnek, fölaprózó bíbelődésnek fogalmaiban, úgy fogja majd az organikus létrend alakzatát és élettanát is közös nevezőre hozni képzetekre támaszkodó gondolkodásunk.

Mivel meggyőződésünk, hogy a szerves anyag léte jelenségei legkevésbé szorulnak kimerítő magyarázatokra, ezekkel a legrövidebben fogunk végezni. Az í-vel kapcsolatban sem feszegetjük tovább ennek törvényszerűségeit, hanem áttérünk az életjelenségek fogalmainak megvilágítására.

II. Itt először a növényi életre vonatkozó ismereteinket vesszük szemügyre jeleink segítségével.

A növény fogalma, mint a kicsiből kiindulás, terjedés, kezdés, majd a csírázás, sarjadzás, rügyezés, bimbózás, fogalmi is mind olyan megnyilvánulásokat fejeznek ki, melyekbe az értelemnek í-re támaszkodása nyilvánvaló. És ha a növények alkatán is végigvizsgáljuk a már említett í-s formákat, funkcióikban mindenütt megtaláljuk azokat a jelenségeket, melyeket szinte apriorisztikusan leolvashatunk jeleinkkel. *Hegyeknek, csúcsoknak, éleknek, keskeny, vékony, rövid formáknak, szűkületeknek, befűződéseknak, stb. mindenütt megtaláljuk a kicsiség képzetére szoruló jelentését, hivatását*. Csak kis ügyesség kell hozzá, hogy éppen a megfelelő szempontot találjuk meg, amely egyszer anyaggal való takarékoskodást, máskor fény, hő, szél hatásokat csökkenteni akarást vagy más inhibíciós, beszűródni, beékelődni akarást, szívást vagy kiszivárogtatást céloz í-s alakkal. Így nyitott könyv lesz előttünk a növények élete nemcsak normális megnyilvánulásai élettanában, faji, egyéni változataiban, hanem a legkülönbözőbb kóros viselkedésében is. Nemcsak egy tövis, hegyes, csipkézett, fűrészelt szélű levél, hanem egy törpe növény, elvékonyodó, elkeskenyedő, összeszűkülő egyéni változat és kóros jellegű gyűrődés, összesűrűsödés, összeszűródés, elcsenevészésedés folyamatai is megmutatják céljukat, értelmüket a megfelelő í-s fogalmakban.

Már az eddig mondottakból is sejthető, hogy a növényi létrend megértése, mely végeredményben szerves, alaki meghatározottságok, adottságok elemeiből épül föl, egészében maradék nélkül lehetséges lesz szemléletes jeleink, illetőleg jelentéseink segítségével, mivel azonban még aránylag keveset nyújtottunk a jelek értékéről, egyelőre nem bocsátkozhatunk kimerítőbb magyarázatokba. Az embert közelebbről érintő ember-alkati vegetatív problémákkal kapcsolatban még e területekre úgyis vissza kell térnünk.

III. Áttérünk inkább az állati rend vizsgálatára és ennek mozgékonyabb működéseiben fogjuk kutatni az í- jelenségeinek alkalmazásait. Nem kerül nagy fáradságba, hogy az í-s formákat jelentésükkel együtt itt is megtaláljuk. A finomabb, részletesebb, differenciáltabb mozgásokra alkalmazott ujjakban, hegyes, éles, keskeny, stb. körmökben, csőrökben, fogakban, nyúlványokban mindenütt rábukkanunk az í-s funkciókra, akár a pizkálás, csipkedés, szurkálás, metszés egyszerű funkcióiban, akár az összetettebb mozgásoknak rejtettebb értelmű szétponozásában vagy legkülönbözőbb működéseiben keressük azokat.

A mozgás képességével bíró állatoknál már az indulathangok kiformalásában is vizsgálhatjuk jelünket mint az ő természetesnek vehető "beszédjüket". Természetesen e hangoknak mint tudatos

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

jelzéseknek használatáról nem beszélhetünk, azonban annál inkább vehetjük az indulathangokat természetes jelentésűeknek, mert hisz színezetüket a létrehozó alkati formákon kívül csupán az ösztönös érzelmi magatartás okozta elváltozások befolyásolják, szabják meg. *A fiatal állatok kis méretű hangadó szervei állatánosságban í színezetű hangokat adnak ki.* Csipogás, cincogás, nyifogás, sziszegés például ilyen hangoknak vehetők. Vannak azonban olyan hangok, melyeket a megtermettebb állat különlegesen szűkebb üregei hoznak létre, mint például a nyihogás, sívítás, szűkölés. A hangformáló szerveknek érzelmi állapotok következtében létrejövő szűkületei, összeszorulásai pedig a félelem vagy ijedtség érzelmének természetes kifejezésekként adják ki a visítás, sikítás, szűkölés hangjait. Az eddig felsorolt állati megnyilvánulások általában oly kívülré irányuló céllal bíró viselkedések voltak, melyekkel kapcsolatban még nem tűnhetett fel jelünknek mélyebb értelme, magyarázatot nyújtó értéke. Az érzelmekkel kapcsolatban azonban már be fogjuk látni, hogy jelünknek mily ismeretelméleti fontossága lehet. Az érzelmeket ugyanis mint lelki, rejtettebb jellegű életnyilvánulásokat oly tartalmuaknak könyvelték el erőltetett, de főképpen önkényes jellegű elméletekkel, melyeknek homályos, érthetetlen volta szinte magától értetődő módon titok maradt. Nem is rendelkezünk ezekre vonatkozólag oly ismeretekkel, melyeket logikailag értékesen lehetett volna kihasználni. Ha tehát mi jeleink segítségével ide is fényt vethetünk, máris bebizonyítottuk módszerünk szélesebb körben való használhatóságát.

Vizsgáljuk át az érzelmeket a szemlélhető megnyilvánulásaik alapján. Már a növényeknél említhetjük volna, hogy *amikor a növény a káros ráhatások erejét, mint létét veszélyeztető adottságokat csökkenteni akarja, í-s formákat, változatokat vesz fel,* akár egészében eltörpülő növésevei, akár bizonyos részeinek összezsugorodásával, összegyűrődéseivel, összetömörítésével, szilárdulásával stb. Ezekben a viselkedésekben, ill. magatartásokban már az állati élet érzelmi megnyilvánulásainak primitívebb formáját kell látnunk. Ha jól szemügyre vesszük például a félelem, iszony, irtózás, rémület érzelmeit, indulatait, csakhamar rájövünk, hogy a velük kapcsolatos szűkülések, összezsugorodások, behúzások, tömörítések, megmerevedések, feszülések közös í-s jelentésében oly mozzanatok rejlenek, melyek ez érzelmek célját és egész lényegét illetően egyáltalán nem nevezhetők mellékes vagy éppen esetleges mozzanatoknak. Ha pld. a félelem összehúzó, szűkítő jelenségeit behatóbban értékeli és ezekben pld. a kipattanásra, indulásra való készülséget látjuk meg, vagy a szűkülései létrejött tömörülésnek, szilárdulásnak nagyobb ellenállást kifejthető előnyeit tudatosítjuk vagy pedig az észrevehetőség, zaj-okozás lecsökkentettségét vesszük tekintetbe, mindegyik vonatkozásban lényeges elemnek kell kinyilvánítanunk az í-re utaló szemléletességet. És ha a félelem, ijedtség, riadtság állapotainak nemcsak a kimondottan kifelé irányított értékét szemléljük, hanem a belsőbb szervekben létrehozott elváltozásait is vizsgálatnak vetjük alá, a szűkítettséggel való okkapcsolatot ezekben is megtaláljuk, még ha az idegrendszeri éberség, felajzottság vagy figyelem-szűkítettség "lelki-szellemi" tartalmainak mondjuk is ezeket.

Ha az állati élet rendjéből eddig felsorakoztatott fogalmakat összegezzük és a vegetatív, animális és érzelmi működésekről együttmondottakat jól megfontoljuk, rá kell jönnünk arra, hogy amint a növényeknél, úgy az állatoknál is az egész alkat értelmét, jelentését felfedhetjük a szemléletes gondolkozás keretében. Nyilvánvaló ugyanis, hogy egy pizsmozgó, bujkáló és általában í-s jellegű faji életforma, de egy ily irányba sarkított egyéni alkalmazkodás is csakúgy, mint például egy állandósult félelmi állapot, éberség, összeszedettség, figyelés visszaható vagy bennmaradó okozataival az alkat egészére vagy részére is szűkítő, redukáló, formákat kicsinyítő, zsugorító hatást fejt ki. Egy egyéni törpe alkat vagy szűkített, lerövidített testrészek és általában ily í-re mutató formák ugyanúgy elárulják jelentésük célszerűségét és létrejövésük mechanizmusát, mint egy növény egyedi változatai. Nem fog tehát a célszerűség elve csütörtököt mondani az egyedi vagyis egyedül reális alakok előtt sem, melyet a szellemet védő metafizikusok eddig főképpen az anyag érthetetlen önkényéből eredeztettek.

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

És az is természetes, hogy nemcsak az alkat külsőségesebb változatai válnak így ismertté, hanem azok a vegetatív természetű, belső egyéni különlegességek is, amelyeknek szélsőségesebb formáiban a kóros elváltozások alapjait kell látnunk. A belső szervek szűkülésével, zsugorodásával, szilárdultával együttjáró betegségek is létrehozó okaikat nemcsak az autonóm jellegű vegetatív reakciókban hordják, hanem lényeges kapcsolatot árulnak el a hasonló formájú animális vagy érzelmi megnyilvánulásokkal, ill. ezeknek helytelen berögzöttségeivel. Mivel azonban a betegségek problémája is elsősorban az embert érinti, ezeknek tisztázását az embert különösebben érintő fogalmak vizsgálata kapcsán fogjuk elvégezni.

IV. Az -í- jellel kapcsolatban eddig felhozott fogalmakról sokan azt mondhatnák, hogy ezek az állati létrendig - mely lényegéhez tartozóan érzéki -, fontossággal bírhatnak s jeleinkkel megtelítve valójában elősegíthetik a dolgok megismeréseit.

De az emberrel kapcsolatos problémák területén, különösen a szellemi működésekre vonatkozó területeken nem lesznek-e ezek használhatatlanok?

Kiséreljük meg hát a következőkben a per excellence szellemi fogalmakat jeleinkkel párosítani és mutassuk ki, hogy az érzéki mozzanatoknak ezekben is döntő fontosságuk van.

Már említettük, hogy az értés művelete az elvonással kezdődik. De mi az elvonás? Nyilván oly művelet, mely a szemléletek, az érzet- vagy képzettartalmak egyszerűsítéséből, leszűkítéséből, tehát végeredményben valami kisebbítő, -í- felé közeledő folyamatból áll. És az elvonás csúcsa az érzéki lét megismerésének területén csak a pontig juthat el. *Az elvonás tehát nemcsak egy -í- felé irányuló jelentéssel, leegyszerűsítéssel, hanem az í-ben is végződik, amin túl csak képtelenség lehet a szó legszorosabb értelmében. És mi a figyelem, aminek központjában gyúl fel az értelem szikrája; vajjon nem a tudattartalmak köreit szűkítő működés?* És a megértés logikai vagy ismeretelméleti lényegében is nem az utolsó egyre, a nyilvánvalóan egyszerű elemekre vivést jelenti? *A megismerés egész művészete tehát a tárgyias kapcsolatok mellett, az egyszerűre, az í-re vivés és ezekből szerkesztés.* És ha a tudatosulás csúcsát, az igazság kételyt kizáró bizonyosságát is az -í- jelentésben ragadjuk meg, nehéz lesz-e az idáig jutó többi "szellemi" működések fogalmaiban felfedezni szerepét, nehéz lesz-e a szemléletességet kiterjeszteni a legmagasabbrendű gondolati tartalmakra? Mi az egy? Nem az, amiből hiányzik az összetettség, a részek többszerűsége, a különbözőségek szétválaszthatósága, ami oszthatatlanul egyszerű és valahogy mégis az egész és mindennek kezdete? És vajjon nem az -í-, a pontszerűség képzetét érintve jut-e a tudat ennek felismeréséhez a vonatkozások központjában? Az "egy" fogalma sem nélkülözheti tehát az -í- szemléletes jelentést, vagyis lényegesen egybeesik vele. Ha pedig az egyben felismertük lényeges szerepét, vajjon nehéz lesz-e belátni, hogy az igazságban miért lesz szintén lényeges értékű, mikor ezt az egyezésben határozzuk vagy ismerjük meg? Az egy, az egyszerű, az első, az elemi, az elv, a kezdet, az ok, az egész, a minden, de a hiány és a semmi is az -í- fonalára fölfűzhető "szellemi fogalmak". És ha valaki kételkednék az -í- jelentés eme sokoldalú használhatóságában, sok fogalmat szemléletességével való kitölthetetésében, gondoljon csak arra, vajjon *a modern nyomdatechnika nem tud-e ezek segítségével minden szemléletes dolgot leábrázolni, leképezni és nem ezekből tevődik-e össze minden érzéki alakzat és így, nem ez-e magja, kiinduló központja minden kiterjedt valóságnak és nem ez-e, amibe minden összesűrítendő, a kezdettől a végig, nem ebbe folyik-e össze minden, ha megfelelő távolságból szemléljük. Az is, ami közletről esetleg nyűzsög a változatosságtól. Az eggyel rokonságba hozott pontszerűség, vagyis í bizony nagyon sok magasrendű fogalom eleme lehet, mert hisz az ős-egy maga is a mindenség titokzatos ősforrása, gyöke és a teremtő Igének, Istennek is leglényegesebb jelzője. Persze azt mondhatnák sokan: no most már kisül a turpisság, még talán Isten fogalmát is a jelek keretébe akarjuk szorítani és még hozzá a legkisebb, legegyszerűbb, vagy talán legüresebb pontszerűség jelébe. Nem, mi sem Istennek, sem más szellemi lénynek kimerítő fogalmi*

Az í-jel vagy i-beszédhang természetes értéke.

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

meghatározását nem akarjuk a jelek szűk, anyagi korlátai közé kényszeríteni. Ily botorságra nem vállalkozunk. Igenis valljuk azonban, hogy az érzéki jelek valóság-mozzanatára vetülő tartalmak azok, melyek az ismeret tárgyi értékét, az igazságnak éltető tartalmát nyújtják és aki mindenáron ellenkezni akar az érzéki alkotású ember érzéki ismerési-módja ellen, az a problémát ne abban keresse, hogy mimódon hámozható ki az anyag keretéből a szellemi tartalom, hanem inkább azt fejtsse meg, hogyan vetül a szellem adekvát értékkel, vagyis megismerhetőségének tárgyi biztosítékával az anyag síkjára, a kiterjedt jelek testére.

De nem akarunk egyelőre a felhozott magasabbrendű fogalmak összevonásával valami fantasztikus jellegű fogalmi rendszert kiépíteni. Ehhez még nincs is elég építőkövünk. Főképpen csak azt akarjuk még e fejezetben némileg bemutatni, hogy bizony *nagyon sok eddig "szelleminek", elvontnak nyilvánított fogalmunk összetevőelemeiben a lenézett érzéki mozzanatokra támaszkodik*. Ami egész-számban legkisebb: az egy, ami számban kicsi: kevés, ami erőben kicsi: gyenge, ami értékben kicsi: silány, hitvány, ami árban kicsi: olcsó, ami súlyban kicsi: könnyű, ami időben kicsi: fiatal, új, ami növésben kicsi: törpe, csenevész stb. és így nemcsak a kicsi, a kevés és a vele kapcsolatos fogalmakig, hanem egészen a semmi fogalmáig juthatunk az -í- segítségével. És hasonlóan juthatunk el a legkülönfélébb fogalmakhoz, pld. az ingyenességben az irgalomhoz, csökkentő, silányító, hitványító mozzanatokon keresztül meg akár a rossz és a bűn fogalmához is stb., stb.

De az értelem elvontabb kereteibe tartozó fogalmakat nem feszegetjük tovább. Úgy hisszük, a felsoroltak is elégségesek ahhoz, hogy megsejtsük jelünknek velük kapcsolatban is alkalmazható, sőt szükségszerűen alkalmazandó szerepét. Tudjuk ugyan, hogy a felhozott fogalmaknak egyáltalán nem adtuk kimerítő meghatározását, egészen kielégítő logikai szerkezetét, azonban állítani merjük, hogy az í érzéki jelre vonatkoztatásukban oly lényeges, összefogó és mintegy kristályosodási magvat kaptunk, amely nélkül a szokásos metafizikázó egyvelegben bizony csak eltévedhetett az érdeklődő.

Az "absztrakciók" és "teóriák" magaslatairól azonban szálljunk le és az animális viselkedések, meg az érzelmek vonalán térjünk csak vissza az alkat érzékinek elismert keretébe, ahol véleményünk szerint a formák, jelek, szemléletes valóságok között megvalósuló élet teljes egésze zajlik le és amibe az emberi élet minden olyan élményt belesűrít, felhalmoz, melyeket eddig csak fölfedhetetlen titkoknak akartak kijelenteni. Már az eddig kifejtettek alapján is sejthetjük, hogy az ember faji és egyéni alkatának kiformaló okai között milyen tényezők után kell kutatnunk és hogy e tényezők valamiképpen mind érzéki, formális keretekbe szoríthatók. Ha a gondolatokat, fogalmakat is sikerül a szemléletességen keresztül az anyaghoz kötni és bennük így mintegy az első organizáló tartalmakat felfedni, nem lesz nehéz ez a többi emberi megnyilvánulásokkal kapcsolatban sem. Így aztán könnyen kiolvasható szöveg lesz előttünk az egész alkat jelentése.

De a gondolkozás mellett vizsgáljuk még néhány akaratlagos viselkedés, cselekvés, mozgás és érzelmi magatartás formai értékeit, hogy azután ezek rendjét is bekapcsolhassuk az alkatot formáló, visszahatásaikkal befolyásoló tényezők közé.

Az akaratlagos mozgások, cselekvések érzéki jellegű mechanizmusukat illetőleg teljesen azonosak az állatok hasonló értelmű megnyilvánulásaival. Természetes tehát, hogy az állati alkattal kapcsolatban megállapított igazságok itt is érvényesek. Amint ezek az állatok alkatát célszerűen befolyásolják visszahatásaikkal, illetve bennmaradásaikkal - a hypertrophia ex aktivitae vagy az actus manet in agente alkalmazkodást célzó törvényszerűségei értelmében, az emberi alkatra is minden cselekvés rányomja bélyegét. Csupán a viselkedések formális jellegét kell hát tisztáznunk, hogy hasonló értékű nyomaikat az alkatban megtaláljuk.

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

Egy bujkáló, összehúzódo fűrge, serény, mozgékony, felaprózott jellegű viselkedés vagy a gyakran ismételt pizmogó, csipkedő, szurkáló, bebújtató, csücsörítő, szűkítő, finomkodva kimért stb. mozgás-komplexek mögött csupán az í-s jelleget kell megkeresnünk, hogy azután bennük az alkatot törpítő, zsugorító, szűkítő, vékonyító, hegyesítő okok csoportját megtaláljuk. De ezekkel a viselkedési formákkal sem fogunk sokat bibelödni, mivel az egyén szempontjából mindig és mindenütt összegező jellegű érzelmi magatartások állandósultabb hatásaiknál fogva általában nagyobb mértékben járulnak hozzá az alkatot egyediesítő okokhoz.

Már az érzelmekről szoltunk az állati élet vizsgálatánál, mivel azonban az ember érzelmi világa értelmének bonyoltabb mivoltából kifolyólag sokkal összetettebb, itt kibővíthetjük kissé vizsgálatukat.

Már rámutattunk arra, hogy az érzelmek egyes fajtáit egyszerűen készütségi állapotoknak, ill. viselkedésekké vehetjük. Éppen ezért nagyon is helyes és lényegremutató volt ezeket "indulatoknak" elnevezni, mert hiszen valóban a mozgás kezdeti mozzanatának, a nyugalomból való kiindulásnak mondhatók, akár támadó, akár védekező cselekvésekhez készülnek. Ily értelmű rendeltetésükben pedig nem lesz nehéz ezeknek az alkatot hajlító, szűkítő, zsugorító, szóval í-s változásokat előidéző hatásaikat sem fölfedeznünk. Az embernél csupán azért látszik az ilyen jellegű magyarázat esetlegesnek, "materiális" ízében nem kielégítőnek, mert az ő érzelmi életében az indulatnak, ingerültségnek, félelemnek stb. a szellemibb jellegű együttthatói látszanak lényegesebbeknek. Nála általában ez indító érzelmek kevésbé törnek ki szembeötő izomműködésekben, hanem inkább az izomtónusok emelkedésével együtt beálló szellemi összeszedettség, készütség irányába mozgósítanak. Ez azonban egyáltalán nem változtat a lényegen, mert hisz, amint már említettük, *a figyelem, az éberség fűrge kapcsolásában, a veszélyre, tette készütségben szintén felfedezhetjük az í-s mozzanatot.*

Itt még az alapérzelmekből, mint forrásokból származó különlegesen emberi, morális ízű készségeket fogjuk némileg boncolgatni, hogy bennük megtaláljuk az alkatnak "legszellemibb" jellegű formáló tényezőit is. Mivel még az ezekhez szükséges többi jeleket mint magyarázó segítséget nem ismertettük, az érzelmeket csak vázlatosan tárgyaljuk. Hogy a tartós félelemérzet, állandósult jellegű aggályosság, indulatosság, hevesség, dühösség készütségi állapotai mily kapcsolatba hozhatók az í-vel és í-s jelentésű alkati adottságokkal, mint például görnyesztett alkattal, behúzott nyakkal, összeszorult, elszűkített mellel, szűkített orrlikkal, gyűrött szemöldöktájjal, még ha mindezeknek izommechanikáját és ezekkel másodlagosan előidézett vegetatív elváltozásokat nem is magyarázzuk ki bővebben, úgy hisszük, könnyen érthetők lesznek, akárcsak az állatoknál. Vannak azonban olyan érzelmek, érzületek, melyekben a szemléletes elem fontossága annyira hihetetlennek tűnik, hogy ezeknek alkatot-formáló, vagyis az alkatban megtestesülő, kicsapódó jelleget eddig aligha tulajdonított volna lélekbúvar, vagy erkölcsbölcslő. Pedig ha a szelídseg, szerénység, alázatosság, mértékletesség, szigorúság, sőt az igazságosság érzületét is alaposabb vizsgálatoknak vetjük alá, ezekben is felfedezhetjük nemcsak az í jelhez kötöttséget mint lényeges, szemléletes mozzanatot, hanem az alkatot is í-s formákhoz juttató okokat. A készütségnek, összeszedettségnek, a finom kimértséggnek, fegyelmezettségnek, lecsökkentettségnek és az egész eligazítottságnak szerkezetében vagy mozzanataiban mindenütt megtalálhatjuk azt az í-s tartalmat, mely nemcsak az értelem működésének, nemcsak érzelmi és cselekvési megnyilvánulásoknak kifinomítója, hanem az alkat csinosítója, csiszolója is.

Itt mindjárt el is áruljuk, hogy az az alkat, melyet az ily érzületek formáltak, éltettek, nemesítettek, csodálaltosan visszatér még bonyolult alkati adottságában is az ő-értékhez, az Egyhez, az Igéhez, mert az egyenességben nemcsak szimbolizálja, hanem valahogy ténylegesen valósítja meg az Egy, az Ige képmását.

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

Ezek után a teljesség kedvéért mégcsak azt kellene megemlítenünk, hogy az alkatra visszaható, bennmaradó és így az alakilag befolyásoló viselkedések természetesen nemcsak a külsőségekre, az esztétikum tárgyára nyomják rá bélyegüket. A külső és belső éles elválasztása ugyanis az organizmus egészében, mindenféle tekintetben mesterkéltnél és indokolatlan. Különösen a fejlődés vizsgálatából tudhatjuk, hogy végeredményben minden az egy központi magból lett vagyis az alkat külsejét-belsejét ugyanaz az elv, ugyanaz a törvényszerűség formálta ki, élteti és hozza mozgásba, sőt a gondolkozás műveletébe is belenyúl. Nem tarthatjuk tehát a belső elváltozásokat sem oktan célszerűtlen, legfőképpen pedig az említett külsőségekre jellemző viselkedésektől függetleneknek. *Ily alapon pedig jeleink segítségével meg fogjuk találni az egészség és betegség titkainak mechanizmusát és utolsó okait is.* A szűkítő, zsugorító stb. viselkedések állandósultsága meghozza a szervezet belsejében, vegetációjában is a maga gyümölcsét, amint a fegyelem, az egyenesség alkata, érzülete az egészséget. Mivel azonban, már az eddig mondottak is, - úgy hisszük - hihetetlennek tûnnek fel és tömörítettebb igazságaikkal szédülést okozhatnak a megszokott nézetek ösvényein járók elméjében, nem is bolygatjuk tovább az -í-jelentésbe, az -í-fogalomba kapcsolható igazságokat.

Oly különféle és hihetetlenül hangzó dolgokat hordtunk itt össze az -í-betű tárgyalásánál, hogy jó lenne egyszerű és mégis szembeötlő, nyilvánvaló bizonyítékok után is néznünk állításaink helyességének védelmére. Mi mászt hívhatnánk ily célból segítségül, mint magát a nyelvet, ezt az östítkot.

Aki figyelemmel kísérte fejtegetéseinknek nemcsak logikai értelmét, hanem azokra a szavakra, szótestekre, betűkre is felfigyelt, melyeknek összefűzésével megtettük az eddigi utat, az rájöhett, hogy a megfelelő szavak, különösen ha hangváltozási eltéréseiket is tekintetbe vesszük, töredékesen bár, de mégis mellettünk bizonyítanak (de nem csak a magyar nyelvben!!!). És nemcsak a szavakba befűzött megfelelő hangjegyek jelenléte, hanem e hangok írásjegyei, a betűk is titokzatosan tanúskodhatnak, akár egy őállapot tökéletes tudásának töredékeit idézik elénk, akár pedig az eddigi logika tehetetlenségéből feltörni kívánczó egyetemes emberi szellemnek öntudatlanul felvetődő nyomai ezek.

Azonban ennek a nyelvtörténeti vagy írástörténeti bizonyítéknak részleges kifejtésébe sem bocsátkozunk egyelőre, mert alkalmasabbnak tartjuk akkor elvégezni ezt is, ha már több betű ismeretének birtokában leszünk. A későbbi összegezések után visszatérhetünk majd a -t- és í-betűk szó- és alaktani szerepére, valamint grammatikai kapcsolataikra is és majd akkor segítségükkel jobban meggyőződünk arról, hogy a jelekre, betűkre rögződő vizsgálataink tényleg nemcsak ismeretelméleti játékok, hanem töredékes kiemeléseikkel is több fényt deríthetnek a velük kapcsolatban felidézett problémákra, mint az eddigi logikai-metafizikai spekulációk.

Végül lerögzítjük mint refrént, hogy ha betűfogalmaink még nem is adják pontos és lezárt meghatározását a velük kapcsolatban felhozott vagy belőlük szerkesztett összetettebb fogalmaknak, annyi bizonyos, hogy az eddig használatos magyarázatok, értelmezések tömkelegében, helyesebben zűrzavarában oly fix pontot adnak, mely köré az értelem a leglényegesebb jegyeket csoportosíthatja össze és ezzel valójában értékesíthető igazságok birtokába jut.

Mivel az -i-hang pontszerű kicsiségi jelentését éppen a szájcsontra csúcshangos befűzöttsége alapozza meg természetiséggel, ami már a hosszabban ejtett -í- esetében is némileg módosul, ezért kell több alkalommal az -í- helyett a rövidebb -i-t értenünk...

Az -l- jelentés.

(Az -l- mint a nyúltság, vonalszerűség kifejezője.)

Ha a geometriai szerkesztés módjára akarjuk logikánkat vagy rendszerünket kiépíteni, amint azt kilátásba is helyeztük, könnyen érthető, hogy a betűk tárgyalását az -l- után miért folytatjuk az l-el. *Az -l- betű természetes jelentése ugyanis a nyúltság, az egyirányú kiterjedtség és mint ilyen, a pont után a vonal, él geometriai szerepét tölti be,* vagyis a pont legközvetlenebb, legegyszerűbb folyamánának, útjának vehető. Igaz ugyan, hogy a pont és vonal kapcsolatának, származásának problémája különféle irányú magyarázatokat tűr meg, mert például a lapot, síkot, élt és csücsköt-pontot vehetjük a test metszeteinek is, részünkre azonban, kik a jelek felsorolásánál, az egyszerűbbtől akarunk az összetettebb felé haladni, használhatóbbnak bizonyul az l-nek í-ből, mint a kicsiségek folytonos utat leíró mozgásaiból, húzódásából való eredeztetése. Ezt mi annál is jogosabban tehetjük, mert értelmezésünkben a pont, vagyis í fogalom sem testetlen valóságmozzanat, hanem csupán a testnek általában összetett szemléletességét, differenciáltságát viszonylagosan kizáró kicsiség, ami ezért ismétléssel, sokszorosítással, testté tevődhet össze, mert hiszen magyszerűségében is kiterjedt, csak benne a kiterjedtség valahogy rejtett, redukált jellegű. De ha nem is tisztázzuk a pont vagy vonal metafizikáját, hanem csak "oly engedelményes pontossággal" sikerül a dolgokat betűjelentéseinkkel kiábrázolnunk, amint azt a "kiterjedt pontokkal" dolgozó modern nyomdatechnika végzi, úgy hisszük, ezzel is előbbre fogjuk vinni a gondolat érzékiesítésének, megtestesítésének, legfőképpen matematikai szerkesztésének régóta vajudó problémáját.

Nem akarjuk az unalomig ismételni a természetes betűjelentések megállapításának módját, fonetikai körülményeit. Az -l- betű általunk megállapított logikai jelentéséhez is az -l- hangérzet minőségének aprólékos kivizsgálásával jutottunk. Anélkül, hogy ezt részletesen bemutatnánk és artikulációjának különféle körülményeiből való kihámozgatását itt elvégeznénk, mindjárt rátérünk azoknak a fogalmaknak felsorolására, amelyekből a nyúltság egyszerű képzettartalma értékesíthetőbb jelentésekkel telítődik meg, egyuttal pedig a vele vagy belőle szerkesztett fogalmakat is kielégítőbben tisztázhatjuk.

Talán már nem is szorul bizonyításra, hogy a rövid, hosszú, széles, magas, mély, közel, távol fogalmi, például a nyúltság képzetére támaszkodó, ráért tartalmak. A haladás, a nyulás, folyás, áramlás, lógás, dőlés, emelkedés, süllyedés, lóbálás, lengés stb. mozgás-fogalmairól szintén megállapíthatjuk, hogy vagy a megtett útjukra, vagy pedig a mozgó test alakjára vonatkoztatottan l-es jelentésűek.

.I. E felsorolt jelentések után pedig nem lesz nehéz az anyagi létrend legkülönfélébb alakulataiban, folyamataiban vagy törvényszerűségeiben sem felfedezni az -l- értékét.

A lécz, oszlop, cölöp, lőcs, láncc, huzal, kötél, küllő, cső, nyél, emelő stb. mind olyan dolgok, melyekben a nyúltság jelentése közös elemként állapítható meg, akár két távoli pont összekötésére, áthidalására, akár e két pontnak a folytonosság vonalán maradó eltávolítására utaló értékükben fogjuk fel.

A vezetés, folyás, áramlás, emelés, süllyedés, áthatolás, sugárzás, kilövelés, rostozódás, szálkázódás stb. jelenségei is mind az egyirányú terjedés, haladás jelentését hordják magukban magyarázó elemként. Kelepelés, kolompolás, lötyögés, üvöltés stb. hangszínezeteit is l-es alakok rezgése vagy valami más nyújtottság okozza. A húr rövidségével vagy hosszúságával oksági összefüggésben, megfelelésben lévő hangmagasság és hangmélység is részint az í-vel, részint az

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

-I- jelentéssel hozható kapcsolatba, de sok más hosszanti, longitudinális jellegű változással együttjáró fizikai vagy kémiai megnyilvánulás is.

.II. A növényi élet alakjában és élettanában természetesen szintén rátalálhatunk jelünkre és alkalmunk lesz itt is bővíteni természetes jelentésének és kihasználhatóságának körét.

A száraz, szálak, nyelek, erezetek, csatornázatok, rostok, élek, szélek, mind olyan szervülések, melyek valamilyen I-es funkciót teljesítenek mind a kizárólagosan tenyésző növényi alkat keretében, mind pedig az állati vagy emberi élet vegetatív jellegű alakzatában. Mert nyilvánvaló, hogy az ínak, idegek vagy a csöves szerkezetű erek, belek és más hosszúkás alakú szervek hivatásában is -I- jelentést találhatunk. Csak kis ügyesség kell hozzá, hogy az egymástól némileg eltérő jellegű funkciók ellenére felfedezzük bennük a közös -I-es tartalmat. Az ideg, az ér és bél ugyan mást-mást vezet, de az egyirányú kiterjedtségének vonalán mindegyik a haladás meggyorsítását szolgálja pld. a növények mindenirányú és éppen ezért lassúbb tempójú, diffuzjellegű életfolyamataival, hatástovábbításával szemben. E megfontolásokkal kapcsolatban pedig a nyúltság nemcsak összekötő vagy továbbító, átszállító értékét tudatosíthatjuk, hanem a többi dimenziók irányában való lecsökkentő, megtakarító vonatkozása alapján az egyirányú kiterjedés felfokozását és a rajta lezajló folyamatok gyorsítását. Ily értelemben mondhatjuk például a huzalokat, szálakat sajátlagosan vezetőknél, mert egy kontinuum keretében ez a forma tudja a halmaz részeit egymástól legmesszebbre távolítani vagy legtávolabbi pontokat összekötni, legnagyobb utat megtenni, tehát gyorsítani. E megfontolásokból láthatjuk, hogy egy adott halmaz, kimért tömegű kiterjedtség lehetséges változatai, módosulásai a pont, vonal vagy sík felé irányultságukban, de egymással való kapcsolatukban is oly törvényszerű viszonylatokat őriznek meg, melyekből a geometria megállapításainak és a valóság törvényeinek teljesen egybeeső voltát konstatálhatjuk.

.III. Az állati szervek között is megragadhatunk -I-es jelentéseket és itt is a "forma dat agere rei" , a "forma dat esse rei" és az "actus manet in agente" megállapításainak a forma legszemléletesebb értelmében vett igazságait igazolhatjuk. Mint a növényeknél, úgy itt is akár az egész alkatot, akár az egyes szerveket illetően minden nyúlt alak a nyúltság jelentésében tölti be hivatását, célját és ebből is érthető meg. Tehát az állati alkat is úgy faji, mint egyéni formáiban fel fogja mutatni a célszerűség törvényeit. Megállapításainknak ezt a következményét nem győzzük majd eléggé hangsúlyozni, mert ebből is nyilvánvaló lesz, mily többletet jelent rendszerünk az eddigi metafizikásokkal szemben, amelyek az általánosságban vallott célszerűség elvével a realitások mezején nem tudtak mit kezdeni. Mert vajjon akadt-e egy is a metafizikusok közül, a "principium individuationis est in materia quantitate signata" elvét hangoztatók táborában, aki egy emberi alkat egyediségét, hosszú vagy rövid koponyáját, nyakát, törzsét vagy végtagjait a célszerűséggel kapcsolatba hozta volna? Pedig amint a nyúlt alakú giliszták, kígyók, férgek vagy halak egész faji hivatása vagy más állatok egyes tagjainak kinyúló hivatása, ugyanúgy az egyediség keretében fölmerülő különlegesebb megnyúlások is mind elárulják értelmüket, céljukat az I-jelentésben. Akármelyiket is vetjük vizsgálat alá, bennük a már említett I-es jelentésekkel részben azonosuló felismerésekre, megállapításokra juthatunk. Egyik esetben talán a környezetbe hatolás szempontjából mondható célszerűnek a tömeg megnyúlása, elvékonyodása és ennek vonalára való felépülése, másik esetben egy távolabbra nyúlást, megközelítést segít elő a hosszúkás forma vagy valami szabadabb elhajlási, mozgási lehetőséget enged, de minden esetben a már kimutatott I-jelentés értelmében. Vagyis a természet formanyelve mindenütt egységesnek, egyértelműnek bizonyul, nemcsak jelentése, hanem építőterve alapján is.

Az animális viselkedések közül is sokat a nyújtottság, vontatottság, tehát az I-es jelentés tesz érthetővé. Nyúlás, loholás, lézengés, lóbálás, kalimpálás, legyintés, csóválás fogalmi is például ilyenek, akár az időben való kinyúltságot, lassúságot, vontatottságot szemléljük bennük, akár a mozgott szervek nyúltságát vagy kinyúló jellegét nézzük.

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

Amint az í-nél rámutattunk arra, hogy az -í- jellegű változások, mozgások hasonló értelmű formákat hoznak létre az alkaton tartósabb visszahatásaikkal, úgy itt is megállapíthatjuk, hogy az l-es alkat vagy alkatrészek, mint pld. a kinyúltság, karcsúság, vékony, elkeskenyedő formák l-es viselkedésekkel hozhatók okkapcsolatba.

Az állandósultabb jellegű és így továbbható érzelmek, érzületek között is sokat találhatunk, melyeknek kinyújtó vagy esetleg csüggesztő, lankasztó, lassító, lustító hatásuk van s ezek az alkatot szintén l-es értelemben befolyásolják. Behatóbb vizsgálatok után meggyőződhetünk róla, hogy amint vannak összehúzó, hajlító, mozgásra-indító érzelmek, úgy vannak kinyújtók, felemelők, tágítók, bizonyos értelemben tehát l-es értelműek.

Amint a félelemről kimutattuk például, hogy benne a készültségi, védekezési, összehúzó tendencia már a növényektől és a legegyszerűbb állatoktól kezdve a legmagasabbrendű emlősökig megtalálható, úgy az elégedettség, kielégültség állapotairól is kimutathatjuk, hogy kitárulást, kiemelkedést, vagyis kinyújtottságot hordoznak lényegükben, még pedig mindenütt az anyag gravitáló erejével ellentétes, kiemelő értelemben. A kihúzottágnak, kiemelkedettségnek ezt az erő kifejtő örömmállapotát és mindazokat az érzelmeket, melyeket a kielégültség kereteibe sorolhatunk, egyelőre nem fogjuk részletesebben magyarázgatni, formális mozzanataikban indokolni, mert ehhez az -a- jel ismertetését is szükségesnek tartjuk. Majd inkább ott folytatjuk fejtegetéseinket e "dyastolés" érzelmekről.

Itt még csak arra mutatunk rá, hogy vannak olyan érzelmek is, melyekben a nyújtó tendencia nem a gravitálással ellentétes irányú kiemelkedés, feltörés, ágaskodás, hanem éppen a gravitációnak való átengedésből beálló csüggedtség, lankadtság, aléltóság, tehát ernyedelt elnyújtottság. Ezek éppen az életerő csökkenésének vagy teljes kimaradásának következményei, amikor is az élő testben az anyagi elem öntörvénye, vagyis a gravitálás veszi át a vezetést.

.IV. De még magasabbrendű fogalmak vizsgálatát is bemutatjuk jelünkkel kapcsolatban, amint tettük az í-nél is. Itt is körülbelül visszafelé tesszük meg az utat, a mindent összefogó és integráló szellemi működések irányából egészen a legkézzelfoghatóbban anyagi jelenségekig, ill. az érzéki nyilvánvalóságában leghatározottabban vizsgálható, leábrázolható alkatig.

Már eddig is összekapcsoltunk -l-jelünkkel oly fogalmakat, melyek eléggé magasrendűeknek mondhatók és amelyekről nem hitték volna bizonyára még a fantazmákhoz konvertálást sürgetők sem, hogy bennük valamilyen jelnek lényeges szerepe lehet. A haladás, szállítás, küldés, folyamatosulás és a változás, például ilyenek és ilyenek mondhatók az utalás, célzás, elkülönítés, az út, az irány, az idő, a volt és lesz, tehát múltás és jövő vagy például a sor, a közlés fogalmai is. Bizonyos értelemben egyik sem nélkülözheti az -l-jelnek nyúltsági, haladványos jelentését. És sok más ilyen fogalmat hozhatnánk még föl, itt azonban főképpen csak a gondolkodás folyamatát legközelebről érintő fogalmakból akarunk még néhányat bemutatni jelünk értékének bizonyítására.

Az eddigi logikából is tudjuk, hogy a gondolkodás folyamata főképpen az ítéletek és következtetések láncán pereg le. E lánc pedig nemcsak sántító hasonlatként, hanem lényegében mutat rá a gondolkodás műveletére, mert ez valóban csak a leszűkített, leegyszerűsített jelekbe fűzés vonalán világosodik meg, tehát a megismerendő tárgy komplexét mint halmazt, jeleinek fonálán kell legöngyölni. A jeleket, vagyis az elemi ismereteket tehát csakis a sor, haladvány formájában lehet úgy összekapcsolni, hogy azok megtartsák világosságukat és ne váljanak összezsúfoltságukkal az értelem részére hozzáférhetetlenné. A beszédnek mint a gondolat párhuzamának a lineáritása már annyira megszokott és természetes dolognak tűnik fel, hogy alig akad valaki, aki ebből nagyobb problémát csinálna, pedig, ha mást nem is, *a szemléletes jellegnek a gondolkozással való szoros kapcsolatát feltétlenül tudatosíthatnák.* A gondolkodás lineáritása

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

egyébként nemcsak azért mondható szükségszerűnek, mert értelmünk monoideatikus determináltsága egyszerre csak egy egyszerű tartalomnak, vagyis jelfogalomnak megértésére, megemésztésére alkalmas, hanem azért is, mert az ítélet, következtetés tulajdonképpeni gondolati lebonyolítása is erre kényszerül, mint olyan azonossági kapcsolatokra, melyekben a kiinduló ítélet irányában fejlődnek le az eredmények. És sok más fogalmat hozhatnánk még fel, melyekben az egymásutánosság, irányítottság, utalás, összekapcsolás mozzanataira mint I-es jelentésekre támaszkodunk. Ezeket azonban mellőzve térjünk át azoknak a fogalmaknak tárgyalására, melyek az alkatra nyilvánvalóbban rányomódó mivoltuknál fogva közelebről érintik a vastos realitásokat értékelő modern embert.

Már az állati létrend keretében megemlítettük, hogy vannak olyan érzelmek, melyeknek lényegét, élettani mozzanatát az alkat kinyújtásában, kiemelésében kell látnunk. Ezekkel azért is érdemes lesz még többet foglalkoznunk, mert ezek is alapjai egészen magasrendű erkölcsi készségeknek. Az ember már említett egyenes faji alkatán az emelő, kihúzó izomtónusok az elégtelenség nyugalmi állapotának, a kiegyensúlyozottságnak alkatelemei. E kiegyenesítő, megnyújtó érzelmek pedig nemcsak azért mondhatók nyugalmi vagy kielégültségi állapotoknak, mert a hajlító indulásokkal ellentétben ezek mechanizmusa mozgásra kevésbé alkalmas, vagyis nyugvó jellegű, hanem mert ezek az ember faji hivatásának is betöltői. A jóléget cselekvés, a hivatást betöltött élet elégtelensége ugyanis szükségszerűen az igaz egyenesség tónusában és következésképpen az egyenesség alkatában jön létre, mert ez nem valami iners nyugalom állapota, hanem az anyag gravitálásán leginkább győzedelmeskedő elasztikus tónus, mely inkább az összeszedettség egyensúlya, a kiegészültség, igazultság elégséges volta, nem pedig a tétlenség megállapodottsága. A méltóság, emelkedettség, fennkölttség, elégedettség érzelmeinek nyúltság képzetére utalásai tehát szintén nem olyan esetleges értékű adatok, mint amilyenek az "absztrakciós" gondolkozók hitték.

De nemcsak a tiszta öröm és emberi méltóság, kielégültség érzelmeinek van meg fejet kiemelő, kihúzó hatása, hanem az ezek karikatúráinak mondható érzelmek is benne akarnak kifejeződni, ill. megvalósulni. A hamis és indokolatlan elégtelenség, mint a gőg, kevélység, büszkeség ellentmondásos érzületei is, az egyenesség, a kihúzotttság majmolói is az elégtelenség nyugalmi állapotát akarják megjátszani. Ahelyett azonban, hogy az indulat hajlítósságát egyenesítenék ki, éppen a görbültségbe rögzítettségéből ágaskodnak ki és ez egyensúlymegbontással hozzák létre az alkat azon eltolódásait, melyek az erkölcsi értékek, készültségek szétzúllásának alapjai, a külalakra való visszahatásaikban pedig az alkat harmónikus szépségének eltorzítói, az ellentmondások szolgálatába kényszerülő vegetációban pedig a betegségek, nyavalyák utolsó okai. A délceg, karcsú, sudár alkatban tehát nemcsak az érzéki szépség megvalósítottságával állunk szemben, hanem az ember fennkölt, emelkedett, hivatásának élő beteljesedettségével. Az alkat kókadtságában, csüggedtségében, ernyedtségében pedig oly érzelmek hordozóját kell látnunk, mely az életkedv és akarat elégtelenségét árulják el. Ez utóbbi érzelmeknek is lehetnek megnyújtó hatásai, amint egyes indulatok bizonyos részeket előretoló, kiugrasztó mozzanatainak is. Alaposabb vizsgálatok azonban csakhamar kideríthetik, hogy egy megnyúlt alkat mögött a deli szépség nagyvonalú lelkülete rejlik-e, vagy pedig az ernyedte lomhaság, lusta léhaság, kevély hányavetiség, vagy az otromba túlzásokba lendülő hűbele-balázsság egyensúlyból kieső szétziláltsága.

Amint az í-nél, úgy itt is kimutathatnánk, hogy *jelünk a betegségeknek, mint végtelbe torzuló alkati adottságoknak felderítésében, magyarázásában is fontos szerepet vihet.* Mert nemcsak szűküléses vagy tágulások, túlzottan gyorsított vagy lassított ritmust felmutató beteges elváltozások értelme és az ellenmondásos akarati életet ellenmondásaiban is hűen szolgáló "célszerűsége" válhat így nyilvánvalóvá jelünk szemléletességébe szorítva, hanem a legtitokzatosabbak és legmegoldhatatlanabbaknak feltűnők is. Mivel azonban szemléletességük hálója még mindig

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

hézagosnak mondható, mélyebben nem bocsátkozunk bele e legkényesebb emberi probléma-kör fejtegetésébe. Az étellel, halállal, egészséggel, betegséggel kapcsolatban ugyanis oly fantasztikusan távoli vonatkozásúnak tüntették fel az illetékesek az igaz Ige ismeretét, - bár írva volt, hogy az örök élet titka is benne gyökérik, hogy itt az "ignoramus et ignorabimus" elvét fölborítani akaró szándékunkat bizonyára csak megütközéssel fogadnák nemcsak a modern tudományok, de a teológiák képviselői is. Szerénytelenségünkkel tehát nem akarjuk bosszantani az igazság modern sáfárait, azért ezeket a problémákat mellőzve, inkább áttérünk következő jelünk vizsgálatára.

A következő megjegyzéseink után.: Bár a mi magyar nyelvünk az -l- hang elnyúltsági, szabadon vonuló természetét sok szavában találóan, helyesen használja, mint pl az áll, bél, cél, dél, dől, fel, le, el-tol, bol, jel, kel, kell, illik, hál, halad, illan, múl, nyúl, él, nyel, nyél stb. szavakban, az nem lehet meglepő, hogy mint más nyelvekben itt is "ma már" több esetben önkényesen felcserélődött a "tetszetősebbnek" tartott, vagy "erélyesebbnek" érzett ropogó -r- hanggal, de más hanggal is, mint pl a szlávoknál néhol a -v- hanggal is a sloboda helyett svobodával, a bol helyett bov-val. Pedig az -l- akadály nélküli, szabadabb kifolyása s így folytonossága a pergetett -r hang periodikus megszagatottságával éppen ellentétet mutat. S ebből ered, hogy pl. az em-elkedett-egyenes ember szavunk, mint a föld ura is az eredeti -l- helyett -r-re változott, mi-ként az úr szavunk is régebben -l-es volt, de az érvényesülő érték, vagy a férfi szavunkban is ilyen csere állott be, nem éppen valamilyen freudista fallosz kultusz hatására... áltudományos magyarázatként ... az Elohimos genezis kezdet helyett.

Az -a- jelentés.

(Az -a- a lapszerűség kifejezője.)

Az í és l betűk jelentéseinek megállapítása után szinte várható, hogy következő jelünk értéke a lap lesz. A geometriai felfejlődés irányában ugyanis ez következik a vonalas értékű -l- után. Az "a" betű természetes jelentése akár a kitátott száj alján szétterülő nyelvvel, kitáguló garattal kiformalódó artikulációjában, akár pedig a legkülönfélébb lapszerűségek ütközéseiben, rezgéseiben létrejövő mivoltában keressük, a lap, a sík értékét árulja el. Ebben a fejezetben tehát a kiterjedtség lappá terülő formájával kapcsolatba hozható fogalmakat fogjuk tárgyalni a már eddig is kitűzött kettős cél érdekében, vagyis hogy jelfogalmunknak és a belőle felépített összetettebb fogalmaknak értelméhez jussunk.

.I. Ha az anyagi létrendet a-s jellegű alakzataiban vagy folyamataiban szemléljük, hamar rájövünk, hogy a lapnak a vele érintkezésbe, vonatkozásba jövő dolgok felé valami felfogó vagy átadó értéke van. Amint az í-vel kapcsolatba hozható jelenségek az í jelentésnek megfelelően indító, kezdő, növelő vagy csökkentő értelmet rejtenek, az l-el kapcsolatba hozhatók pedig vezető, távolító, összekötő, haladó jelentést, úgy az -a- hatások felfogásra, kapásra, megközelítést engedő kitérülésre, kinyilatkozásra és valami kiadásra, alkalmasságot mutatnak fel. A fizika keretében, ahol a hatások általában az egyenesbe irányítottság kötegében érik egymást, a lapszerűség kitérősége az, mely mintegy kaput enged a testből kijutásra vagy behatolásra. De könnyebben megérthetjük, hogy mit is akarunk ezzel mondand, ha néhány egyszerű fizikai eszköz lapszerűségének célját szemléljük.

Lapát, ásó, kapa, tál, tábla, asztal, bárd stb. például mind oly tárgyak, melyek lényegéhez a lapszerűség szükségszerűen hozzátartozó alkatrész. Első pillanatra ugyan még ezek

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

szemléletében is nehéz megérteni, hogy lapos kitárultságuknak mily módon van felfogó, átadó vagy alátámasztó jellege, ha azonban bennük az alátartásban, alapnyújtásban a gravitáló erővonalakat mintegy átmetsző és így hatásaikat felfogó jellegű vagy mondjuk a csapásba egész területet beleadó mozzanatot nézzük, megérthetjük, hogy a lapnak mi is az közvetlen, nyilvánvaló jelentése, melyet oly nehezen sikerül kimagyaráznunk. De hiszen természetes is, hogy ily jellegű meghatározások nehézkesek. Arról van ugyanis szó ilyen esetekben, hogy egy evidens jellegű adottságot akarunk értelmezni, meghatározni a tautológia veszélyét kerülve, holott ezek lényegükben csakis tautologikus úton végezhetők el, az azonosság elvének folyamányaként. Ami nyilvánvaló, egyszerűségében kimagyarázhatatlan. Más mód tehát nincs is, mint hogy a lapszerűséget is sok lehetséges szerepének bemutatásával igyekezzünk megérteni, illetőleg telítettebb jelentéshez juttatni. Majd az élet rendjének építő munkájából megtanulhatjuk, hogy természetes értékét az a-s jellegű szervekben mint használja fel.

.II. Ha az ellaposított növényi szerveket vagy szöveti adottságokat hivatásaik szempontjából kivizsgáljuk, hamar észrevehetjük, hogy azoknak értelme megkísérelt magyarázatainkkal tényleg egybeesik. A tipikusan lapszerű levelek például a napsugarak felfogására, a párolgáson keresztül pedig kiadásra szolgálnak. A szirmokban és lemezes szervekben a lapszerűségnek betakaró, szárnyas termésekben a szelet vitorlaként elkapó, ellaposodó gyökérzetben a megtámaszkodó, alapvető, a lapban, szétterült virágzatban a felületet kimutató vagy megközelíthetőséget elősegítő értékét láthatjuk kihasználva. De nem győznénk mind felsorolni a növények lapot alkalmazó szervüléseit. A hámok lapos sejtjeiből az említett szerveken át egészen a faji alkati és egyedi alkalmazkodásokig mindenütt rájuk bukkanánk és kétirányú kiterjedtségüknek a harmadik dimenzió irányában ráhatásoknak utat adó, hagyó, kitáruló értékét mindenütt megtalálnánk. Ahogy az í-jel tárgyalásánál megállapítottuk, hogy a külső és belső életnyilvánulások keretében az összehúzódnak, inhibíciónak már a növényeknél is mintegy félő, elzárkózó, szilárdító és így védekezésre készülő értéke van, a kitártságban, kiterültségben pld. a felfogni, érintkezni akarásnak várását, vágyát, a kapcsolatbajövéstől nem félő bátorságot, a kibontakozottságnak primitív örömlapotát fedezhetjük fel.

.III. És ha az állati alkatot vagy egyes szerveit nézzük, itt is hasonló jelentésűnek állapíthatjuk meg az a-s formákat. Talpak, tenyerek, szárnyak, úszóhártyák, stb. laposságában vagy az egész alkatra jellemző lapos szerkezetben, mint például a lapos férgek, halak, ráják, poloskák faji formájában is -a-s jelentést találunk. Egyik helyen ugyan talán az ellaposítottságnak a harmadik dimenzió irányában való szabadsága, nyitottsága a cél, más esetben azonban a lapba, illetőleg síkba szerkesztettség, a lekeskenyítettség előnyeit célozza; e különféle vonatkozások azonban nem változtatnak megállapításaink értékén.

Támaszkodás, tyappogás, szárnyalás, szállás, csapongás csakúgy, mint az egyszerűbb jelentésű tátogás, hápogás, csaholás, acsarkodás, nyávogás, tapsolás, stb. mind olyan fogalmak, melyek működésük lényeges mozzanataként hordják a lapszerűséget.

.IV. Az embernél pedig az a jelnek legmagasabbrendű értékebe beágyazottságát is vizsgálhatjuk. Mivel már többször megállapítottuk, hogy a szemléletet nyújtó kiterjedtségmódosulások a legelvontabb gondolatoknak is szükséges alapjai, természetesnek találhatjuk majd, ha az érzékszervek kitárultságában magának az értelmi fölfogásnak is nyitottságát, a tágulással mintegy útanyitó voltát látjuk. Az álmélgodás, bámulás, bambaság, áhítat, ájtatosság, fogalmainak az -a-jelre támaszkodó értelmét talán nemigen kell bizonyíthatnunk, különösen, ha a szemek, orrlíkek, sőt még a szájnak is ezekkel kapcsolatos kitárulására, tágulására gondolunk. De magának az értelmi világosságnak is sok köze van a nyílt laphoz mint áttekinthető képet nyújtó alaphoz. A képzeteknek valahogy a kép egymásmellettségére való felvetítése, kiterítettsége a zsúfoltság vagy egymást eltakaró összegabalyítottság homályával szemben az értelemnek könnyebb és eredményesebb

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

hozzáférhetőséget nyújt. Ilyen értelemben beszélünk hát a dolgok kitergetéséről, kinyilvánításáról, megvallásáról, stb.

Világosabb lesz az *a* jelentése az érzelmi megnyilvánulások vizsgálatában, mert ezek a külső szemlélettel jobban megközelíthetők. Már előbb említettük, hogy a növényeknél is a kitérültségnek mint a környezet hatásainak felfogniakarásában, illetőleg e kedvező adottságokhoz való készütségben a vágy, a kívánság és az öröm primitív formáit kell látnunk. Vizsgáljuk ki bővebben az emberi érzelmeknek az *a*-val kapcsolatos mozzanatait is. Azt már megvilágítottuk, miért kell a kiemelkedettségben, kihúzótságban az elégtelenség és ennek irányába eső érzelmek lényeges elemét látnunk. Most ezeket némileg ki kell bővítenünk és akkor megállapíthatjuk, hogy a kiemelkedettséggel együtt itt a kitérültség is lényeges alkatrésznek vehető, főképpen az érzékszerveknek már kimagyarázott felfogni akaró kitérültségében. Az élet elégtelenségi állapotához ugyanis szükségszerűen hozzátartozik valami kívülről jövő megtelődés. Minden élet legáltalánosabb szükséglete: a táplálkozás csak egészen leszűkített értelmű, materiális példája az önmagában való elégtelenség lehetetlenségének. A táplálék irányában tehát szükségszerű valamilyen nyitottság. A növények napfényt, energiát fölfogó leveleinek kitérültsége és a kitérültségben a szükségleteket megkapó jóllakottsága nem is szorul magyarázatra. Az állatoknál azonban kissé nehezebb ezen a vonalon a kielégültség érzelméig fölturnászunk magunkat. Az állatoknál nem csupán a száj tátása, orrlíkák táguló nyitottsága szolgál az életes szükségletek megszerzésére. Itt a táplálék megszerzésének közvetett szervei a meglátó, meghalló, szóval inkább értelmileg megragadó szervek is kibővítik az életük kifelé nyitottságainak számát. Az elégedettség mint a kitérültség állapota az anyagi bekebelezettségeken kívül tehát a hangok, szagok, színek, képek "tápláléka" után áhít. Most már csak az a kérdés, hogy az érzékszerveknek ily értelemben felfogott tágultságát a felfogni akaró vágy, kívánság állapotán túl miért mondhatjuk a kielégültséggel kapcsolatos mozzanatoknak is, különösen az érzékszervek kitérülő viselkedésében. Azért, mert az élő a környezetét nemcsak a táplálkozás rideg kényszerűsége szemszögéből értékeli, hanem a szerető igenlés, egyesülni, találkozni akarásával, nyílt örömmel fogadja. Nemcsak a lét csodálatára, szerető tetszésére és mintegy magába-ölelésére kitérülő emberi alkat sugározza azt, amit az elégtelenség örömalapotának mondtunk, hanem az állatok hasonló, csupán csökevényesebben tudatos magatartása vagy a napfénybe, levegőbe virágjukkal kifeszülő növények kitérültsége is. A lét igenlésének, szeretésének, vágyának soha meg nem szűnő nyitottsága az, mely tehát lényeges mozzanatát adja az elégtelenség állapotának az élet minden területén.

E rövid kitérés után talán könnyebben megérthetjük, miért tágulnak a szemek, orrlíkák, a száj, a mellkas az örömtől és miért mondhatjuk, hogy a tetszés, a szeretet, a nyájasság fogalmi a nyitottság, tágultság képzetével, az *a*-val kapcsolatosak, ellentétben a félelem és köréje csoportosítható systoles érzelmekkel. És hasonlóan érthetjük meg azt is, hogy a bátorság, tágkeblűség, vállalkozni, harcolni merészség miért nevezhető diasystoles érzelmeknek. Az elégedettség erőtudatában és bizalmában tágultan is fel merik fogni a feléjük irányuló hatásokat és készek az esetleges bonyodalmak feloldására is.

De a karikatúrák, az eltévelyedésből származó érzelmek és a nyiltlelkűséget csak megjátszók is beszolgáltatják bizonyítékaikat. Az émyelgő nyájasság, erőltetett kedvesség, a falánk mohóság, ernyedő ványadtság, a hányaveti, tágítható kacérság, a fontoskodó nagyképűség, a pathétikusság, stb., mind olyan érzelmek, melyek valamelyik tag tágító, kimutató pózában jönnek létre. Hasonlókat mondhatnánk néhány oly érzelméről is, mely első látszatra talán inkább a systoles nyugtalanság keretébe volna sorolható, mint például a vakmerőség, elszántság, ádáz támadékonyság. Körültekintő vizsgálat azonban a nyitottságnak szerepét ezekben a viselkedésekben is megtalálja.

Természetes, hogy minden *a*-jelentésű megnyilvánulás az alkatra való visszahatásában is létrehoz tágító, laposító hatásokat, mind a külső, mind a belső szervekben. És ha ezek a

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

kiegyensúlyozottság harmóniájába illeszkednek, akkor az Igét az egyenességben megtestesítő szépség-egészség és higgadt értelmi készség alkatrészei lesznek, ha pedig ellentmondásokba fulladók és diszharmónikusan szétesők, akkor a-jellegű tökéletlenségeket hoznak létre. Az egyenesség alkatának nyílt homloka, szélesre tágult mellkasa, vállai és általában egész szépségbe-tágultsága csakúgy, mint lapos, nagyképű arc, lapos, túllátó szemek, laposra ványadt mell vagy medence, nagy lapos talpak, stb., bizony mindenütt a-s jellegű "szellemi" háttereket árulnak el.

Az itt elmondottak természetesen a "laposabb", tártabb ejtésű, palócos -a-ra értendők, nem pedig az -o-szinezetű zártabb -a-ra, amit a héber markoltnak jelez/qámec/ találóan a lapos -a-val szemben./patach

Az -o- jelentés.

(Az "o" mint a kerekesség hangja.)

Az -o- hang értékét, fogalmi tartalmát is úgy hámoztuk ki hangérzetéből, mint az eddigi jelekét. Benne a kerekesség képzetét, jelentését ismertük fel természetesen és mint ilyennek kutatjuk szerepét. Talán némileg indokolásra szorul, hogy fölfejlődésünk vonalán, a pont-vonal-lap tárgyalása után, miért éppen a kerekésnél kötünk ki. Azért, mert a kerekesség, körszerűség egyrészt síkban adódó alak, másrészt viszont önmagába záruló görbületében a sík után mintegy áthidaló jelentést hord a hármás-dimenziójú halmaz, vagyis test lezártága felé.

A kopogó, ropogó, rotyogó o-s hangszínekben, helyesebben hangalakokban megragadott kerek forma és az ilyen utat megtevő mindennemű forgó mozgás vagy egyenletes kerek gyűrűzéssel szétterjedő változás olyan jelentéssel bővítik ki ábécénket, mely ismét nagyon sok fogalom elemi összetevője, meghatározója és helyes kifejezője lehet.

.I. Ha kerek, korongok, gombok, csavarok, fúrók, csigák, hengerek egyszerű eszköztékét vizsgáljuk vagy általában bármilyen forgástest szerepét kutatjuk, csakhamar rájövünk, hogy bennük a kerekesség jelentését nyilván nemcsak felismeri, hanem értékesen ki is használja a technika vagy fizika: akár egy egyenletes, zökkenő-szögletek nélküli folyamatos mozgás legöngyölítését, akár egy önmagába visszatérő és mintegy bentmaradó mozgás lebonyolítását, akár az egy pont körüli kiterjedtség egyensúlyi helyzetét, akár a minden oldalról való egyforma megközelíthetőséget stb. látjuk bennük. Buborékok bugyogó-csobogó hangja, a forrás rotyogása, a síkon szétgyűrűző kopogás hangrezgései, a gravitálásban gyökérző egyenletes kiterjedések és örvénylések, keveredések egységesülési-akarásának értelme az o-képzettel fogható fel, akárcsak az égitestek kozmikus méretű forgásai, keringései.

.II. Az eddig mondottak alapján már természetesen vehetjük, hogy a növények kerek szerkezetű alakjainak, szerveinek hivatásában, funkciójában is megtaláljuk a kerekesség kihasználását. Akár az alkat külsőséges formáiban, mint például egy kúpos-hengeres koronában, virágzatban, bóbítában, koszorúban, stb., akár a belső szervületek kerek, hengeres adottságaiban bukkanunk rájuk, az egyenletes szétbontakozottság, az egyensúly, összefogottság, a minden oldalról egyenletesen megközelíthetőség, kiépítettség és ellenállási lehetőség stb. értelmét alkalmazzák. És az is természetes, hogy *ha egy növény alkatának egyéni változatait, alkalmazkodásait, melyek szintén kerek vagy forgási tendenciát mutatnak, jól vizsgáljuk, szintén az o-jelentéshez jutunk, mint megérthetőségük forrásához.* És ugyanezt mondhatjuk növények összes lehetséges külső-belső o-jellegű megnyilvánulásaival kapcsolatban is, tehát a kóros viselkedések, elváltozások, mint

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

például a csomósodás, görcsösödés, összesodródás, kerek-alakú foltosodás, lyukasodás, stb. sem jelenthetnek kivételt.

.III. Az állati szervülések és funkciók keretében sem lesz nehéz felkutatni jelünknek természetes alkalmazottságát. Az o-s formákra nőtt alakok o-s hivatása itt is közös nevezőre hozható jelünk segítségével, ha nem is oly nyilvánvaló az első pillanatra a funkció és szervülés-növés és mozgás egyértelmű működése. Egy kerek, hengeres vagy kúpos faji alkat, melynek példáit a halaknál megtalálhatjuk, faji hivatását éli ki forgó, furakodó vagy minden irányban egyforma ügyességgel hajló mozgásaiban. Ugyanígy egyes szervekről vagy tagokról is megállapíthatjuk ezt. Egy kerek bóbíta, fej, orr, száj, hengeres nyak, végtag, törzs, kúpos szarv, csőr, fog, stb., a maga részleges funkciójában is lényegesen utal az ó-jelentésre. Ugyanez áll a belsőbb szervekre, mint például a kerek pupillákra, hengeres csövekre, erekre, hörgőkre, mirigyekre, stb. A csavaró, forgó, összeszorító, összehurkoló, keringő mozgás tehát mindenütt a körös vagy kerekded formákkal tart össze és tart funkcionális kapcsolatokat.

Itt az állatoknál már vizsgálhatnánk az o-s jelentés szemszögéből értelmi s akaratlagos életjelenségeket is. Velük kapcsolatban sok biológiai fogalmat, problémát világíthatnánk meg. Hogy azonban főleg ismétlésekbe ne kényszerüljünk, ezeket inkább az emberi alkat értelmezésének keretében végezzük el.

.IV. Az emberi élet komplexében is mindenütt megtalálhatjuk jelünk beorganizáltságát és funkciós értékét. Természetesen a legszemélyesebbnek mondott gondolkozás-műveletekben is megvan az o-nak szerepe. Nemcsak a nyilvánvalóan érzéki jellegű szemlélet és képzetalkotás támaszkodik sokszor szükségszerűen a kerekesség képére, hanem a lényegét megragadó értelem nagyon sok magasrendű fogalma sem nélkülözheti. Bizony a hitvány köröcske képét nemcsak a keringés, kerülés, kóválygás, keresés, keverés, kotorás és ezekhez hasonló egyszerű fogalmakba építi be, hanem a körnek összefogó, önmagába záródó, az egyenes haladásával ellentétben bennmaradó, körülölelő és a forgó mozgásban valahogy mégis befejeződő és így mintegy megnyugvó jelentéseivel oly fogalmakat szerkeszt, melyekben szemléletes elemet eddig nemigen sejtettek.

A fogalom, a gondolat, a megfontolás, a töprengés, bonyolítás, összevonás, csoportosítás, körülhatárolás stb., stb. például mind ilyen fogalmak. Hogy azonban ne tűnjünk föl ilyen kijelentésekkel vakmerőknek vagy önkényes belemagyarázóknak, világítsunk meg először az o-val kapcsolatban néhány érzelmi megnyilvánulást, hogy aztán ezeken keresztül lassú emelkedéssel és indokoltabban jussunk el az értelem csúcs-fogalmaihoz.

Az eddig kifejtettek alapján már sejthetjük, hogy a kerekesség képzeteivel, mozgásaival milyen jellegű érzelmeket találunk majd összekötöttek. Az o-s alakokban és funkciókban, miként már a növények felépítésénél is valami kiegyensúlyozottságot, minden oldalra készülséget láttunk, úgy az érzelmi megnyilvánulásokban ezek a kiegyensúlyozottság, minden irányban készülség, megnyugodottság mozzanatai lesznek. Az egyenességgel már kapcsolatba hoztunk ilyen érzelmeket s azokat igyekeztünk kimagyarázni, azonban az ember alkata mint viselkedéseinek és érzelmeinek gyöke nyilván nem az egyenesség vonalas értelmű alakjában valósul meg, hanem e köré egyensúlyozott kibontottságokban, azért a kerekdedségek, hengeres formák keretében tovább kell bővítenünk az egyensúlyozottság, elégtelenség állapotának vizsgálatát.

Amennyiben az embernél az elégedettség állapotának egyenes alkatát nem valami merev egyensúlynak vesszük, hanem a minden irányban egyformán nyíló készség vagy befejezettség központi tengelyének, hamar belátjuk, mint kapcsolhatjuk össze a kitöltött célok elégedettségét, örömmel jutalmazottságát, a boldogságot és kiegyensúlyozott bölcseséget is az alkat kerekded vagy hengeres formáival. Vizsgáljuk csak meg az egyenesség alkatának izommechanikáját, egyes

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

tagok hengerességének okát és világosabb lesz előttünk, mit akarunk itt kimagyarázni.

Ha az önmagában mozgásra képtelen gerinc vagy hozzá kapcsolt csontok mindenirányú elhajlást, mozgást akarnak végezni, ehhez szükségük van minden oldalon izmokra és így az izmok mintegy hengerpalást módjára fogják körül venni. A mindenirányú mozgás, vagyis funkció-kifejtés lehetősége tehát nemcsak az ízületek forgó ágyazottságához kötött, hanem a hengeres burkolatú, emelő-szerkezetként működő tagokhoz is. Ha már most megfontoljuk, hogy az egyenességbehúzotttság, elégedettség állapota egyrészt a kitelítettség foglalatja, másrészt meg a tökéletesség minden irányba kész elasztikussága, sokoldalú lehetősége, nem kell csodálkoznunk, ha ezeknek alkatát az egyenesség hengeres vagy általában simán lekerekített formáiban kutatjuk. Igaz ugyan, hogy az ember mozgásai és így alkata is az előrehaladáshoz szerkesztettek és ebből következik, hogy a lekerekítettség inkább elipszis felé változik - a haladás irányában megnyulva -, ez azonban csak némileg módosítja megállapításainkat, melyeket általában a lekerekítettséggel kapcsolatban mondtunk.

De persze mindezek csak haszontalan spekulációk lennének, ha a tapasztalás nem tudná igazolni, hogy a kinyújtó, elégületlenség behúzó érzelmek egyenesbe irányító tónusa az izom-mechanizmusokat úgy veszi igénybe, hogy ezek például a nyak izmain keresztül a koponya-aljra és így az egész koponyára vagy a mellkasra, medencére, combokra, lábszárakra, szóval az egész egyenesség alkatára lekerekítő vagy hengeresítő hatással vannak. A tények vizsgálata azonban igazolhat, tessék csak utánanézni, ellenőrizni.

Hogy az elégedettség állapota a lehengerített, lekerekített formákat is lényeges mozzanatként tartalmazza, azt az ellenmondásos érzelmek vizsgálata is igazolhatja.

A gög, kevélység önámító nyugalma is az egyenesség lekerekítettségeit próbálja lemajmolni. A görbítésekkel egyidejű erős kihúzásaikkal és az egyenesség felé irányított behúzódaikkal mindenütt szélesítik, kerekítik a megfelelő formákat. Az erőszakosan kinyúló-akarások mellett oldalra dőlöngető, kacsázó, csavargató, vagy riszáló mozgásokat pld. mind abból a célból hozzák létre, - persze ellentmondásokba keveredve -, hogy a nemes elégedettség lekerekített formáit, pózait vegyék fel.

Sokat beszélhetnénk még érzelmekről, melyek helyes vonatkozásban is kapcsolatba hozhatók lennének kerekded formálásokkal. Ilyennek mondhatnánk pld. az elzárkózó, nemesen elszigetelő komolyság, a méltóság érzetében visszahúzódó felháborodás, a körültekintő óvatosság érzelmi alapjait. De a mereven bezárkózó konokság, a begubózó komorság, a csavaroseszű fondorlatosság vagy a burkoló alattomoság alaki összetevőit is.

Úgy hisszük, az eddig elmondottak is elegendők arra, hogy *egyrészt a legmagasabbrendű szellemi értékek tartalmait érzéki jelekhez kössük, másrészt viszont a legegyszerűbb életjelenségekben, mint pld. a növények kerekded felépítésében vagy csavarodásaiban is szellemi jelentések csíráit vegyük észre.*

Ha az -o- jelről mondtakat összefoglaljuk, vele kapcsolatban is megállapíthatjuk, hogy ez is alkalmas kulcs lehet a lét nagyon sok jelenségének megnyitására, az igés szerkezetű világ kiolvasásához. Az igaz jelentés bírása, bármennyire csekély értékűnek is tűnhet kezdetben, nemcsak haszontalan ismeretelméleti vagy kifejezésbeli érdekesség lesz, hanem testetölthető értékében a legreálisabb biológiai tényezővé válhat, mely nemcsak képzeleti formákkal építhető, hanem a test harmónikus működtetésével, szabályozásával, a legigazibb emberi értékek megvalósítását, a szépség-egészség harmóniáját hozhatja létre és őrizheti.

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

Most az -o- vázlatos letárgyalása után elégségesnek tartjuk alapvetéseinket arra, hogy a továbbiakban érveink vagy legalább is megokolásaink közé nyelvi adottságokat is besoroljunk. Kezdetből fogva sejtettük is, hogy logikai spekulációink nem lesznek annyira "tudományoskodók", főképpen pedig realitásoktól elzárkózó jellegűek, hogy a nyelvek vagy írás történeti adottságaival ne számoljanak, konvencionális "igazságokkal" szemben pedig ne mernének állást foglalni.

Már eddig is feltűnhetett, hogy spekulációink és megállapításaink, különös módon nagymértékben egybeesnek a nyelv, jelen esetben a magyar nyelv struktúrális adottságaival.

Különösen az, aki a nyelv szokásos hangváltozásainak és ezek élettani vagy lélektani törvényszerűségeinek ismeretével, valamint az összehasonlító nyelvészet eredményeinek birtokában figyelte próbálkozásainkat, megállapíthatta, hogy azok feltűnő többségükben *a konkrét szavak hangzóival éppen megállapított természetes jeleink értelmében esnek össze.*

Persze a jóindulatú megérteni-akarás azonnal késznek mutatkozik majd arra, hogy a naív népi etimologizálás vádját, mint tudománytalanságunk bizonyítékát süssse ránk. Ezzel azonban keveset törődve fejtjük csak ki részletesebben, milyen érveket is akarunk felhozni a nyelvből.

Azt mondtuk: már eddigi megállapításaink is feltűnő módon egybeesnek a megfelelő nevek hangzóival és valahogy éppen ezzel igazolnak. Vajon mi ennek az oka?

Talán mi idomítottuk megállapításainkat öntudatlanul, nép-etimológizáló tévelygéssel a szavak és betűik szerint s innen volna a megfelelés?

Ha az eddig közös nevezőre nem hozott különféle nyelvek szavaival való ilyen megegyezést szintén kimutatjuk, ez a feltevés könnyen megdől és nem kell erőlködnünk annak elhitéseivel, hogy mi ismeretelméleti és logikai próbálkozásuktól már kimerültünk, mikor figyelmünk végre megoldásként a jelek felé terelődött.

Mi más lehet tehát a nyelvi és gondolati megfelelés oka?

Ha elfogadnánk igazságnak, hogy az első nyelvalkotó tökéletesebb értelme már kezdetben megtalálta a szó és fogalom összeegyeztetésének módját és ennek fontosságát fölismerve reá építette föl egész nyelvét, mely azután az emberiség közös kincse és egyetértésének szinte kizárólagos biztosítója lett a bábeli zavarig, egyszerű lenne a magyarázat. De persze ily keresztényizű tant modern tudóshoz nem illő elfogadni. Ez az álláspont "csodaelmélet"-nek lett leértékelve és így tudománytalanítva, mert Adám úgy nevezte el a dolgokat, hogy megnézte őket, vagyis szemléletük alapján.

Lehet azonban más magyarázatot, keresztény eredetével vagy középkori jellegével kevésbé ijesztőt is találni. Bizonyára van valami rejtett törvényszerűsége a szóalkotásnak, mely minden népnél, embernél ösztönösen, az indulathangok módjára valahogy belekényszeríti, belevonzza a megfelelő hangzókat a szavakba és ez lenne oka a különféle nyelvekben megtalálható hasonlóságoknak?

De ez a magyarázat is veszedelmes, hiszen a tézist előbb-utóbb fizissé engedi fejleszteni. Mert ha a gondolat: fizis, mint a dolgok természetes utánzata, a nyelv is fizis lehet, mint utánzat és akkor megint a fogalom és szavának egybeeséséhez kell jutnunk, a beszédet a gondolkozással, a logikát a grammatikával összeegyeztethetőnek kell vennünk. Ez pedig a lehető legveszedelmesebb felismerés lenne a ma divatos scientista felfogások mellett, mert hisz eddig úgy gondolkoztak, hogy a szót nem vették tekintetbe és viszont tudtak beszélni az igazság szabályozó kényszere nélkül is.

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

Jobb lesz tehát e magyarázatokat, nyelvbölcseleti spekulációnkat mellőznünk, hogy forradalmár színében ne tűnjünk fel.

Maradjunk egyelőre szerények és csak amolyan véletlenként mutassunk rá a szavak és ezek hangzóinak fogalmi meghatározásainkkal egybeeső voltára. Az -i-re tehát véletlenül került a kicsi pont, a -l- véletlenül nyúlt betű, az -o- véletlenül kerek formájú és ugyanilyen véletlen az is, hogy sok vizsgált fogalom szavának hangzója egybeesik a fogalomnak vagy tárgyának szükséges képzetlemeivel.

Hisz a modern evolúcionista életszemlélet is, melynek segítségével függetleníttette magát a nyelvészet a logikától, szintén a véletlennel magyarázza a csodálatos felfejlődést. Nem erőlködünk tehát mi sem okadatoló magyarázatokkal, hanem csak mellékesen mutatunk rá a nyelvi adottságoknak megállapításainkkal való egybeeséseire.

Inkább majd egyéb kifejezések, érzelmi, mimikai vagy művészi megnyilvánulások kiértékelésével fogunk mélyebben bevilágítani problémáinkba és ezekből igyekszünk meggyőzőbb bizonyítékokat hozni.

Az érzelmi kifejezésekről, az indulathangok természetes értékéről már néhány szóval szintén megemlékeztünk. Itt főképpen csak az érzelmi kifejezésekkel szoros kapcsolatot felmutató művészi kifejezés problémáit hozzuk fel bizonyásául.

Az indulathangok, különösen az állatoknál, azért nevezhetők tárgyi értékű kifejezéseknek és azért érdemesek vizsgálatra, mert közéjük és az érzelmi állapotok közé nyilván nem ékelődik be valamilyen önkényes vagy konvencionális értékű közvetítő kifejezés.

Aszerint, hogy az indulat természete mily formai elváltozásokkal jár, ennek megfelelő hangot lök ki magából. A szűkítő indulatok tehát i-s, a tágítók, kitarók a-s színezetet, a vontatottsággal, elnyúltsággal együtt járók valamilyen l-s jellegű hangszínt adnak ki. És természetesen így van ez az összes indulatokkal, ill. hangszíneikkel kapcsolatban. Tehát nemcsak egy sikítás, szűkölés, egy acsarkodás, káromlás, hápogás, kotyogás, morgás, bömbölés, gágogás, huhogás, kemény rikoltozás vagy lágy dörömbölés stb. érzelmi kifejezéseiben, hanem a többi indulathangokban is természetes jelentéseinkre bukkanhatunk.

A művészi kifejezésekben is hasonló értékű, közvetlen, természetes jelrendszerrel találkozunk.

Ha nem is teljes tudatossággal, de ösztönös, érzelmi alapokon a művészek mindig a természetes jelekkel operáltak, ezért is hozhatjuk fel a művészi nyelv ábécéjét állításaink mellett igazolásul.

Hogy azonban úgy ne tűnjék fel, mintha erőszakos belemagyarázásokkal, kétesértékű képzettársítási alapon akarnánk a művészi formanyelvet bizonyásául hívni, a legkevésbé tudatos művészetnek: a zenének kifejezéseit vessük össze jeleinkkel.

Beható vizsgálatok után mindenütt megállapíthatjuk, hogy a zene kifejező elemei és egész formanyelve a mi természetes hangjelentéseinkkel esnek egybe. Akár érzelmeket, akár intellektuálisabb tartalmakat próbál kifejezni, skálájával mindenütt az általunk meghatározott alapjelekkel dolgozik.

A skála emelkedő vonaláról úgy szedi és kapcsolja össze a hangokat, hogy azok magassági összegezésében a mi geometriai formáink, ill. kifejezéseink valósulnak meg.

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

Egy finoman, kis kilengésekkel kezdődő vagy fürge, aprózott szökelésekkel, hirtelen szögelésekkel, kicsúcsosodásokkal dolgozó, virtuóz módon szétpontozott, differenciálódó vagy kilengéseket korlátozó, csökkentő, elcsendesítő és halkán megszűnő vagy vontatott, elnyúló hullámművészet, tovahömpölygő, egyenletesen menetelő, egy kitáruló, harsogó, nagy felülettel csapongó muzsika csak úgy, mint egy keringő, bent topogó, összefonódó vagy nagy, tömött, széttördeletlen, tömegekben hömpölygő zenei kifejezés belső szerkezetében az -i-, -l-, -a-, ill. -o- és -n- betűk zenei vetítésével dolgozik.

Bármily különösnek tűnik is, de igaz, hogy lényegében a zene is geometriai vagy pontos matematikai szerkesztések láncolata és egészen szószerint értendő, hogy például egy kerekesség, vagyis -o- jel megragadható mozzanat lehet benne. Csupán a különféle vetülések módosító következményeit kell kiküszöbölnünk értelmezéséből és a skála egymás után felidézett, illetve összegezett pontjaiból tényleg kijön az -i-, az -l-, az -a- vagy -o- jelek természetes formája.

De természetesen a többi művészet formanyelve is meghatározott alapjelentéseinkből tevődik össze, nemcsak kivetített objektivációikban, hanem még belső testi gyökereikben is, mint pld. a tánc vagy mimika kifejezéseiben. Itt is pld. a finom, könnyed, kecses, hegyes, egy középpont köré szorított mozgások, kinyúlások, lendülések, lazítások vagy folytonosan vezetett mozgások, féktelen, vad kilengések, lengő kifejezések csakúgy, mint elvágódó, nagy felülettel csapó, széttáruló vagy forgó, csavaró, körülölelő, esetlen, nehézkes, ormóttan mozgások is pld. mind olyan elemeknek vehetők, melyekben megfelelő jeleinkre könnyen rátalálhatunk.

A tánc, a mimika ily értemű vizsgálata pedig megsejtetheti ismét azt az igazságot, hogy *a kiharmonizált szép mozgások mögött a lélek értelmes beszéde, harmonikus megnyilvánulása húzódik meg* és kizárólag e szabályozott tetteken, mozgásokon keresztül hozhatja létre nemcsak a szép alkatot, hanem önmaga tökéletes szellemi habitusát is.

Az erkölcsstan tehát jól tette volna, ha az esztétika tükrében is meg merte volna nézni önmagát és türelmesebben hallgatta volna meg a művészetet.

A körös-kerek alkatú -o- hang kapcsán megjegyezhetjük, hogy bármily egyértelműséggel fogadhajuk el a megállapítást, az egyes népek alaptermészetük szubjektív tetszése, vagy éppen önkénye folytán ezt is felcserélgetik más hanggal. A magyarok pl. hetyke természetüknek megfelelően az -e- hanggal, még a nyilván körös kerek szóban, vagy az ugyancsak köröző keres, kerít szavakban is vagy a golyó(s?)-kerek alakú szem szavában is, ahol az indogermánok az -o- hangot jobban megőrizték: oko-oculus, ophtaksos, Auge szavaikban.

Az -m- jelentés.

(Az "m" a tömbszerűség jele.)

Az -m- hang természetes értéke alapján a kiterjedtség oly módosulását, foglalatát jelenti, melyben a három dimenzió viszonya már közeledik az egyensúly tökéletes gömbalakjához. Teljesen mindegy, hogy a tömbszerűség tompa hangja vagy a minden irányban lezárt üreg zümmögő, bömbölő m-es hangszínezete alapján állapítjuk ezt meg róla.

Geometriai följejlődésünk benne jut el a kiterjedt testnek tulajdonképpeni fogalmához, mert eddigi képzeleteink, bár mindenütt kiterjedtségi jellegűek voltak, a mindig hármasszoros dimenziójú testnek inkább

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

csak részletes, redukált, ill. sarkított módosulásait jelölték. A nyúltság egyirányú, a lap kétirányú kiterjedtsége után tehát a kiterjedtség háromirányú megvalósulását, egyensúlyratörekvését az -m- összefogottságában, tömbszerűségében kell látnunk. A gomolyag, tömb, csomó, halmaz, tömeg vagy ezeknek negatív értelmű ürességei például mind ilyen alakulatok.

A mozgásformák közül -m-jelünk olyanok kifejezésére és meghatározására lesz alkalmas, ahol mint például a hömpölygésben, omlásban, málásban, szétmorzsolódásban vagy görgésben a tömeg egészén úgy jött létre a változás, hogy maga a tömeg egy bennmaradó vagy összetartó jelleget őriz meg. Az m-es forma már közelít a gravitáló anyagnak ahhoz az állapotához, melyben teljes nyugalma, egyensúlya valósul meg. A későbbiek folyamán tehát legtöbbször azt fogjuk látni, hogy az -l- haladó, nyúló és az -a- szétterülő, tároló jelentéseivel szemben az -m- a bennmaradás, összehalmozás, megnyugvás jelentését hordozza.

.I. A gravitáló anyagi létrend egésze benne közelíti meg egyensúlyállapotát. Ezért van a részletjelenségekben felfedezhető formája, mint például gomolyagban, tömlőben, tekercsben és általában minden megvastagodásban, ahol célját halmozó, marasztaló, tároló, akkumuláló értelemben foghatjuk fel. És sok más fizikai jelenséggel hozhatnánk kapcsolatba -m-jelentésünket, mivel azonban ezek a hozzá hasonló értelmű -g-jelben pontosabban vizsgálhatók ki, inkább ott fogjuk ezeket tárgyalni.

.II. Hogy megállapított jelentésünk mennyire nem önkényes, vagyis hogy valóban ily értelemben használja maga a természet is, igazolhatják a szerves élet megnyilvánulásai is. Akár a termések, gyümölcsök leggyakoribb alakját vizsgáljuk, akár más tömbös, megvastagodott, gumós, gümös, hagymás szervekét (pld. a bimbók, rügyek bezártságát) szemléljük, -m-es formájuk mögött mindenütt oly funkciókat találunk, melyeknek értelmét már formánk megadja. És persze nemcsak a növények közös faji alkatára érvényesek megállapításaink, hanem az -m-alakú egyedi változatokra, sőt kóros viselkedésekre, ill. szöveti elfajulásokra is, mint például: csomók, gumók, daganatok különös sejthalmozódásaira. Kis ügyességgel megállapíthatjuk, hogy *-m- formánk mindenütt valamit körülfogni, marasztalni, minden irányból elszigetelni vagy minden irányból egybefogni, összekeverni, vegyíteni akar.*

.III. És nincs másként ez az állatoknál sem. Itt is lakár a külső alkat tömbszerűségét, tömzsiségét vizsgáljuk a külső mozgáshoz viszonyítottságukban, akár a vegetatívabb jellegű belső szerveket a maguk funkciójában, a mi fiktívnek feltűnhető jelentéstartalmukat találjuk meg bennük értelmező mozzanatként. Ha az egész faji alkatot jellemzi a tömbös forma, a nyúlványok rovására kihangsúlyozott tömörség, valamilyen bennmaradó lomhaság, differenciálatlan ormótlanság, passzivitás bizonyára egész életviselkedésüket jellemzi. Ha pedig az alkat egyes részeit találjuk megvastagodottnak, gömbölydednek, akkor ezeket a szerveket fogjuk olyanoknak felismerni, melyek valami bennmarasztalásra, halmozásra, gyűjtésre, tárolásra szolgálnak. A fej-koponya, mellkas, az emlők, medence, szem, gyomor, szív, mirigyek, idegcsomók, a nyúlt kis- vagy nagyagy funkcióinak vizsgálata mind igazolhatják megállapításainkat. Nemcsak a legtípikusabban tömbös-tömlős szervek, hanem még ez alakhoz részben közeledő, vastagodó szervek is, mint például őrlő zápfogak, megvastagodott erek, belek, hörgő-kiöblösödések stb., mind valami m-es célt árulnak el vékonyabb módosulásaikkal szemben. Csak kis figyelem kell, hogy az általánosságok, vagyis közös tartalmak keretében megtaláljuk a megfelelő jelentés-vonatkozást. Mert ha mást gyűjt is az agy, mint a szem vagy gyomor, szív és mirigyek, stb., a gyűjtőben mint m-es formában mégis hasonló, ill. közös célt szolgálnak.

Az m-es formák és funkciók komplexét az állatoknál már persze kibővíthetjük a legkülönbélebb megnyilvánulásokra is. Az értelmi működések, akaratlagos mozgások és érzelmek területén is felfedezhetjük -m-jelünk beorganizáltságát, szervi alkalmazottságát. Az m-es agyról, ideggócokról

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

már az eddig mondottak alapján is tudjuk, hogy az idegpályákon hozzájuk szállított "érzet-anyag" halmozására, összekeverésére, egységesítésére, vagyis elmézésére valók. A különféle érzékszerveken bejutó adatokat tehát az agy egybefogó formája egységesíti specifikus funkciójaként a szemléletben, ill. a megismerésben. Az agy tehát már az állatoknál is az egységesítő, integráló és legfőbb eligazító szervnek bizonyulhat, nem pedig valami metafizikai állag különleges tartályának.

Az állatok érzelmi életének sok megnyilvánulását is az -m-jelben világíthatjuk meg, mint például a rémület vagy borzalom gémbertető, zsugorító indulataiban. Ezekkel azonban részletesebben megint az embernél akarunk foglalkozni. Talán az elmondottak is elégségesek lesznek arra, hogy az állati alkat egyéni és kóros elváltozásaiban elénk kerülő m-es alakok értelmét és létrehozó mechanizmusát is megtalálhassuk, vagyis az okság kapcsolatának megfelelően az m-es alakok mögött az m-es funkciókat keressük és így az alliterációk láncán eljussunk a biológiai törvényszerűségek megismeréséhez is.

A dörmögés, morgás, hempergés, csámcsogás, cammogás, mászás, sompolygás, gémberedés állati megnyilvánulásai is oly célt szolgálnak az -m-es forma keretében, melyekben a bennmaradó, ki nem bontakozó mozzanat bizonyításra nem igen szorul.

.IV. Az ember vizsgálatánál is kimutathatjuk, miként testesül meg benne -m- betűnk és hogyan lesz működéseinek és egész alkatának magyarázó mozzanata.

A szemlélés, elmélkedés, fogalomalkotás és emlékezés képességei például igazán "szellemi"-jellegű voltak ellenére is az összefoglaló, összemérő, összegyűjtő és elraktározó jellegükben az m-alakhoz kötöttek, nemcsak holmi kétesértékű képzettartalmakra való támaszkodásukban, hanem az idegeket összefogó, összekapcsoló agy már említett m-es szerkezetében is. Az igének, fogalomnak, dolognak komplexét, lekerekített, lezárt, egész egység-jellegét is nyilvánvalóan az -m- és vele rokonértelmű jelekben ragadjuk meg. Az emlékezés mutat felhalmozó, feltároló mivoltát szintén az m-képzetben fogjuk fel olyannak, mely azután a mindent magába halmozó alkat nagy és csaknem egész magyarázó elvének bizonyul. A magyarázásban meg viszont, mint általában az értelmezésben a tömör egészében emészthetetlennek, érthetetlennek mondható anyaghalmozás szétbontásra, legöngyölítésre váró halmlazát jelezheti helyes módon az -m- betű. És a szemlélődésről, az elmélkedésről, töprengésről, szintétizálni akaró elmeműveletekről hasonlókat állapíthatnánk meg.

Hogy az emberi érzelmi megnyilvánulásokban is építő elemnek, illetve magyarázó mozzanatnak fogjuk felismerni jelünket, az az eddigi megfontolások után már természetesnek vehető. Már az o-val kapcsolatba hozott elégtelenségi, nyugalmi állapotok inkább realizálódnak m-es formákban, tehát gömbölydedségekben, mint az -o- síkban megvalósuló kerekességében, mely inkább metszetértékében mondható a felhozott érzelmekkel kapcsolatban jellegzetesnek. *A tömbös, vastag vagy öblös formák tehát közvetlenebb szemléltetői lehetnek a bennmaradó, telődő, felfuvalkodó, tehát általában önteltséget hordó érzelmeknek, mint például az i-s vonatkozások.* A nyakat a vállak közé behúzó rémület vagy gög állapotokban is az alkat tömörülése közvetlenebb benyomás lehet, mint a kiterjedés redukálása, inhibíciója. *Ahol tehát az alkat karcsúságát, kinyújtottságát megvastagító, megduzzasztó és esetleg elormótlanító változatokkal fogunk találkozni,* mint például egy szétdöngölt, ormótlanul tömör koponyán és mellkas felduzzasztottságán, szélesre, vastagra döngölt derékon vagy medencén és végtag-vastagodásokon, ott *mindenütt fölfedezhetjük létrehozó mozgásai mögött a gög, az önámító nyugalom terpeszkedését,* a lomha bennmaradó mozgásokban méltóságot karikatúrázó érzelmeit. Azt pedig nemigen kell már részletesebben magyarázni, hogy mindezek az igaz egyenességbe húzó, nemesen tágító és harmónikusan telítő elégtelenségi érzelmek mechanizmusának szétesésével, ellentmondásos erőszakoltságaival jönnek létre ahelyett, hogy a

délceg alkat egészének adnák meg a súlyt a megfelelő izomzattal, a tettekészség plasztikus telítettségével. De nem akarjuk itt tovább feszegetni az m-es mozzanatot felmutató érzelmeket és azoknak az alkat egészére gyakorolt hatásait, inkább röviden rámutatunk még arra, mi módon lesznek ily érzelmek vagy állandósult érzületek az alkat belsejében létrejövő csomósodásoknak, halmozódásoknak, daganatoknak, mint kóros elváltozásoknak okozói. Tudjuk jól, hogy amint már a növényi organizáció is felhasználja a csomósodás, görcsösödés, gümösödés sejthalmozódásait a körülfogás, elszigetelés céljaira, ugyanúgy az állati organizmus is körülgöngyölő, körülfogó, bezáró értelemben hozhat létre daganatokat. Az embernél azonban nyilvánvaló, hogy nemcsak az autonómabb jellegű vegetációs alap tud sejthalmozódásokat létrehozni. A hypertrophia ex activitate vagy az actus manet in agente törvénye alapján akaratlagos működések következtében létrejövő halmozódásokat, vastagodásokat is találhatunk, melyek nemcsak az izomkötegek megduzzadásából adódnak, hanem a velük funkciós egységben lévő csontok, sőt ezeket tápláló, utánpótlással ellátó belső rezervoárok szükségszerű alkalmazkodásából is. Természetes tehát, hogy az egyensúlyból kibillenő túlfeszítések, energiamozgósítások, bennmaradó működések a belsőben is meghozzák a halmozó, telődő elváltozásokat. *Nemcsak a hypertróphiák vagy hyperplasiák még lezárt keretű normális ingerei, erőtöbbletei, mint a duzzasztó, feszítő és bennmaradó jellegű gőg és rokonérzelmek következményei nyernek magyarázatot betűnk segítségével, hanem a mértéktelenül, korlátlanul szaporodó daganatos sejthalmozódások, a rákok és sarkómák is.* Egy másik fejezetben majd részletesebben bemutatjuk, hogy bizony a gőg és daganat nemcsak egy zseniális szt. Ágoston hasonlatában, hanem lényegében is annyi megegyezést mutat, hogy aki ezt nem vette észre, bizony egyikről sem bírt tiszta fogalommal. Persze az a túlzó spiritualista, aki nem látta, hogy a kevélység erején-felüli erőlködése szintén érzéki és biológiai tényező, helytelen "szellemmentést" végzett, mert csak azt érte el, hogy a szellem a biológiai, vagyis igazán reális hatótényezők láncából kikapcsolódott. Ezért váltak nemcsak a gőg és hasonló más érzületek is homályos fogalmakká, hanem a daganatok és rákok okai is. Ezzel azonban le is zárjuk az m-jelentés tárgyalását. Az esetleg még hátralévő m-es fogalmakat a -g-betű vizsgálatánál is megvilágíthatjuk, mert ezzel közeli rokonságban vannak.

A -g- jelentés.

Már az -m- tárgyalásánál is céloztunk arra, hogy a -g- a gömbalaknak, a kiterjedtség tökéletes egyensúlyának, a minden irányban egyformának, egységesnek mutakozó testnek, az egységnek, összefogottságnak természetes jele. Az -o- és -m- betűkkel tehát rokonértelműnek mondható, mert a központi felépítettség, ha kevésbbé tökéletesen is, a -g-ben szintén megvan. Természetesen erre a megállapításra itt sem csak a garatúr szétöblösödésével, illetve megdagasztásával létrehozott torok-artikulációja alapján jöttünk rá, hanem a gömbölyű testek szokásos, illetve törvényszerű hangadásának megfigyelésével is. A kongás, bongás bennmaradó jellegében, valamint a golyók összekoccanásában, a görgő, guruló testek hangjaiban mindenütt rátalálhatunk tompán körülzárt, lesimított hangszínezetére. A gömbölyű alak ugyan egyensúlyozottsága alapján elsősorban inkább a nyugalom állapotának természetes kifejezője és mint ilyen a hangrezgések létrehozására is kevésbbé látszik alkalmasnak, nyilvánvaló azonban, hogy a forgás, görgés, gurulás, göngyölődés, gomolygás, zsugorodás, aggás, lebegés, mozgás formáiban is eredeti jelentésével használható fel.

.I. A gömbös, golyós formáknak fizikai-technikai eszköz gyanánt való használata is mindenütt megállapított jelentésünk értelmében történik. Egyik helyen a gömbölyűségnek a szöglet nélküli síma görgése, sík lappal csak egy pontban érintkező, tehát kis surlódású volta az, amit kihasználnak, másik pedig a minden irányban összefogó vagy minden irányban egységesen szétsugárzó, gyűjtő, keverő, marasztaló, veszteglő értékét. De bármily változatosnak is tűnik fel használatában, mindegyik mögött lényegesnek az egyensúlyozottság, az egység jelentését fedezhetjük fel. Egyáltalán nem véletlen, hogy az anyagi világrendet átható, egységben,

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

egyensúlyban tartó gravitálás törvénye mindenütt a gömbalakba vágyik és benne is nyugszik meg, vagy hogy a szétterjedő rezgések, sugárzások is gömbalakban terjednek szét.

A későbbiek folyamán részletesebben fogjuk igazolni, amit most csak futólagosan említünk meg, hogy tudniillik nemcsak a geofizika minden részletes vagy központi egységű jelensége a gömb alak egyensúlyi helyzetébe törekszik, hanem a legkülönbébb és legtávolabb esőnek tűnő fizikai vagy kémiai megnyilvánulások törvényszerűsége is. Az ég dörgésétől, a lavina görgésétől, a kavicsokat gömbölydedre csiszoló gurigatásig, vagy a szétpattanó buborékokig minden gömbforma mögött az egység nagy *g-s* törvényét láthatjuk. És hogy valaki azt ne higgye, miszerint tán a titokzatosabb anyagi erők más törvénynek hódolnak és valahogy függetleníthetők a nagy öregség kényszerétől, csak arra mutatunk rá példaként, hogy *az elektromosság is a -g-formán jön egyensúlyba, nyugvó állapotba, tehát valami módon ez is kénytelen respektálni az elemi formák kényszerét.* Nekünk azonban munkánk, szorosabban véve pedig betűvizsgálataink keretében különösen nem célunk fizikát vagy vegytant nyújtani, ezért tovább nem vizsgáljuk a többi *-g-s* jelenséget. Úgy hisszük, az eddig felsorolt fogalmak is elégségesek ahhoz, hogy állításaink hasznavehetősége kitűnjék és hogy például a *g*-nek gyűjtő értékét természetesen igazolja egy gömbös törő közeg viselkedése (tükrök, lencsék).

II. Az anyagi törvényszerűségek ügyes beszerzője, szolgásgba-hajtója, a növényi létrend persze megint csak igazolhatja és még ki is bővíti megállapításainkat. A gumók, gümők, gubacsok, hagymák, magok és más gömbölyű, vagyis *-g*-formájú szervek nem azért mutatnak fel egyensúlyozó, gyűjtő, összefogó, halmozó, tároló, magabazáró, összekeverő funkciókat, hivatásokat, hogy a mi "önkényes" spekulációnkat alátámasszák. Nyilvánvaló, hogy az anyagi létfeltételekhez idomulni kényszerülő és ezeken helyesen uralkodni akaró növényzet csak az anorganikus törvényszerűségek útján érheti el célját, így tehát a gravitálás nagy törvényszerűségéhez kénytelen idomulni. E nagy egység közvetve tehát a vegetáció törvénye is lesz. Ily értelemben pedig a geometrikum és az organizáció nyilván nem egymást kizáró valóságok, hanem mint a tökéletes és kevésbé tökéletes egybeolvadása mutatkozik meg.

Nagyon jó lesz ezt megjegyezni az életnek mint lelkes jelenségnek első létfokán, hogy ha majd vizsgálatainkban az emberi organizációig jutunk, ne úgy nézzük benne a lelket, mint az anyaggal ellenséges, egyensúlyba, összeharmonizáltságba nem hozható, titokzatos állagot.

De térjünk csak vissza még a növények egyéb *g-s* alakulatainak vizsgálatához. Talán a külső vagy normális belsőszervek gömbölyű vagy gömbölyded formáinak értelmét fölösleges tovább magyarázgatnunk. Inkább a kórosabb jellegű daganatok, göbök, görcsök körülfolgó, elszigetelő, összezsugorító célszerűségére mutatunk rá itt is, mint már az *-m-* betűnél tettük, hogy ezeknek az emberi vegetációban érthetetlenül titokzatos és "célszerű" értelméhez közelebb juthassunk betűink segítségével.

.III. Az állati élet, mely mozgásaiban sokkal szabadabb és differenciáltabb, mint a növény, ritkábban mutat fel alkatában teljesen gömbölyű formákat. Animális vonatkozásban inkább csak a passzív, környezetre hagyatkozással éldegélő, lebegő, veszteglő, ide-oda hömpölygő, görgő állatok mutatnak fel gömbölyű alkatot. A nyugalomnak e formája vagy ehhez való közeledés inkább csak egyes kevésbé mozgott vegetatív szervekben van alkalmazva. A gömbölyű és ezekhez közeledő formák értelmét részben már az *-m-* betűvel kapcsolatban kifejtettük. Itt inkább abból a célból hozunk fel néhány megfelelő testrészt, szervet, hogy ezeken keresztül is rámutassunk az *-m-* és *-g-* betűk hasonló jelentésére, illetve némi különbözőségükre. A koponya, agy, ideggócok, szemgolyók, mirigyek, gyomor, hólyagos szervek és általában a gömbölydedre vastagodó szervekről a *-g-*vel kapcsolatos vizsgálatuk alkalmával is körülbelül azokat állapíthatjuk meg, amiket már az *-m-* betűnél megtettünk. A gyűjtés, egységesítés, összefogás, keverés, kiegyensúlyozás, halmozás

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

fogalmainak csupán tökéletesebb megvalósítását láthatjuk a gömb, vagyis -g-forma tökéletes kiméretezettségében. A gubbasztás, guggolás, gémberedés, összegöngyölödés, össezsugorodás, ugrás, gurulás, stb. mozgásait, mint akaratlagos megnyilvánulásokat, vagy ezeket alkalmazó érzelmi életjelenségeket inkább vizsgálhatnánk az -m- betűnél, mert bennük ténylegesen nem jön létre a tökéletes gömbforma, de a gömbölyűség felé törekvésük alapján nyilván e felsorolt fogalmakban is természetesnek mondható a -g-jel használata.

Az egyéni alkalmazkodásban, a formáknak és funkcióknak egy célt szolgálása, egymásra visszaható volta oly nyilvánvaló és szükségszerű törvényszerűsége a -g-nek is, hogy aprólékos izommechanikai és vegetációt mozgósító befolyásuk megvilágítása nélkül is szinte magából a szemléletből kiolvasható igazság.

.IV. Az embernél vizsgáljuk mindjárt a legszemlelőbb fogalmakat. Vajjon a -g- betű, illetve ennek szemlélete, figurája akadályozni fogja-e kialakításukat? A gömb egyszerű szemléletében tudatosítjuk az egység, mint az egy központra vonatkoztatottság, az egyensúly, rendezettség fogalmát. Nyilvánvaló tehát, hogy az "egy" mind logikailag, mind ontológiailag fontos fogalmának a -g- nélkülözhetetlen szemléleti alapja. Igaz ugyan, hogy az "egy" fogalmát az osztatlan, részeket, vagyis többszerűséget kizáró -i-jel kicsisége, pontszerűsége is értékesen és lényegesen világítja meg, azonban e kétsarkú, vagyis -g- betűvel kibővülő meghatározása az "ig"- "egy" fogalmának egyáltalán hem ellentmondásos jellegű, mert a kiterjedtségek világában és így a szemléletes gondolkozás keretében az egynek igaz fogalma és lényeges tartalma valahogy a többszerűséget, kiterjedtséget is csak tartalmazza. Az egyet ugyanis, mint kezdetet, őselvet és minden másnak csíráját, egyszerűsége ellenére is az emberi értelem csak a magszerűség jellegében foghatja fel. A magszerűségnek mindent magába sűrítő lényege pedig valami abszolút üresnek, a többszerűségnek még csíráját is kizáró egynek fogalmában csak kompromisszumosnak mondható. *Az egyet tehát az emberi értelem a végtelenül kicsiny gömb foglalatában kényszerül megragadni.* És nyilvánvaló, hogy e kényszerűség nemcsak az értelem esetleges korlátozottságából, hanem az érzékelés, a szemlélet illetve emberi megismerés tárgyát nyújtó kiterjedtségek természetéből is következik. A hármas dimenziójú valóságot bármennyire is nyesegetjük, szabdaljuk, sem a síkban, sem a vonalban, sem a legegyszerűbb pontban nem vesztheti el teljesen kiterjedtségének hármas voltát. A dimenziók csak csökkennek, háttérbe szorulnak, de teljesen meg nem szűnnek. *A többszerű, vagyis hármas egység, illetve egy, tehát nemcsak a szemléletes gondolkozás, hanem a kiterjedt valóságnak is utolsó eleme, gyöke, így pedig a kiterjedtség és gondolkozás között, tehát ez alapon is lehetséges adekváció* és egyáltalán nem oly ellentétes, egymást kizáró fogalmak ezek, mint amilyeneknek Descartes és Kant óta általában hiszik.

A -g- tehát érdemesen segít bennünket az "egy" fogalmához. És ha az egyet a g-ben ragadja meg az értelem, vajjon nélkülözheti-e az egyenesben, az egyenlőben, az egészben, a sokszűrség egészében, vagyis mindenben, az egyező igazban, az egyező igében, a dolog és fogalom egy, egész, kész, összefogott jellegében és az ugyancsak egészet megragadó fogalomban. Bizony a gócos jellegű agy gyűjtő funkciójában, egységre-vivésében a legképszerűbbben ismerhetjük fel a gondolkozás mivoltát, melynek nem általunk erőszakolt célja, lényege az egyre, ígére-vivés, vonatkoztatás, hanem az ígés szerkezetű létnek legszűrszerűbb következménye. Az ősegyből szétsugárzó változatosságnak az emberi tudat fókuszában való világos összegyűjtése, egyesítése az, ami a megértés, az igazi intelligencia legbelső lényegét hordja. Még tovább sorolhatnánk azokat a fogalmakat, melyek az egységgel való közelebbi vagy távolabbi rokonságuk miatt helyesen alkalmazzák a -g- fogalmát. Az ige után az ígélet, a vigasz, a vígság, az elégségesség, az elégedettség, az egészség, a kegyelem, a fegyelem, stb. stb., mind ilyen fogalmaknak mondhatók. Mivel azonban már az eddig mondottak alapján is a dolgok és szavak összecserélésének tévelygésévei gyanúsíthatnak az ige fontosságát lefitymáló tudósaink, nem merjük a magyar nyelv szavaiban még most is csillogó bölcseséget tovább feszegetni, hanem áttérünk inkább a

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

könnyebben szemlélhető emberi működések g-vel kapcsolatos tárgyalására.

Az összezsugorodó, gémberedő, guggoló, ugró, görgő mozgásokban vagy készülődésekben (amint már említettük is), nem nehéz a g-nek, illetve g-hez közeledő formáknak szerepét felfedezni. Kissé nehezebb azonban az egyenesség alkatában, illetve ebből kiinduló és ebbe mint nyugalmi helyzetbe visszatérő cselekvések rendjében meglátni azt a g-s életformát, mely a mindent egységbefogó értelemről, igazságtól szabályozottan, fegyelmezetten a mindent kitelítő tökéletesség, megvalósult erkölcsiség, harmónikus állapotának mondható.

A nemes megnyúltság és kiegyensúlyozott kerekdedség, tömörség, derekasság értelmezésénél már részben rámutattunk arra, mi módon kell ez összetettebb, differenciáltabb megnyilvánulások összességében az egységre vonatkoztatottság, az igazságba gyökérzettség megvalósulását szemlélnünk. Bizonyos azonban, hogy az egyenesség alkatának legszínesebb sokszerűségét felhalmozó kerete, a rendnek, harmóniának megvalósítottságát, szépségét nem nyújthatja egészen egyszerűen a szemléletnek. Az egyenesség alkata, mely a faji elhivatottságnak is betelítője s a rég kutatott és feszegetett szépség, egészség és erkölcsi tökélynek is ideális normája, nyilván nem ragadható meg egy szimpla, könnyen áttekinthető szemléletben.

Ha meggondoljuk, hogy a szépség is mily nehezen megragadható vagy meghatározható titok maradt a mai napig is, nem csodálkozhatunk, ha az egyenesség alkatában szemléletessége ellenére a lényeges központi szemléletmagvat csak egészen erős értelmi megfeszítéssel ragadhatja meg az ember. Ha a bizonyos értelemben csak külsőségesnek mondható szépség szemléletével kapcsolatban nehézségek bukkantak föl, hogyne lennének ilyenek a mi megállapításaink esetében, mikor mi a szépség burkoló, külső formája mögött az egész organizációnak a harmóniáját hirdetjük megvalósítottnak, mely a test-lélek egységének mind testi, mind lelki egészségét, erkölcsi normáját rejt. És ha azt is tudatosítjuk, hogy ezt a helyes kiorganizáltságot mi a cselekvések ama rendjéből, eligazítottságából eredeztetjük, melyet mások az erkölcsiség habitusának keretében a szentség fogalmával jelöltek meg, nyilvánvaló, hogy a mi egyenességünk, melyet a Szentírás is mint a tökéletességben teremtett ember isteni bélyegét említ, nyilván annyira telített, szintétikus szemlélet, hogy megértését az emberi értelem csúcsteljesítményének mondhatjuk. A dolgokat, a világmindenséget az Igéből és Igében felfogó gondolati tökéletesség és e tökéletességet a tettekben megvalósító, tehát az Igét megtestesítő és az Igében mint céljában megnyugvó emberi élet, az Isten képmása az egyenesség alkatában úgy valósul meg, hogy ez az alapértékek oszthatatlan, lényeges egységének mondható.

De van egy másik körülmény is, ami miatt végeredményben az egyenesség alkatában megvalósuló ige-képet felfogni, illetve szemlélni, szemléletes jellegének ellenére sem könnyű, mert megvalósító példái, képei a valóságban tényleg nincsenek. Mivel az emberi értelem a bűnök terhe alatt a dolgok egységét az igazságban felfogni nem bírta és emiatt tettei, érzelmei sem az igazságból fakadtak és nem oda tértek vissza, bizony az elégedettség tónusa nem tudta az egyenesség alkatát kicsiszolni, létrehozni sehol s még a legnagyobb erőfeszítéseket felmutató szentek is csak torzók maradtak, akiknek tökéletlenségét, hiányosságát, gondolati tévelygésük, szépséghibájuk vagy betegségeik nyilván bizonyíthatják. Az abszolút ideállal, igaz egyenességgel ilyenek nem férhetnek össze! Az egyenesség, a tökéletes kegyelmi állapot szemlélhető megtestesülése a vallási tanok szerint is az élet rendjében csak négy emberben valósult meg.

Az emberi tudás szétesettség, kaoszba-fulladása, Bábel büntetésének évezredek folyamán át fokozódó szörnyűsége lehetetlenné tette a legnagyobb gondolkodóknak, művészeknek is, hogy az alapértékek nagy szintézisének körvonalait meglássák. De ne térjünk ki ily távoli és vallásízű tanok mérlegelésére. Maradjunk szorosan az egyenesség alkatának szemléleti vizsgálatánál. Világítsuk meg az egyenesség alkatának megfelelő funkció-komplekszek működési rendjét. Az egyenesség

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

alkatából kiinduló és legördülésük után mint jutalomhoz, az elégedettség állapotába ismét visszatérő cselekvések, tónusok rendje ugyanis az, amit az egyenesség lelkének, a szó legszorosabb értelmében: az *erényesség alkatának* is mondunk. Az egyenesség funkcióiban tehát az értelmesség, igazságosság, mérsékletesség vagy lelki erősség neve alatt jelzett habitusok fejtik ki hatásukat. Akik az erények lényegéről, egymásközi szoros összefüggéséről, egymás nélkül suta felbomlásáról eddig is tudtak valamit, nem csodálkozhatnak megállapításaink felett. Ha az értelmesség, a higgadt, egyensúlyozott mérlegelés, mindent egybefogó elmeművelet eredménye, ha az igazságosság az, ami a helyesen felismert dolgoknak igénykitöltője, és ha a mértékletesség az, ami az igazságos kimérések határait az egyén keretei között megszabja és ha a lelki erősség az, mely a nehézségek ellenére is mindezeket megvalósítani tudja, akkor az egyenesség alkatában mindezek nyilván gyöküket, sőt kitelített lényegüket bírják. Ez a kiegyensúlyozottság, a kimérség minden irányban arányosan működtető és a legtökéletesebb teljesítményt felmutató és egyedül kielégítő organikus állapot. Benne tehát mint fókuszban futnak össze a lélek és test értékei, az értelem csúcsteljesítményei, a szépség, az erő és egészség, melyek egymás nélkül, mint az erények is, szintén csak a teljes szétbomlásba hullnak. Lehet, hogy a cinikus és satnya értelem az egészségnek, a totalitásnak eme értékösszpontosító értelmezését csak lemosolyogja abban a hiedelemben, hogy amit ő szűk agya miatt csak szétbontva tudott felfogni, azok a valóságban is annyira különálló dolgok, hogy szintétizálásuk, egységes értékelésük csak ábránd és képzelgés. Úgy gondoljuk azonban, hogy az Igében minden értéknek közös gyökerét elfogadó hívő lélek és az érzelmeknek örök ezirányú sóvárgása igazunk mellett fog tanúskodni. Csak percemberkéék és egy egységes őselv képmását megvalósítani nem akaró és nem merő emberek tudtak megelégedni a csonka értékekkel, a specializálódások önámító igazság-részleteivel.

De lássunk még több érvet ama vakmerő állításunk mellett, hogy az egyenesség alkatában valójában az erkölcsi, esztétikai és egészségi értékek szintézise valósul meg. A művészetekhez fordulunk ismét, hogy kivizsgáljuk az ő intuitív célkitűzéseiket, vallásukat és formanyelvüket. A művészek, akik - mint már említettük is - mindenkor a szemléletesség, az érzékiség segítségével igyekeztek a lét értelmébe behatolni, még sok értékes adatot tudnak nyújtani megállapításaink alátámasztására. Úgy gondoljuk, hogy ha a gondolat kifejezésében, vagyis az értelemi alakzatokban kimutathatjuk az igaznak, jónak a széppel való egybeesését, a tettekbe, cselekvésekbe beleömlő értelemi és erkölcsi értékek formáját; a test szépségét sem fogjuk valami üres külsőséges buroknak venni. A művészek-költők intuitív képességikkel már rég megragadták ez értékegységet! Igaz ugyan, hogy a művészek sokszor a gondolati tartalom igazsága nélkül alkották meg varázslatos formáikat, melyek éppen természetességük és az érzelmeket kielégítő voltak miatt hatottak általánosan, nemzetközien, bennük azonban mégis az igazság teste volt az, ami elbűvölt, ami igazt.

Az eddig mondottak alapján már tudjuk, hogy a nyelv mint kifejezés, mint képek láncolata, szoros és lényeges kapcsolatba, adekvációba hozható az értelem tartalmaival, jelentéseivel. A nyelvvel létrehozható szépségekben, érzelmet elringató szabályszerűségekben tehát a gondolat szépségét, illetve helyességét kereshetjük. És valóban, ha két helyesen szerkesztett szó hasonló betűjével kapcsolódik akár az alliteráció, akár az asszonancia, akár a rím betű-azonosságában, a nyelv és gondolat ideális viszonyának esetében, ezekben nemcsak üres szójátékot kell látnunk, mely csak cifráz egy esetleg helyes tartalmat, hanem bennük nyilván az azonosság elvének formai vetületét. *Az azonosság elvében való kapcsolódás pedig* - mint már említettük is - *a helyes gondolkozás követelményének mondható.* Minden igaz művész érezte ezeknek a formáknak mély és titokzatos értékét s ezért is hitt művészete komolyságában, hivatásában. Sajnos, az igaz szintézisre való törekvések náluk is csonkán maradtak, mert az Ige központi fontosságát nem fogadták el alapul. Tartalom és forma így csak széteső, széthúzó, sokszor ellentétes tendenciájú realitásoknak tűntek fel és bennük inkább a létnek nagy ellentmondását voltak hajlandók feltételezni, mint saját gondolataiknak és kifejezéseiknek tökéletlenségét. Hiába fedezték fel a gondolkodás

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

alaptörvényeiben, a képzettársításban, majd a szótársításban is a hasonló betűs szavak vonzódását, a rímben és általában a kötött nyelvbe inkább a gondolat gúzsbakötőjét, a gondolat szabadságának megnyomorítását akarták belemagyarázni, semmint hogy az utolsó alapok helytelenségét tételezték volna fel. A szépség és igazság tehát gyakorlatban sajnos itt is külön utakon járt és nagyon kevesen voltak hajlandók tudatosítani, hogy varázsukat, igaz hatásukat rejtve-lopva, egymástól nyerik. Részünkre azonban így is bizonyítékot szolgáltathatnak, mert az Igére vonatkozó alaptételünk nélkül ellentmondásaik fel nem oldhatók.

A g-nél mint az egység betűjénél megkísérelt értékszintétizálásaink után már nyilván sejthető, hogy tanulmányunk végső célja nem is annyira a jelek kibogozása lesz, hanem segítségükkel éppen a megragadott, egységesebb életszemléletnek, az Igébe összefoglalható létnek kielégítőbb magyarázata, igazolása és hirdetése. Ne ütközzék hát meg senki, ha a betűk-képzetek faricskálása helyett a betűkből összerakható dolgok, filozófikusabb igazságok építését is igyekszünk fokozatosan előmozdítani.

Ime miket ír a dolgok titokzatos összefüggéseiről Kosztolányi Dezső is, a mélyre ráérező költő és amatőr nyelvész is: "Hogy két ma merőben mást jelentő szó külső idomában egyezik egymással és hangzata révén testvérré válik, ami annak előtte idegen volt, biztató és bátorító jel számunkra, hogy a hangok mögött, talán a dolgok ősi lelkei, az egymásnak ellentétesnek tetsző fogalmak is rokonok."

A -b- és -d- jelentések.

A -g-nek mint az egység és egészség jelentéseit magábafoglaló jelnek kivizsgálása után a többi jelértékek meghatározása már könnyebb feladat. Az eddig felsorolt betűk - de a továbbiakban következők is - a gömb alakban valahogy bennerejlenek. A kiterjedtség, a geometrikum világa a pont, vonal, sík, kör, gömb és ezekben már bennerejlő szögek, hajlatok segítségével szinte maradék nélkül kiépíthető. Előre várható tehát, hogy következő betűink tulajdonképpen ezekből képzett kombinációk vagy különös, részleges szempontból használható eszközök lesznek.

A -b- és -d- betűk éppen a legmegfelelőbb példát nyújthatják erre. Nem mások ezek, mint a gömbalaknak részletei, metszetei és így természetesen a *gömb részletjelentéseit hordozzák*. Persze erre a megállapításra sem valami apriorisztikus módon vagy talán geometrizáló szándékunk erőszakolása révén jöttünk rá. Itt is a d-s és b-s hangszínezetek létrejövésének behatóbb megfigyelése volt segítségünkre és velük kapcsolatban is így tudtunk megszabadulni a semmitmondó fonetikai meghatározásoktól.

A -b- a szétpattanó buborék hangja, a kibúbosodás, kiboltosodás, kibütykösödés domborulatának, illetve a beöblösödések teljesen megfelelő homorulatának természetes jele. A d-től hasonlót mondhatunk azzal a különbséggel, hogy itt a kidudorodás, a kidomborodás kiemelkedettsége, illetve a medenceszerűség vájulata, mélysége sekélyesebb, nyitottabb hajlatú. Ezeknek az alaki adottságoknak lerögzítésévei vizsgáljuk meg hát, milyen értelemben használhatja ki értelmünk ez újabb betűjelentéseket. A gömbbel rokonságba hozott mivoltok azt is eldöntik, milyen mozgások, változások kifejezésére lesznek helyesen alkalmazhatók. Nemcsak a kidomborodás és beöblösödés túlon túl egyszerű jelentésében, a kiemelkedés és bemélyedés egyenletes jellegű ívelésében, hanem a baktatás vagy dökögés mozgásaiban, az egyenletes, kerek metszésű, gömbölyded foglalatlukban a gyűjtés, bennmarasztalás, vagy a duzzadt megtelődésekben, a kiindulás fogalmaiban is a -d- vagy -b-képzetekre támaszkodva ragadja meg az értelem a dolgok megfelelő viszonyait. Bukkan, buggyan, csobban, biggyen, dobban, dörren, dökög szavakkal

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

kifejezett jelenségekben vagy ezeknek hangjaiban, pld. az alaposabb vizsgálat szintén a -b- vagy -d-alakban bennerejlő, részben egyensúlyozott, részben megszakított, megtört mozzanatot fogja felfedezni, ami ismét a gömbölydedségből, ill. a gömb metszetszerűségéből következik.

.I. De nézzük néhány olyan esetben betűnk jelentését, ahol maguk bővíthetik értelmüket a megszokott módon. Egy bogrács, bögre, bütyök, öböl technikai alkalmazására még talán rá lehetne fogni, hogy valamilyen szubjektív belemagyarázás alapján mondhatók a gömbölydedség kihasználóinak, de ha a domború vagy homorú tükrök, lencsék egyenletesen gyűjtő vagy szétszóró törvényszerűségeit vizsgáljuk, akkor mint a gömb egészénél, itt is kitűnik, hogy jelentéseinket a tények igazolják, tehát velük nemcsak fikciókba kalandozunk el.

A kis buborékok, majd a nagyobb buckák és dombok, de a mennydörgések gömbölydedséget felhasználó kifejezései is, a -g-nél már feszegetett nagy törvényszerűségnek, az anyag nyugalomba, egyensúlyba törekvésének, jelentéktelenségükben is világos magyarázó, értelmezői lehetnek. Betűnk azonban e felhozott jelenségeknek nemcsak külső kifejezői, ábrázoló, hanem bennük e törvényszerűségek legbelsőbb lényege tárul elénk. Egy az égés, vegyülés folyamatán keresztül a kémia titkaihoz tartozónak vélt robbanás mivoltához is például kielégítő magyarázó elemet nyújthatnak stb.

.II. A fizikai vizsgálatokkal azonban nem bíbelődünk, hanem áttérünk inkább az organikus élet területén alkalmazott b- és d-s formák vizsgálatára. A növényi szervezet nagyon sok törvényszerűségben tudja alkalmazni ezeket is és természetesen a legkülönbözőbb viszonyok között is a megállapított alapjelentéseink értelmében. Bóbiták, bimbók, rügyek, gerezdek, szemölcsök, dudoros, bütykös kiemelkedések vagy a növény egész alkatára kiterjedő ilyen formák, mint például a gombák, bokrok mindenütt b-s, d-s hivatást töltenek be. Egyik helyen a gömbölyded forma az érintkezés, ütközés ruganyosságát, tompaságát biztosítja, máshol a billenésre alkalmasságot nyújtja, másutt meg az egyenletes hozzáférhetőséget, felhalmozottságot, bennmarasztaló, gyűjtő jelleget, vagy esetleg éppen az egyenletes szétszórási képességet mutatja. És az öblökről, kelyhekről, medencékről is lényegükben, ha más előjellel is, ugyanezeket állapíthatjuk meg. Általánosságban tehát mondhatjuk, hogy a gömb-alak egyenletes, gyűjtő, egyensúlyozó értékének részleges megvalósítását mutatják. Az is természetes, hogy *gömbölyded dudorok, daganatok vagy öblösödések nemcsak a faji formák keretében, hanem az egyéni alkat ily irányú változataiban is, tehát egy göbösödés körülzáró, körülfogó, a dagadásban fölhalmozó kóros elváltozásaiban is betűnk alapértelmét ragadhatjuk meg.*

.III. Az állati alkaton is tovább kutathatjuk jeleink alkalmazását. Nemcsak a belső, vegetatív jellegű szervek öblei vagy göbei, dudorai, vájzatai igazolhatják már megállapított jelentéseinek helyességét, hanem az alkat külső dudorai, bütykei, kidülledései, kibiggyedései is. Csak kis figyelem kell hozzá, hogy észrevegyük, melyik vonatkozását használják ki a domborulatnak és jelentésük, céljuk már is világos lesz. Egy csontdudor, egy bütykösen kiemelkedő szem vagy öblösebben kivájt szájüreg, dudoros fogazat, begydudor, keblek, stb. akár a kidudorodás tompa ütközéseit, akár halmazó, egyenletesen kiemelkedő vagy borító értelmét látjuk bennük, mindegyik helyes értelmezéséhez juthat betűnkben. És persze itt is mondhatjuk, hogy nemcsak a faji formákra, hanem az egyéni alakulatokra is érvényesek megállapításaink. Egy b-s vagy d-s jellegű funkció irányában az egyéni alkat is hasonnevű formákat vesz fel. Felhozhatnánk itt is újra a bennmaradó vagy kiinduló jellegű érzelmeket, magatartásokat, hogy visszahatásaikban megtaláljuk a dudoros, duzzadt, bütykös, dülledt alaki változatok okait. Ez érzelmeket, valamint a beteges duzzanatok, daganatok problémáit azonban inkább az emberrel kapcsolatban fogjuk tárgyalni.

.IV. Hogy az ember legmagasabbrendű fogalmainak is alkatrésze lehet a -b- és -d- jel is, az eddig mondottak alapján nem lehet kétes. Amennyiben valamilyen testi-lelki folyamatnak részben

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

darabos, részben legömbölyített, egyensúlyozott, bezárt, nem eléggé kibontott vagy éppen összebogosított jellegét kell például megjelölni, meghatározni, ezekkel végezhetjük el. A hebegés, dadogás szellemi döcögései, torlódásai, a bambaság, butaság tompaságai, otrombaság vagy a gagyogás fejletlen próbálkozásai, felbugyogásai például mind oly fogalmak, amelyek a részleges g-jelentés nélkül nem értelmezhetők ki helyesen.

De nézzük inkább azokat a megnyilvánulásokat, melyek egy alkat dudorait, duzzanatait, daganatait hozzák létre, mert ezek leginkább érdekelhetik a modern embert, aki alkatának szépségét és egészségét, darabosságát vagy egyensúlyozottságát nem a régi igazságokból eredezteti, hanem a modern tudományok vitamin-mágusaitól várja.

A többi betűknél elmondottak után itt is előre várható, hogy az alkat egyéni dudorainak, bűtykeinek, feltűnő kidülledéseinek okait az állandósult érzületeken, megrögzött érzelmi beállítottságokban fogjuk megtalálni. Mely érzelmekben mutathatjuk ki tehát a düllesztő, részletesen kiemelő vagy robbanó jellegűt? Már többször megállapítottuk, hogy az elégedettség egyenes alkatába emelő érzelmek az alkatot egységbe, harmóniába építő tényezők, nyilvánvaló tehát, hogy az indulatok kinyúló-akaró mozzanatában, az alkatot meggörnyesztő, megdöntő és egyáltalán valami részleges célnak beállító, tehát darabosító mivoltában kell keresni az *alkat dudorainak, darabosságának okait*. És ha veszünk fáradságot a görnyesztett alkat izomtónusaiban létrejött eltolódásoknak, túlfeszített izomcsoportoknak a "hypertrophia ex activitate" elvéből folyó következményeinek kivizsgálására, nemcsak az alkat egyes izomkötegek kidudorodásainak, hanem ezekkel szoros funkcionális kapcsolatba hozható csontszerkezeteknek kibűtykösítő, kidudorító okait, geneziséit is fölfedhetjük. Persze ez nemcsak a végtagok forma-változataira áll, hanem azokra a részekre is, melyeknek a mozgásmechanizmusba kapcsolt jellegét valami furcsa metafizikai félelemtől gátolva igyekeztek elhallgatni. Ilyen alkatrész például a koponya. Bár az állati létrend minden fajtájánál pillanatok alatt megállapítható, hogy koponyájuk is tökéletesen illeszkedik be az alkatnak áramvonalas szerkezetébe, vagyis mozgásmechanizmusába. Azonban ennek következményeit az emberi koponyának "lélektartályos" elképzelése mellett már nem merték levonni. Azt gondolták legtöbben, hogy a koponya dudorait inkább a "lelki tehetségek" dudorítják ki, semmint a koponyára és koponyában ható mozgás-sztatikai-dinamikai törvényszerűségek. Mi persze a lélek és test viszonyának sikeresebb tisztázása után nemigen mondunk ilyet, ha megállapítjuk, hogy a koponya formája, egyéni dudorai és bűtykei is azoknak a tartásoknak-mozgásoknak következményei, melyekben résztvesznek.

Az egyenesség alkatában, vagyis az elégedettség érzelmében - mint már említettük is - a koponya centrális alátámasztást, tökéletes kiegyensúlyozást kap, részben a nyakcsigolyák függőleges tengelyére helyezett volta miatt, részben pedig a nyakat körülvevő, illetve rátapadó nyakizmok ruganyosan egyensúlyozott mozgásai következtében. Így árulja el az agykoponya nemes gömbölydedsége a lélek kiegyensúlyozottságának állapotát. Ha azonban a nyak, mint a többi részek is, az indulásra készültségben előre dől, a koponya alj és nyakcsigolyák derékszöge elhajlik, ez eltolódott egyensúly, és főképpen a szemtengelyek vízszintesben tartása végett a hátsó nyakizmok erősebben kapaszkodnak a koponya tarkójába, ezzel megváltoznak a koponya sztatikai-dinamikai ingerei is. Az ilyen állapotba, érzületbe-rögződés után persze létre is jönnek az egyensúlyból kidudorító hatások eredményei, részben a tarkóra gyakorolt húzások, részben pedig a döntött nyakcsigolyákon áthaladó rezgéseknek következményeként a koponya megfelelő részeinek kidudorodásaiban. Aszerint tehát, hogy pld. a homlok vagy akár az arc-csontok stb. irányában hatnak a csigolyákkal együtt hajlított rezgésvonalak, a homlok vagy arc-csontok fognak nagyon is célszerűen kidudorodni. Így folytathatnánk annak részletes kimutatását, hogy az egyenesség alkatának felszökkenő, nemesen felsímuló vonalait hogyan törlik, darabosítják, döngölik ki a görnyedtségen eltolódó, mintegy csomópontokba szedődő izomtónusok. Kimutathatnánk például a mellkas kiöblösödésének mechanizmusát a rájuk darabosan ható mélyebb nyakizmok hatásából

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

vagy például a lábak bütykösödését a lábszárak, combok elhajló, csavaró mozgás-töréseiből stb., stb. Mivel azonban mi a dudorító hatásoknak inkább csak szemléletes magyarázatát akarjuk nyújtani, nem akarunk itt részletes biológiai okfejtésekbe bocsátkozni. Az eddigiek alapján is úgy hisszük, hogy a dühösségnek, bőszültségnek vagy a kitörni, duhajkodni akaró dölyfösségnek, az otromba durvaságnak és általában *minden egyoldalúságba rögződő érzelmi duzzasztásnak bennmaradásait, visszahatásait indokoltan fogjuk egyes szervek kidüllesztettségében, kibiggyesztettségében, de vegetatív jellegű duzzanataiban, daganataiban is keresni. Itt is bebizonyult tehát, hogy szépség és egyenesség, a lélek egyenessége és az erkölcsi norma nemcsak egy irányba eső fogalmak, hanem lényegükben azonos valóságok és csak a felelősségtől menekülő emberi ész akarta ezeket egymástól függetleníteni.*

Láthatjuk a -b- és -d- esetében is, hogy helyes megformulázásuknak, kifejezésüknek nemcsak egy szó elemeként, hanem a megismerhetőség minden területén jelentést kifejtő szerepe van. A jelek öntartalmához ragaszkodó megismerési módszerünkkel, tehát a lét csodálatos egységének általános formanyelvének megvilágításához juthatunk el.

Érdekes és egyben tanulságos dolog is, hogy míg a zseniális technikus: Kempelen Farkas beszélő gépének megalkotásához a szájjüri artikulációs művelet pontos mechanizmusát ügyes találékonysággal aránylag sikeresen le tudta utánozni, ezzel még a hangok geometrikus-alaki jellegű akusztikai határozományait, lényegüket nem tudta kellően megragadni, tudatosítani. Pl. az előbbieken tárgyalt zöngés zárhangok duzzasztó mechanizmusát bár világosan, helyesen meglátta, e duzzasztó hatásnak hangformáló értékét még se próbálta geometrikusan meghatározni. És az ő eredményeit helyeslően elismerő és felhasználó Purkynje kiváló cseh fiziológus sem próbálta a hangok sajátosabb alaki értékeit meghatározni. Vagyis a teljesebb gömbforma természetes kifejeződését a g-esetében, a félgömbös boltot a -B- és a sekélyesebb gömbmetszetű domborulatot a -D-hang esetében. Ami pedig több abc-ben a betűik alakjaiban is eléggé jól tükröződik, akár ősi hagyományként, akár pedig a betűk ösztönös, hangformáló-hangutánzó hatásaként..Az adekvációs jelzés sikeres szolgálatában. Ahogy ez pl a latin abc-nk -B-D-, -n, -j-v-, de különösen az -o- hangképzés és betűformálás esetében evidensen mutatkozik. Ismeretes dolog, hogy ezt már Platon is jól meglátta, híres Kratylosában. Amire aztán a szimboliztika évezredek át hivatkozva próbálta ráépíteni a fyzises nyelvelméletét sikertelenül.

A j betű.

A -j- hang jelentését az eddigiekben is alkalmazott módszerrel a hajlásban, illetőleg a hajlatban állapítottuk meg, mégpedig a hajatnak oly értelmében, ahol ez az egyenestől csak kezdeti, nem élesszögű eltérést mutat. A kerekesség, a gömb és domborulat, valamint a kicsiség betűi után a -j- végeredményben valami újszerű alakot geometrikumunk felépítéséhez nemigen nyújt, mert úgy fogható fel, mint azoknak alkatrésze, egy elszigeteltebb szempontból értékelt mozzanata. *Vehetjük az o-ból, g-ből, d-ből, vagy b-ből kimetszett kis ívnek és ebben tulajdonképpen összes jelentésviszonyainak csírája bennerejlik.* E lerögzített jelentésben való vizsgálata pedig a természet formanyelvében, vagyis természetes alkalmazottságában már mindenütt ismerős tartalmakat fog felmutatni, még ha részben nemvárt megállapításokat is teszünk vele kapcsolatban.

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

.I. Kezdjük tehát meg az anyagi létrend j-s eszközeinek, törvényeinek vizsgálatát. Ha a hajlott, kajla alakú eszközök értelmét, célját figyelgetjük, megállapíthatjuk, hogy ezekben a j-nek hol a vájulatát, hol az enyhén lejtős domborulatát, vagy a hajlásnak rugózó, ütközéslágyító, irányváltoztatást egyenletesen áthidaló értékét használják ki. Gondoljunk csak a kasza, sarló, járom, íjj, sí vagy szántalpak stb. hajlatalra. *De a természet legkülönfélébb törvényszerűségei között is felfedezhetjük a -j- alaknak a zökkenők, szakadások, szögletek áthidalását célzó értelmét.* A merev testek esetében ugyan nem feltűnő ez a lényegében g-be irányulást elősegítő tendencia, de a cseppfolyós vagy még mozgékonyabb halmazállapotok keretében már feltűnő mozzanat. Gondoljunk a folyadékok érintkező határainak áthajlásaira, a hangsziréna vagy fényelhajlások eseteire, a hajnal vagy az alkony fokozatosan átmenő jelenségeire.

.II. Természetes, hogy az élők rendjében is, ahol az áthajlásos-áramvonalas szerkezet általános külalaki törvényszerűség, a j-s mozzanattal sokszor, sőt mindenütt találkozhatunk. Egyes magok kajmós, horgonyos, íves alakjaitól kezdve a kifejlett növény legkülönfélébb szerveiben fedezhetjük fel a j-s alakok j-s funkcióit a hajlás, kanyarodás, konyulás, folyondároskodás, karélyosodás stb. eseteiben. Mindezeknek részletes értelmezését azonban fölöslegesnek is tartjuk, azért inkább az állati alkat j-s alakjainak megvilágítására térünk át.

.III. A hajlott alakú vagy élű szarvak, csőrök, agyarak, karmok, karéjok és egyéb tagok formáiban ismét megfigyelhetjük -j- betűnk természetes értékét. Mindezeknek hasznátata, illetőleg mozgásuk szempontjaiból való értékelése nem szorul bővebb magyarázatra és ugyanezt mondhatjuk a rejtettebb belső szervek hasonló alakjairól is. A hajlított vagy belőlük összetettnek mondható hullámos, imbolygó vonalú szervek, vagy a már eddig is kifejtett jelentést, vagy e jelentésnek más szempontú, de lényegében mégsem változott tartalmát árulják el.

Azt is természetesnek vehetjük már az eddig megállapított törvényszerűségek értelmében, hogy nemcsak a faji alakban felfedezhető hajlat mögött rejlik egy hajló, rugózójellegű funkció, hanem az egyéni alkalmazkodásból keletkezett legkülönfélébb hajlatok, csavarulatok is hasonló viselkedésekből jönnek létre. Az alkatot befolyásoló mozgások közül persze a j-vel kapcsolatban is nem annyira a kívülré irányuló, vagyis külső célok elvégzésére indítottak azok, melyek legfőképpen hatnak, hanem amelyeknek állandósult, szokásos, habituális a jellege. Ezek pedig az érzelmi, készültségi állapotok mozgásai, helyesebben tónusai, melyekről már az eddigiekben is gyakran szóltunk. Az egyenesség-elégedettség érzelmeivel ellentétes jellegű készültségi állapotokként említettük az indulatokat, melyeknek izomtónusa hajlítást, görnyesztést hoz létre. Mondhatjuk tehát, hogy *a nyugtalanság, mozgásra-kipattanásra készülő felajzottság az alkatot éppen j-s elváltozással hozza a megfelelő állapotba.* Az alkat hajlottsága, mint egyrészt a felajzottság feszítettsége, másrészt pedig az erőtlenség ernyedtsége nemcsak valami kétesértékű szimbólum módjánál árulja el a "hajlamokat", az egy bizonyos irányba beállítottságokat, hanem a dolgok leglényegesebb ontológiai értelmében is.

IV. A jel tehát a -j- esetében is a lét struktúrájának elemeként fogható fel, nem pedig a gondolkozás kifejezési lukszusának, szubjektív értékű betűjének. A -j- betű sem játékos, haszontalan jelecske vagy képzetecske tehát, hanem az organizáció elemi mozzanataként nemcsak az agyban, hanem az alkat egészében megvaólsítható, megtestesíthető ige. Nemcsak a gondolat egyenességét elhajlító fortély vagy téboly, nemcsak a "vajjon" imbolygó határozatlansága, nemcsak a "kajánság" hajlított mosolya, a pajzánság, dévajtság felajzottsága, hányavetisége válik érthetőbbé jelünk vizsgálatával, hanem a következményként létrejövő elferdülések; a kancsalság, az orrsövény-elferdülés, ferdén ívelt szemöldök, kajmós orr, kajla hát vagy láb stb. esetei is. De értelmezést nyújt betűnk az egyenesség alkatának szép áthajlásaira, íveléseire is, melyek a kecses, kiegyensúlyozott, ruganyos mozgások következtében csiszolódnak ki.

Az -n- jelentés.

Az -n- hang a j-vel sok tekintetben megegyezik, ezért is vizsgáljuk mindjárt a -j- után. Szintén a hajlat betűje, csak míg a -j- a hajlat kezdeti, kis íveltségű, tehát nem kifejtett alakját mutatja, *addig az -n- kifejezettebb, illetve zártabb görbületet*. Ha a j-t a d-s gömbmetszettel, akkor *az n-et a b-vel hozhatjuk közelebbi rokonságba*. Természetes jelentése tehát e megadott képzetforma vizsgálataiban, összevetéseiben telik meg tartalommal. Talán már mondanunk sem kell, hogy megállapítánál sem önkényesen jártunk el, hanem szintén megfelelő hangszínek egészen széleskörű összevetéseivel és megfigyeléseivel ragadtuk meg értelmét. Itt is csak egy különös alapnak vettük az artikulációt, melyet végeredményben vele kapcsolatban is semmitmondó leírásokkal határolgattak körül. Mi az artikulációban nyilván helyesen megragadható formája mellett a természet különféle jelenségei között létrejövő n-es hangok körülményeit is figyelembe vettük megállapításunk előtt. Így jutottunk el tehát a dünyögő, orrhangos, kongó hangérzetek analízise után a megadott görbületjelentéshez, akárcsak a különféle vijjogóhangokból a -j- hajlat jelentéséhez.

Az n-es görbület jelentését tehát nemcsak az orr járataiban, hanem minden kampós, kunkoros, konyúlt, kanyargó formában szemlélhetjük, illetve tanulmányozhatjuk, csakúgy mint e formákat felmutató vagy létrehozó mozgásokban, változásokban, például a kunkorodásban, kanyargásban, ringásban, ingásban, lengésben és sok más hullámzásban. Mindezekben az egyenestől elhajlani, kiinduló pontjához azonban visszatérni, önmagába záródni vagy körülfontni akaró mozgás-célokat a kanyargó formákban pedig irányváltoztató, sokszorosán eltérítő jelentéseket tudatosíthatunk. És általában mindazt, amit a hullámzó mozgásról, annak hullámhegyéről és völgyéről tudunk, alkalmazhatjuk az -n- jelentésre.

.I. Nézzük azonban meg a természet szótárában, mily értelemben van itt kihasználva az -n- betű mint a görbület természetes jele. A hullámmozgásokban pld. mint kör és a keringő mozgásokat a továbbhaladásba egyenletesen átfonó jelenség értelmezhető. Annak egyszerűsége nem is szorol magyarázatra, hogy egy szigony, horgony, kengyel vagy nyereg eszköz-formáiban mily értelemben van az -n- betű kihasználva.

.II. És ha az élők rendjében alkalmazott görbült alakok értelmét, funkcióit vizsgáljuk, csaknem ugyanezt mondhatjuk. A növények kunkorodásaiban, tekergéseiben, konyulásaiban, kengyeles vagy nyerges hajlataiban és minden görbületükben a már eddig is kifejtett értelem rejlik. Ha a görbületnek éppen a megfelelő mozzanatát értékeljük, hamar rátalálunk a keresett funkciókra. Itt is, mint a többi betűknél, illetve formáknál, tudnunk kell ugyanis, hogy alkalmazásuk, használatuk több, azonban egymást éppen nem kizáró szempontokból is történhet. Egy görbület például nemcsak valami felé vagy valamitől való eltérés célját rejtheti magában, hanem például egy kinyúlást gátló körülmény miatt tekervényeibe kisebb helyen elhelyezkedni kényszerülést is. Vagy például a görbület homorulatában beálló sűrűsödés, szilárdulás, illetve növés-csökkenés vagy a domború oldalon ellentétes értelmű, tehát táguló, ritkuló, megnyúló tendenciából is adódhat. Jelentéseit tehát ily szempontokból is lehet értékelni. Ha így szemléljük általában formáinkat, bizony nem kell értelmetlenül megtoppannunk semmiféle különös alakzat értelmezése előtt. A növényeknek nemcsak kívülre irányuló funkcióit, egyéni alkatát érthetjük majd meg ily módon, hanem kóros jellegű viselkedéseit, vagyis elváltozásait is (pld. egy beteges összegöngyölődést).

.III. És természetesen ugyanezek állanak az állati létrend szervei és funkciós formáira is. A görbített, hajlított szerveknek hasonló funkcióit nemcsak a faji alakok keretében fedezhetjük fel, hanem az egyéni alakváltozatokban is. A görbe, görnyedt, konyúlt formák a tekergő, görnyedő, vonagló, hánykolódó, ringó, rángó, fetregő, kígyózó, gémbredő, stb. mozgásokkal és az ily mozgásokban

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

vagy tónusokban létrejövő érzelmekkel, érzületekkel lényeges kapcsolatba hozhatók, ha fáradságot veszünk összevetéseikre, vagyis a "forma dat agere rei" elvének alkalmazására. Ezeket az összevetéseket, vagyis tapasztalati tényhalmazásokat egyébként nem győzzük eléggé hangsúlyozni és ajánlani, mert nélkülük sokak előtt, tényleg úgy tűnhetne fel, mintha mi megállapításainkat inkább logikai módszerünk erőszakolásával, nem pedig a tények komoly vizsgálatával tennénk meg. Pedig eláruljuk, hogy a tapasztalati tényeknek, illetőleg vizsgálatoknak fölényes halmazát mi hordtuk össze az alkati jelenségek beláthatatlan tömegéből. A természet törvényeinek, nyelvének kiolvasása céljából mi is csak legutoljára mertünk a betűk segítségéhez nyúlni. És inkább mi félünk attól, hogy a megállapításainkat támadni-akarók csak levegőben lógó logikájukra támaszkodva törekednek majd cáfolni, sőt biztosra vesszük, hogy multjukhoz híven a "logikus gondolkozók" lesznek legkevésbé hajlandók arra, hogy a tényeknek vizsgálatával, illetőleg összevetésével ítélik meg dolgainkat.

.IV. De folytassuk inkább még a görbület betűjének vizsgálatát az emberrel szorosban kapcsolatba hozható fogalmak területén. Kezdjük mindjárt a gondolkozással, mint a legmagasabbrendű, "legszellemibb működéssel". Mily szerepet vihet itt a jelünk? Az ítéléssel, következtetéssel és egyáltalán a gondolkozás eredményes folyamatával kapcsolatban már rámutattunk ezeknek haladványos, vagyis vonalas voltára, mint a helyben-topogó, kifejlteni nem bíró töprengéssel, elmélkedéssel szembeállítható jelentésekre. Ezek után a görbeség, tekervényesség önmagában-maradó vagy legalábbis e felé mutató képzetekre támaszkodással nem lesz nehéz a fondorlatos, köntörfalazó, furfangos gondolkozás szerkezetében sem felfedezni az -n-nek lényeges szerepét. A célt csak kanyargással, kerülgetéssel, lehetőségek mérlegelésévei, fontolgatásával, ingással, határozatlansággal elérni tudó gondolat bizony valójában a görbeség útján jár, mint esetleg a nehézségeket kikerülni akaró, a dolgokat több oldalról megközelítő spekulálást, kibonyolítást, diplomatikusságot is végeredményben a szellem hajlékonyságával jelölhetjük helyesen. A fondorlat, furfang mellett tehát az ingadozás, szeszélyes csapongás, a talány és a talányozgatás fogalmi is hullámozgó mozgás formájában, vagyis az -n- betűben foghatók fel. És magától értetődő itt is, hogy ha a gondolkozás területén sikerül az érzéki jelleg szükségességét, sőt értékét igazolni, nem lesz ez nehéz a többi emberi megnyilvánulásokban sem. A hajlongás, ingás, bólintgatás, ringás, görnyedés túlon túl egyszerű és szembeötlően képszerű jellege mellett a misztikusabb, elszellemítettebb érzelmekben, érzületekben és az ezekre felépülő erkölcsi habitusokban, hajlandóságokban is ráakadhatunk a görbeségnek lényegét-felfedő szerepére.

Már az eddigiekben is annyiszor emlegettük az egyenesség és vele szembe-helyezhető görbeség lelkületét, cselekvéseit, hogy itt csak ismételhettük és legfeljebb bővíthetjük ezeket. A görbeség, vagyis a nagyon helyesen elnevezett gerinctelenség alkata melyben nemcsak az egyenességtől elhajlottság rögződik meg, hanem az egyensúlynak hullámhegyre és hullámvölgyre való megtöréseivel részben az indulat nyugtalansága, részben pedig a gőg hamis nyugalma válik habituálissá), sajnos, a szemléletnek, tapasztalatnak könnyebben hozzáférhető adottság, mint az egyenesség lelke, mely embereken alig valósult meg. A gerinc görbeségének, görnyedtségének alkata, melyet gyakorisága miatt a fiziológusok normává nyilvánítottak ki, már bizony a legtöbb emberen szemlélhető. Pedig ez a görbeség az, melyben az igaz emberi méltóság erőtlenül összekókad és a harmóniába-irányulás helyett torz és ellentmondásos részletekbe téved. A bűn alkataban - és ez a csunyaság - a nyavalyák és minden emberi nyomor alkati alapja észlelhető. Ami az egyenesség vonalából való előredőlést, előregörnyedést mutatja, abban a nyugtalan kívánság kilépni-akaró csírája rejlik, ami pedig ilyen hajlatokon ellentmondó mozzanatként az egyenesbe, a magasba akar visszahajlani, az az élet gőgje, nyeglesége, erején felüli erőlködése. És végeredményben e két ellentétes irányú hatásban, egyensúly-kibillenésben merül ki a léleknek az egyenesség felé irányuló törekvése, egyszer az erőtlen lankadtságba esve, máskor pedig a túlfeszítettségekbe lendülve. *Nincs az a bűnös hajlam, melyet ne tudnánk elhelyezni, funkciókba hozni a gerinc görbe tartásával és ugyanúgy nincs szépséghiány, mely közvetve vagy közvetlenül*

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

ne a görbe tartásban lelné létrehozó okát, de nincs endogén nyavalya, egyszer indulatos, máskor ernyedte biológiai, illetve patológiás reakció, mely végső fokon ne a görbeség alkatát okolhatná. Azok az erőeltolódások ugyanis, melyek a gerinctelenség hullámvonalának megfelelően létrejönnek a szerint, hogy a kókadtság, ernyedtség tónuscsökkenése, vagy pedig egy görbült feszítettség tónusemelkedése irányában hatnak, meghozzák a maguk gyümölcseit a szervi elváltozásokban, vagyis a betegségekben is. Persze itt részletesebben kellene tárgyalnunk a görbeség alkatánál létrejövő izomtónus-eltolódások mechanizmusát, vagyis hogy mi módon hatnak ezek az alkat csontos vázára, tehát az esztétikai ítéleteknek alávethető formákra. Meg azután azt is ki kellene magyarázni, hogy az izomtónusok eltolódása, csomópontosodásai és ernyedései is mint kényszerítik maguk után a belső szerveket hasonló nevű kóros elváltozásokra. De mindezek ismét elkalandozást jelentenének betűnk vizsgálatától, azért nem is folytatjuk fessegetésüket. Úgy hisszük, aki a keresztény életszemléletet vagy dogmatikát némileg is ismeri és az alapértékeknek szükségszerűen egymásból folyó lényegét elfogadja s az örök, általános emberi vágyakkal - mondjuk - a művészetek területén összetalálkozott, az már az eddigiek alapján is kiérezheti, hogy az Igének, igazságnak, egyenességnek, egészségnek, szentségnek, kegyelemnek egyvonalbaállítására csakúgy, mint a bűnnek, elhajlásnak, eltévelyedésnek, tébolynak, csúnyaságnak, nyavalyáknak és minden nyomornak a görbeség lelkére való visszavivése mindennek mondható, csak nem újszerű gondolatnak. A modern, agyafúrt, tudálékoskodásokkal inkább homályt, mint világosságot terjesztő scientizmusokkal szemben e primitív, régi és az emberi szív által mindig vágyott igazságoknak hitét minden keresztény vallotta vagy legalább is sejtette.

Még sok mindent magyarázhatnánk ki -n- betűnk segítségével és rámutathatnánk itt is a szavaknak, nyelvtani alapoknak, sőt magának az -n- betű rajzának "véletlenes" összeeséseire, de mert már amúgyis megszakítottunk érezzük betűnk tárgyalásának folyamát, visszatérünk ismét jelrendszerünk építésére. Mi lehet még a geometria területén, amit mint építő elemet használhatnánk? Ha az emberi artikuláció tényleg eszes célt szolgál, nem pedig a véletleneknek meg önkényeskedéseknek kiinduló forrása, még hátralevő betűnk automatikusan vezethetnek rá azokra a jelentés-elemekre, melyekre még szükségünk lehet.

A -v- jelentés.

A -v- hangalak vizsgálata alapján megállapítottuk, hogy benne lényegesnek, minden esetben közösnek azt az ék, kúpos, csúcsos formáit vehetjük, mire egyszerűen azt is mondhatjuk: *szögszerűség*. A szögben a pont és vonal ismerete után azt a mozzanatot tarthatjuk önálló betűre érdemesnek, mely a csúcspontba összefutó vagy a csúcsból szétágazó, a válásban egyenletesen fokozódó, az éknek két szárát folyamatosuló vonalnak tekintve pedig irányváltoztató, a csúcstól mintegy visszakozó jelleget mutat. Természetesen a szögben mint összetettebb képzetben más vonatkozásokat is fel lehet fedezni és így betűhasználatuk ezekkel is bővíthet. Úgy hisszük azonban, hogy főleg az elmondottak értelmében építhetjük be szemléletes gondolkozásunk rendszerébe. A -v- tehát a vályús, völgyes, süveges, ékes, kúpos formák, illetve ezeknek megfelelő szétváló, egybevonuló, csúcsosodó, örvénylő, visszakozó, csóváló, szögletesen megtörő mozgásoknak betűje és azokban a fogalmakban vállalhatja csak a megfelelő képzet szerepét, melyek szemléletességükben ez alapformákra támaszkodnak.

.I. Hogy a v-vel kapcsolatban tett megállapításaink se tűnjenek önkényeseknek, vele is átcirkuláljuk a természet szótárát és igyekszünk természetes jelentésére rávilágítani. Figyeljük meg, hogy a szöges formákkal, eszközökkel kapcsolatban mily törvényszerűségek állapíthatók meg. Ezzel a megszokott módszerrel itt is elérhetnénk azt, hogy még ha betűnknek nem is az lenne természetes jelentése, amit mi az artikulációnak lényegesebb vizsgálatával állapítottunk meg róla az általunk lerögzített jelentés-tartalom segítségével, a valóságnak akkor is sok lényegileg, illetve formailag

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

összetartozó elemét tudná összefűzni és geometriai jellegével mégis csak az azonosság elve felé terelné a gondolkozást.

Persze ugyanezt állíthatnánk a többi betűvel kapcsolatba hozott geometriai formákról is.

Ha az éknek, vésőnek vagy kúpnak behatoló rés szétválasztó, a vályúnak, tölcsernek viszont egybevonó értékeit, használatát vesszük vizsgálat alá, talán még nem győződünk meg arról, hogy a v-s alakzatokat tényleg a természet is az álttalunk megadott jelentése értelmében illeszti be törvényszerűségei közé. Ha azonban azt tudatosítjuk, hogy például egy prizmának, üveghasábnak fényválasztó értéke, vagy gömbtükröknek, lencséknek fókuszba vonó vagy szétvetítő értéke is végeredményben a v-s jelentések láncolatán kapcsolódik az ok-okozat törvényszerűségébe, talán be kell látnunk, hogy a v-forma jelentése is a megadott értelemben illeszkedik be a természet formanyelvébe. Amint a gömbformáról kimutattuk, hogy a gravitációnak és belőle folyó részlet-törvényszerűségeknek megvilágítója, magyarázó betűje lehet, ugyanúgy elmondhatjuk ezt a v-ről is, mely például az örvénylésekben, csavaró mozgásokban és visszaverődési jelenségekben szintén hasonló ismeretelméleti, illetve heurisztikai jelentőséggel bír. E megállapításunk pedig annál is inkább elfogadható, mert hiszen a gömb struktúrájában magában is, bár burkoltabb értelemben, mégis megtaláljuk a v-s mozzanatot, mint a központot a felület pontjaival összekötő sugárkévét, illetve a felület pontjainak a középpontba irányuló tendenciáját. Ebből következik egyébként az is, hogy a gömbfelület gyűjtő, szétszóró értelmével is szemléletes-lényeges kapcsolatban van, akárcsak a kiszabott kör- vagyis ingamozgásokkal és egyáltalán a periodikus változásokkal, pld. hullámzással. Szóval a v-nek szétválasztó, egybevonó, váltó, viszonzó jelentése az anyagi létrend területén is természetesnek vehető.

.II. Hogy a növények morfológiájában is a v-s formáknak v-s funkciók felelnek meg, talán fölösleges bizonyítanom. Ugyanezt mondhatjuk az állatok faji vagy egyéni alkatán megragadható mindenféle v-s formákról, melyeket átlátszó voltuk miatt szintén fölöslegesnek tartunk felsorolni.

.III. Inkább még az embernél mutatunk rá -v- jelünk használhatóságára. Mindjárt a legszemléletesebb jelentésű fogalmakból ragadunk ki néhányat, hogy igazoljuk a gondolkozásnak már annyiszor említett, igés-jeles természetét. A tétovázás, vélekedés, választás olyan elmeműveletek, melyekben bizony megint nem sántító hasonlatként szerepelhet a -v-, hanem amennyiben az egytől eltérést, egyből szétágazást, szóval az egy és több közötti átmenetet, szétválást ténylegesen hordja, ezeknek is lényeges mozzanataként ismerhető fel. Ha pedig a v-t szárainak a csúcsponthoz közelítő és innen visszakozó, távolodó jelentésében fogjuk fel, a visszakozásnak elemi mozzanataként is nagyon sok fogalomba építhetjük bele. Mert például a hála, a bosszú, a verseny, a vita, a vívás, viaskodás, veszekedés, vezeklés, bér, becs, ár, pénz stb. bármennyire is eltérő és esetleg egymáshoz viszonyítva magasabbrendű szellemi tartalmak, a viszonzás elemi jelentése bennük közösnek, vagyis átlánosnak mondható.

És ha az ember gondolati megnyilvánulásaiban sikerült a v jelentőségét megtalálnunk, természetesen megkereshetjük az akarati, érzelmi életben, erkölcsi jelenségekben és egész alkatában is. *Tehát beszélhetünk a -v- jel megtestesíthetőségéről is.*

A tétovázás fogalma után az érzelmi élet hullámzásait, ingadozásait, csapongásait, vetéléseit, ill. szaggatottabb jellegű iránytöréseit hozhatjuk kapcsolatba a -v- alakkal. Amit a görbeség, görnyedtség j-s, n-es állapotairól, érzületeiről mondtunk, némi változtatással a v-vel is kapcsolatba hozhatjuk. A -v- ugyanis szintén görbületnek vehető, csak erősebb szöggel, hirtelen irányváltoztatással, hajlattöréssel. És nemcsak az indulat-szenvedély irányában mutathat szemléleti hasonlóságot a -v- az n-nel, hanem a riszálás, vonaglás, csóválás bennmaradó jellegű mozgásaiban megnyilvánuló hamis önelégültségi állapotokban is. A haladás irányából oldalra

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

kilengő csóválások, dőlőngések, végtagvetések mozgásai és ezek következtében létrejövő v-s alkati eltérések, mint például egy szívalakú vagy csúcsíves, ékalakú koponya, v-formába leütött vállak, összefűződő csípők, x-térdek stb., mindenütt a -v- jel segítségével megragadható érzelmi viselkedésekre vezethetők vissza. Itt is kevés figyelem elég hozzá, hogy a mozgások mechanizmusában és jelentésében a v-nek éppen megfelelő vonatkozását megtaláljuk és ennek kiértékelésével felfedezzük az alkat legkülönbözőbb részeiben létrejött v-s egyéni változatok okait és céljait. Egy v-formában megtört szemöldökvonal, v-s alakú kopaszodás, kúpos szaruhártya, csúcsíves fogsor vagy szájpadrás, süvegesen kiemelkedő tyúkmell stb. nem fognak oly cél- és értelem nélküli változatoknak feltűnni, amint ezt az eddigi, még teleológikus beállítottságú gondolkozók is hitték.

A -v- betű vizsgálata kapcsán is megállapíthatjuk tehát hosszadalmas és részletes bizonyítgatások nélkül, hogy az igaz Ige, természetes jelentés segítségével nemcsak üres szójátékokhoz juthatunk, nemcsak grammatikai bűvészkedésekhez nyújthatunk alkalmat pld. egy szétválasztó "vagy"-ban vagy visszaható "v" ragban, képzőben, hanem érzelmek, gondolatok testében is lényeges elemnek, fogalmaiban pedig lényeges jegynek bizonyulhat betűnk. Ezzel pedig ismereteinknek legváltozatosabb területére vethet fényt. Újra ismételhjük tehát, hogy a jelekkel gondolkozó, jelképzetekkel irányított élő, organizáló érzéki ember így juthat el az Igében nemcsak értelmének természetes világosságához, életének eligazító eleméhez, hanem a világ ama természetes megértéséhez is, melyet eddig *az Ige ismeretétől függetlenül akartak a modern tudományok elérni, nemigen véve figyelembe azt, hogy ha a világ tényleg az Ige által lett, akkor struktúrájában eleve ige-szerű, így pedig az Igére vonatkoztatás nélkül az elme a legnyakatekertebb spekulációkkal sem foghatja fel.* Pedig hát az értelemnek nemcsak természetfölötti, hanem legtermészetesebb hivatása is az, hogy az Ige által lett dolgokat az Igére visszavivésben értse meg és amit enélkül vélt felfogni, az nem volt más, mint tévedés, melyet legjobban gyümölcssei árulhatnak el. Aki ebben kételkedik, nézzen csak bele a modern divattudományok kulisszatitkaiba és hamar felismerheti, mi volt az, amit az emberiség boldogítására, megváltására árultak búsás haszonnal. Ami jó bennük, közvetlenül vagy közvetve az Igére vonatkozik és lényegében - mint minden természetesség - kereszténynek mondható, ami pedig nem, a legsötétebb tévelygés, nemcsak mások áltatására, hanem azoknak maguknak is végzetes önbecsapására, akik kieszték.

A -k- jelentés.

(A "k" mint a szilárdság jele.)

A betűk eddigi felsorakoztatásával általában igyekeztünk geometriai célkitűzésünknek megfelelő sorrendet tartani. Az egyszerűbbtől haladtunk az összetettebb alakok felé. Most már ez a rend némileg szakadozik, hiszen lassan az elemi jelentéseket kimerítettnek mondhatjuk. Az ezek után következő betűk, ill. alapjelentések összeszedése már önkényesebbnek fog tűnni, bár itt is megpróbálunk következetesek maradni célkitűzéseinkhez.

A -k- betűt talán a tömörítő, tapasztó, kapcsoló -t- betűre vonatkoztatással kezdhjük tárgyalni a következő jelek sorozatában, melyek az eddigi betűk geometriai figurális értéke mellett a halmazállapotoknak formákat inkább rejtő, mint határozottan kimutató jellegét fogják felmutatni. Tehát a struktúrát, a belső fölépítés kapcsolatait kifejező betűket kezdjük a k-val tárgyalni.

A -k- mint hangminőség, vagyis mint a -k- jelnek reális alapja vizsgálataink eredményeként *a keménység, a szilárdság jelének bizonyult.* Természetesen ezt sem önkényesen állapítjuk meg, hanem a k-s hangszínnek, illetőleg létrehozó artikulációjának okozati kapcsolataira támaszkodó alapos kivizsgálások, megfigyelések alapján. Nemcsak artikulációjában, hanem mindenütt, ahol a

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

koppanás, koccanás, kattogás, karcolás, csikorgás stb. k-s hangszínezeteit megtaláljuk, létrehozó okként a hangforrás valamilyen keménységére bukkantunk.

Mi tehát a keménység, mint a -k- hang alapjelentése és mi módon alkalmazhatjuk e jelentést a fogalmaknak a szellem magaslatáig felfejlődő vonalán? A keménység, ez a túlon túl érzékinek feltűnő tulajdonság sem nevezhető már az eddigi jelentések után valami teljesen újszerű és különös tartalomnak, mert behatóbb vizsgálata után kiderül, hogy benne a kapcsoló, folyamatosító, tömörítő mozzanata és az i-nek mint a kiterjedtséget összeszorító, maximális folyamatosulásba kényszerítő jelentése rejlik. Nyilvánvaló tehát az is, hogy a keménység jelentése sem lesz olyan, mint ami érzéki valósága miatt a magasabbrendű fogalmakban nem szerepelhetne építő elemként, ha már t-s és i-s alapvonatkozásairól ezt igazoltuk. Ha például a szögletes, csúcsos, ékes, éles és általában megtört vonalú formákat és ily formákban létrejövő változásokat, mozgásokat figyeljük, hamar rájövünk, hogy a keménység jelentésköre is nagyon tágítható és különféle vonatkozásokban alkalmazható anélkül, hogy rajta meg nem engedhető változtatásokat ejtenénk, vagyis az azonosság elvét megtagadnánk. A keménység is megtelhet tehát oly tartalmakkal, vonatkozásokkal, melyek a szellem birodalmába való bekapcsolásra jogosíthatják fel. A szögletes formákon keresztül, melyek csak keményen összeálló tárgyakon jöhetnek létre, a -k- nemcsak a zökkenés, cikázás, lökés, baktatás, ütközés, szakítás, törés stb. fogalmaiban, hanem az ilyen változásokat felmutató összes anyagi vagy életes jelenségekben magyarázó mozzanatot nyújthat. De vizsgáljuk ki részletesebben a -k- alapjelentésre támaszkodó ismereteinket, mint tettük ezt az eddigi betűknél is.

.I. Az anyagi létrendben mindaz, ami a szilárd testek természetével, törvényszerűségével összefüggésbe hozható, közvetlenül vagy közvetve a -k- jelentésre utal. A szilárdságnak a formatartó, ellenállást, akadályt képező vagy viszont átütő, áthatoló, kényszert okozó tulajdonságait stb. éppen úgy, mint a mozgásokban beálló törés, szakadás, ütközés, visszaverés fogalmait mind a -k- jelentésre, mint az egyszerűségében evidens tartalomra való támaszkodással fogja fel az emberi értelem. És mivel maga a keménység végeredményben viszonylagos értékű tulajdonság, természetes, hogy jelentése oly állapotok vagy folyamatok kifejezésére is alkalmas lesz, - az azonosság elvének feladása nélkül, - ahol kevésbé szembeötlő vagy talán a tapintás segítségével éppen nem is érzékelhető egy tömörülési-szilárdulási tendencia. A halmazállapotok szokásos értelmezése szerint is beszélhetünk például a cseppfolyós testek töménységéről, sűrítettségéről, sőt a gázok tömítettségéről, feszültségéről vagy például a hangoknak, színeknek és általában minden rezgésjelenségnek keménységi vagy lágysági fokáról. És ha a k-nak keménységi jelentését nem a legotrombább, legvulgárisabb értelemben fogjuk fel, hanem az -i- és -t- vonatkozásaiban, nagyon sok jelenségben nemcsak konvencionálisan jelző, hanem lényegét megvilágító értéke lehet. A keménység, sarkasság, szakítottság, zökkenés, bakkanás, ütközés, lökés, koppanás, csuklás stb. szavaiban előforduló -k- betű tehát nemcsak szójátékra, alliterálásra lesz alkalmas, hanem *a logikai törvényszerűségek helyesebb alkalmazásával ontológiai összefüggésekre is rámutathat*. De ne térjünk ki betűnk vizsgálatának útjáról ismeretelméleti, illetőleg igetani álláspontjaink magyarázgatására, hanem maradjunk csak szorosan az alapjelentések kutatásánál. Lassan így is eljuthatunk oly magasrendű fogalmak megvilágításához, melyek egy filozófikusabb jellegű világszemlélet kiépítését lehetővé teszik.

.II. Figyeljük csak meg, mint eddig is, hogyan illeszti bele szótárába a -k- jelentést az élet rendje. Ebből jobban megtanulhatjuk a k-s jelentés természetes használatát és a legváltozatosabb vonatkozásokban való olyan ügyes alkalmazását, melyeknek tudatosításával igazán szellemivé tehetjük a keménység jelentését is.

A formálódó, alkalmazkodó, plasztikusan változó, mozgó élet is csak eredeti jelentésében alkalmazza a k-s mozzanatokot. Ahol a növénynek merevítésre, erős ellenállásra, betokolásra, konzerválásra, besűrítésre van szüksége, mindenütt felfedezhetjük a k-s jelentésű szerveket, a

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

csontokat, tüskéket, magokat, kupakokat, kérgeket, görcsöket stb. Úgy hisszük, már nem szorul újabb magyarázatra, hogy ezekben és általában a szilárdabb jellegű szervülésekben mily szerepe van a k-s állapotnak. Talán csak arra érdemes még rámutatni, hogy ahol a -k- jelentéssel vonatkozásba hozott szaggatott, szögletes alakzatok állapíthatók meg, ott a funkciók vizsgálata is elárulja, hogy valamilyen értelemben k-s céllal állunk szemben akár a növény külső alakján, akár pedig belső szöveti felépíttetésében találjuk ezeket, mint például szögletes, csipkézett, fűrészelt körvonalú levelek, nyelek, szárok stb. vagy szaggatott vonalú erezetek, csatornák, rekeszeltségek stb. eseteiben. És természetesen nemcsak a normális fajú vagy egyéni formák, funkciók komplexében fedezhetjük fel így a -k- jelentés alkalmazottságát, hanem a különlegesebb és kevésbé célszerűnek hitt kóros elváltozásokban is. Ahol zsugorodással, gyűrődéssel, sejtek sűrű zsúfolódásával, tömörülésével keményedések, kérgesedések, görcsök keletkeznek, ott is egy k-s jelentés értelmében igyekszik a szervezet alkalmazkodni, nagyonis célszerűen védekezni. Jó lesz ezeket már a növényeknél emlékezetbe vésni, hogy ha majd egy rákbetegség problémájára mutatunk rá az embernél, ne tűnjenek fel kijelentéseink hihetetleneknek vagy misztikusoknak, legfőképpen pedig olyanoknak, mint amelyek lelki okok felsorolása mellett megfeledeztek volna az anyagi tényezők lényeges szerepéről.

.III. Az állatok alkatának és hivatásának vizsgálata is csak megerősítheti az eddig mondottakat. A csontok, fogak, karmok, csülkök, szarvak, pikkelyek, tüskék és általában a szilárd szervek célja, értelme lényegében a -k- jelentést alkalmazza, de azok a szervek is, melyek csak kisebb mértékben hozhatók vonatkozásba a kifejezett keménységgel. A belső szervek konzisztenciájában vagy egyes szervek működés-okozta tónus-emelkedésében, folyadékok nyomásemelkedésében, feszültségében stb. mindenütt magyarázó értékű mozzanatnak nyilváníthatjuk ki a k-s vagy legalábbis a k-felé irányuló jelentést a puha, lágy, engedékeny, ernyedtt állapotokkal szemben. Általában tehát a működések, funkciók minden területén értékesíthetjük a k-jelentést, ha jól megfigyeljük ezek érzéki megnyilvánulásait.

Nemcsak a szaggatott, szögletes jellegű mozgásokban, mint például baktatásban, szökelésben, cikázásban, kapkodásban, lökdösésben stb., hanem az érzelmi viselkedések feszítő, szorító, zsugorító, szűkítő, dermesztő mozzanataiban és ezekhez szükségszerűen társuló vegetatív elváltozásokban is megvilágító értéke lehet betűnknek. Egy szorongás, rémülés, megtorpanás, kinlódás stb. állapota nemcsak a rögzítő, ellenállást fokozó, kipattanásra készülő izomtónus-emelkedésben mutat szilárdító k-s értelmet, hanem a bőrt összehúzó s ezzel szörzetet felborzoló elváltozásokban, felületes erek összehúzódásában és minden nyílásnak, utat engedő kapunak szűkítésében és a többi, hozzájuk szükségszerűen társuló belső elváltozásokban is. Ha a legváltozatosabb megnyilvánulások között bármelyik célját is nyomozzuk ki, mindenütt rábukkanhatunk valami k-s utalásra, bármilyen elütő jeleget is mutatnak ezek.

És ha mindezeket összefoglaljuk, nemcsak az alkat egyénien szögletesítő, szilárdító, keményítő, szűkítő okait ragadjuk meg betűnk jelentésével, hanem bizony a belsőbb részek, vegetatívabb jellegű szervek keményedő, tömörülő, görcsösödő, kérgesedő, rákosító elváltozásainak magyarázatát is. Ha tudatosítjuk azt, hogy az izomtónusok emelkedése, a feszültség mennyi energiatöbbletet igényel és használ fel, nem fogunk csodálkozni, ha az inerttöbbletet, energiasűrítést felmutató rákos daganatokat is kapcsolatba hozzuk oly állapotokkal, melyekben ezek lényegesnek mondhatók. Ezeket azonban részletesebben inkább az embernél fogjuk tárgyalni, mert hisz őt érdekelheti legelőször, miből ered egy rákos "végzet" létrehozó oka.

.IV. Az embert közvetlenebbül érintő fogalmak közül először a legszellemibb jelentésekbe törünk be betűnkkel. A szögletesség, merevség, szilárdság, szakadozottság, egyenetlen összetákoltság, töredékesség, darabosság, csonkaság, sutaság nemcsak a külső mozgásoknak, hanem bizony az agyban lezajló műveleteknek is legreálisabb meghatározói, jelzői lehetnek. Lelki szilárdság,

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

komolyság, határozottság csakúgy, mint a konokság, makacsság, merev megátalkodottság mind olyan fogalmak, melyekben, ha lényegüket keressük, a k-s mozzanatra előbb-utóbb rá kell bukkannunk, nemcsak külső megnyilvánulásuk területén, hanem még az agy állományának k-s jellegű elváltozásaiban is.

Hogy a tapintás-érzetekbe, a koppanó hangokon pedig a hallási érzetekbe bejuthat a keménység, talán nem kell magyaráznunk. Így van ez azonban a többi érzetknél is. Rikító színnel vagy tarka folttal a szembe is keménység, szakítottság jut be csakúgy, mint a keserű ízzel vagy szagokkal kapcsolatban a megfelelő érzékszervekbe. Nem kell tehát erőlködnünk, hogy a keménységet a tudat síkjáig feltornázzuk, pedig erről első pillanatban igazán azt mondhatjuk, hogy a legmateriálisabb jellegű adottság. Ha pedig idáig eljuthat, nyilvánvaló, hogy a tudattartalmak legkülönbébb változataiban is szerepelhet, az értelem fókuszából pedig az érzelmi-akaratos megnyilvánulásokon keresztül az alkat egészében szétsugározhat építő, rögzítő, keményítő elemként. Az akaratos mozgásokban nem is fogjuk már kutatni betűnk szerepét. Inkább azokat az érzelmi, érületi állapotokat fogjuk még megvilágítani, melyek az erkölcsi értékek vagy hiányok szempontjából lehetnek fontosak és amelyek ezúton hozzájárulnak nemcsak az alkat szépség-csúnyaság gyümölcseit, hanem káros elváltozásait, k-s jellegű betegségeit. Az érzelmi viselkedésekben a szilárdító, feszítő k-s jelentéseket szinte fölöslegesnek is találnánk alaposabban magyarázni, de mivel segítségükkel a rákos elváltozások problémája válhat nyilvánvalóvá, azért ez érzelmek, érületek k-s értelmére kissé mégis rávilágítunk.

Úgy hisszük, mindenki érezheti, hogy a csontok végleges merevsége mellett főképpen az izomrendszer az, melynek feszítő, rögzítő képessége a k-s megnyilvánulások zömét teszi ki. A küzdés, a munka és általában minden akaratos mozgás, erő kifejtés összefüggésbe hozható az izmokon keresztül a tömörítő, szilárdító jelentésekkel. Mivel azonban az érületek keretei közt létrejövő merevítésben, szilárdításban kevésbé szemléletes a k-s jelentés, ezért ezt bővebben tárgyaljuk.

Nem nehéz belátni, hogy az egyenesség alkata és az ebben megvalósuló elégtelenség érülete mint egyensúlyhelyzet az izomtónusok valamilyen egyenletes-elosztású feszültségeivel jár együtt. Ez állapotban tehát egy középértékű k-s adottságról beszélhetünk, mely egyrészt a mindenirányban-készültség elasztikussága szempontjából, másrészt pedig a szükséges szilárdság, gerinceség tengelytadó határozottsága szempontjából értékelhető. Az elégtelenség e középtónusa azután különféleképpen változhat. Létrejöhet a test egészében feszültségtöbblet, amikor is a hajlító és feszítő izomzat egyidejűlegesen tónusemelkedése áll be, például a dermesztő rémület, az elfásító kín vagy az erősen felfokozott létigenlés kójállapotaiban. Ez állapotokon kívül azonban különféleképpen különféleképpen részletes tónusemelkedések vagy csökkenések jöhetnek létre megfelelő érzelmek vagy érületek kapcsán. Az érzelmekről eddig mondtak alapján már tudhatjuk, hogy a félelem és vele kapcsolatos készültségi, indító, összehúzó, hajlító, zsugorító állapotok is tónusemelkedéssel fognak együttjárni a megfelelő helyeken. Mert amint a már említett alaki elváltozások is célszerűeknek mutatkoztak, úgy a behatolásnak jobban ellenálló, egyes részeket rögzítő merevítés is ennek fog bizonyulni. A félelemben és a legtöbb indulat-állapotban tehát a k-s mozzanatot is lényegesnek kell elfogadnunk. És ha tudjuk, hogy a nyugtalanság készültségi érületeinek ellensúlyozására kiereszkolt hamis elégtelenségi állapotoknak is mily feszítő, egyenesbetörő és általában erőnfelüli erőlködő mozzanata van, elképzelhető, hogy a "szemek kívánsága és az élet kevésége" a tónuseltolódásoknak és emelkedéseknek mily bizarr keveredését hozza létre. Ahogy az irigység, gyűlölet, zsugoriság, stb. szorongása, úgy az ezeken ellentmondóan túltenni-akaró, erőnfelüli kevéség, gőg is részletekbe-törő, sarkított túlfeszítettségekkel jár együtt. Ezzel pedig más területeken a végeredményben kimért energiamennyiség kimerítése miatt, ernyedtség és petyhüdtségi állapotok is következnek be. Ha pedig tudatosítjuk, hogy ez eltolódott jellegű izomfeszültségeket felmutató érületek

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

állandósultságuknál fogva mily mértékben befolyásolhatják a trophiát, a szolgálni kényszerülő tenyésztési szerveket, hamar meg fogjuk érteni azokat az endogén szervi elváltozásokat, betegségeket is, melyeknek genezisében nemigen tudták indokolni az ingertöbbleteket vagy "atonításokat". Ha tudatosítjuk, hogy az egyenesség alkatának megtörése, a bűnbeesés nemcsak az értelem tragikus szakadását, ellentmondásait hozza létre, hanem a cselekedetek, érzületek egyensúlyvesztésével is együttjár (előidézve az alkatkülsőségein az eltorzító szögletességeket), akkor a szervek működésében beálló egyensúlyozatlanság, táplálási zavar sem lesz érthetetlen titok. Így nemcsak elszigetelt, egyszerű hypertrophiák vagy hyperlaziák, hypertrichózisosok, hanem a rosszindulatú daganatokban féktelen erőttöbbletet felmutató életnyilvánulások is magyarázatot kapnak. A kéj és kín végletes feszültségei között egyensúlytalanul hánykolódó és megrögződő emberi életstílus bizony k-jelentésünk vonalán mint létrehozó ok kapcsolódik be egy rákítokba.

És így tovább folytathatnánk a k-jel láncán is nagyon sok tisztázatlan fogalom megvilágítását. Az eddig mondottakat is elégségesnek tartjuk azonban arra, hogy velük igazoljuk a szemléletes gondolkodás eredményességét és hogy kimutassuk azt, miszerint *a gondolatnak jelhez, érzékiséghez kötése, megtestesítése nem a szellemiségtagadásához, hanem éppen az eddig elsikkasztott vagy agyonhallgatott szellemi tartalmaknak komolyabb értékeléséhez, a realitás okhálózatába való bekapcsolhatáshoz vezet.* És ha az eddigiekben egyes jelek segítségével nem is határoztuk meg kielégítően a lényegükben legtöbbször összetettebb, tehát több jel kapcsolatát igénylő fogalmakat vagy dolgokat, de az igazságot kereső embert a keresett lényeghez, titokhoz így is közelebb juttathattuk.

A -p- jelentés.

A -p- hang természetes értéke a puhaság és ennek különféle jelentései, mint például a plasztikus formálhatóság. A -p- természetes jelentését tehát ez értelemben fogjuk vizsgálni a megfelelő fogalmakban, illetve dolgokban.

A puhaság a keménységgel oly viszonyban álló jelentés, hogy részletesebb vizsgálatát, illetve értékelését szinte nem is érdemes tárgyalni. A -k- és -p- jelentés annyira viszonyos tartalmak, hogy egymás nélkül, részint egymással szembenálló, részint pedig egymásközt csak fokozatos különbséget felmutató értékük miatt nem is foghatók fel. Ha tehát már megadtuk a -k- jelentést, ezzel valahogy már a -p- jelentést is meghatároztuk. Ennek ellenére azonban mégis átfutunk röviden a megfelelő fogalmaknak megszokott sorrendjén, hogy a p-vel kapcsolatban is igazoljuk, hogy a legegyszerűbbnek tűnő érzéki adottság is magasrendű jelentések szükségszerű hordozója, megvilágítója lehet.

.I. A cuppanó, pukkanó, pufogó, stb. hangérzetekben közös jelentésűnek talált puhaság is a legkülönbélebb érzetek, alaki változatok és mozgások közepette alkalmazható tartalom.

Amint a -k- a szilárd testek törvényszerűségének, úgy a -p- a cseppfolyós állapot törvényeinek és abból következő folyományoknak kifejezője lehet. A szögletességgel, sarkassággal szemben nemcsak tompa, tömpe, lágyvonalú formák jelzésére alkalmas, hanem a puhasággal lényeges kapcsolatba hozható nagyon sok változásban, mozgásban is, mmt például az olvadásban, folyásban, csepegésben, süppedésben, stb. Ez alaki és mozgásalapjelentések segítségével pedig -p- beütöket is bekapcsolhatjuk az egész létrend megismerési hálózatába. A fizikai és kémiai törvényszerűségek ilyértelmű vizsgálatára a már említett okokból kifolyólag nemis térünk ki, hanem inkább az élet megnyilvánulásainak területén mutatjuk be a -p- állapotok vagy folyamatok különféle jelentéseit.

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

.II. Tudjuk jól, hogy a p-s jelentésű nedvesség mint a puhúltságban, plasztikusságban formálási lehetőséget, engedékenységet adó körülmény mily fontos nemcsak a csírázásnál, hanem az élet minden változást, mozgást igénylő megnyilvánulásában. Ha ezeket szem előtt tartjuk, nagyon sok normális és kóros p-s alak és változás értelmét hámozhatjuk ki. A puha, tapadékony, hajlékony, plasztikus szerveken kívül a legkülönbélebb nedvek értelmét, célját közelíthetjük meg, illetve tehetjük nyilvánvalóvá a -p-jelentésben. Hol az oldást, hol a plasztikus kitöltést, betapasztást, egyenlítő, kiegyensúlyozó keveredést, hol pedig a legszabadabb változási lehetőséget nyújtó adottságokat ismerjük fel bennük jelünk segítségével anélkül, hogy megadott alapjelentését változtatnánk, vagyis az azonosság törvényén magunkat túltennénk.

.III. A tapadással záró szemhéjak, a száj- és szeméremajkak, talpak, plasztikus tögyek, puha, nyúlékony bőnyék, ízületi tokok, nyelvek, különféle torlaszoló szelepek esetében csakúgy, mint a plasztikusan símuló, alkalmazkodó belső szervek, tüdők, belek légységében, de a külső mozgások puha ruganyosságában is fölfedezhetjük -p- jelentésünket.

Mindezekben a jelenségekben azonban oly egyszerűnek és nyilvánvalónak tűnhet a -p- ismeretelméleti fontossága, hogy ezeket nem is fejtegetjük tovább. Vele kapcsolatban is inkább azokra a fogalmakra igyekszünk fényt deríteni, melyek eddig tisztázatlanok maradtak, holott az ember megismerése szempontjából nagyfontosságúak.

.IV. A gondolkozás, érzelmi és erkölcsi viselkedés területein igyekszünk hát betűnkkel magyarázatokat nyújtani. Az itt felmerülő fogalmakról tulajdonképpen azt mondhatjuk, hogy ezeket már a -k-val kapcsolatos megállapításainkban megadtuk. Ezért csak nagyon röviden érintjük ezeket. Amint a -k- a kiformálás, elhatározás, kiszabás, akarás és ilyen jellegű erő kifejtések fogalmaiban bizonyul szükségesnek, úgy a -p- puhasága a plasztikus alkalmazkodás, lényeghez-símulás, értelmi befogadás, stb. műveleteiben jut fontos szerephez. Amennyiben a gondolkozás nemcsak a struktúra vázát és tengelyét erősen tartó műveletnek, hanem különösen kezdeti megalapozásban a dolgokhoz alkalmazkodás, idomulás szükségességét is megkívánja, valami plasztikus készséget is megkövetel. Persze, ha e szellemi plasztikusság, engedékenység, befolyásolhatóság egészen váznélküli puhultsággá válik, akkor a benyomások önállóan szolgájává süllyed s valami passzív, a dolgok hatásaiba beolvadó, velük együtt sodródó tehetetlenségge fajul, mely nemcsak az egységbe szervezést nem bírja elvégezni, hanem a helyes ismeretet magát sem tudja alkotó, formáló erővé tenni. A kemény tónusnak emberei az akarat erőszakoskodásába, a minden áron tenni akarás hibájába esnek és skatulyázó, rendszereket kiszabó gondolkozásukkal az igazságot is csak elnyomorítják. A puha vagy egészen ernyedett habitusúak pedig a meddő szemlélődés és tétlenség pulyaságában tespednek. Tehát a legmagasabbrendű agyműködésekben is nagyfontosságú mozzanatok kell kinyilvánítanunk az egyszerű érzéki alapokat. És természetesen a gondolkozás műveletei után ugyanilyen megállapításokat tehetünk a kifejezésekről is.

Ha a beszéd hangulati aláfestéseit vagy a kifejezetten indulathangokat vizsgáljuk, a bennük is felfedezhető légység az engedékenység, símulékonyosság, tapintatosság, gyengédség vagy torzulataiban gerinctelen határozatlanság, pulya kényelmesség, erőtlen lomhaság természetes kifejezője, amint a kifejezés keménysége határozottságot, parancsolni-tudást vagy végleteiben erőszakot, kíméletlen könyörtelenséget, merev megátalkodottságot, stb. árul el.

Az érzelmi megnyilvánulásokban sem lesz nehéz a -p-komplexet megtalálnunk. Az elégtelenség, az öröm, az ujjongás tónusemelkedéseivel szemben az elégedetlenség, a reménytelenség, csüggedtség állapotai a lankadtság, a bágyadtság, petyhüdttség izomernyedéseivel járnak együtt. Ezekkel kapcsolatban is kimutatható, hogy a puhaság felé mutató mozzanatuk nemcsak esetleges, hanem lényegükhöz szorosan hozzátartozó tulajdonság. Nemcsak azért van bennük tónushiány,

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

mert befejezettséget, célbetöltöttséget nem tartalmaznak, hanem azért is, mert az életjelenségek ritmikus lefolyása értelmében ez érzelmek lazításainak pihentető, erőgyűjtő, plasztikusan regeneráló céljuk is van. Addig tehát, míg átmeneti jellegűek, egyenesen az újabb aktivitás alapozóinak mondhatók és csak ha állandósulnak, akkor válnak az atrophia ex inactivitate elve alapján a -k-komplexes végtellessé szemben a részleges petyhüdések és teljes hűdésük okozóivá. Ezek az alkat külsején az életről való laposságokat, tömpeségeket, petyhüdségeket, puffadásokat, pocakosságokat, stb. formálják ki, belső vegetatív vonatkozásban pedig a szervek elernyedését, elerőtlenedését, az ellenállóképesség csökkenését, végül pedig teljes elhalását idézhetik elő. Ismétélhetjük itt is, amit a -k-nál már mondtunk, hogy az egészséges, egyensúlyozott életforma, mely az egyenesség alkatában szemlélhető, anyagi és szellemi jellegű megnyilvánulásaiban is a keménység és lágyság pólusai közt valósul meg. A lélek ruganyossága, plasztikussága, engedékenysége, felfogni-kész ájtatossága, kíméletlensége, formálható gyermekdedsége, tanulékonyága, mint az emberi alkat arányokba símuló, szögletességektől, merevségektől mentes szépsége is a kifejtett, tökéletes élet elengedhetetlen követelménye.

Az életnek nemcsak kezdetén kiformalódó állapotában, hanem változó, mozgó fejlődése és életalkalmazkodása idején is szüksége van a plasztikusságra, mert nélküle előbb-utóbb nemcsak az életképtelenség merevségébe jut, hanem magába a halálba. Aki hiszi Szent Ágostonnal együtt, hogy nemcsak a lélek, hanem a test is "posse non mori", annak meg kell értenie a plasztikus gyermekdedség szükségességét is, mert amint a fiatalság igéző szépségét, az egyből még szét nem eső, valahogy bennmaradó kibontatlanság bájos harmóniája adja, úgy a felnőtt lélek tökéletességét is csak az egybeolvasztottság, eligazítottság harmóniája adhatja, mely az Igazság iránti gyermekded engedékenységből fakad.

Az f betű.

A keménység és puhaság jele után azért választjuk -f- hang vizsgálatát, mert ennek természetes jelentése a finom szétfoslottság, anyagi vonatkozásban különösen a gáznemű halmazállapotra jellegzetes diszpergáltság. Az -f-, mint a metszőfogak éle és a puha ajkak között finoman szétfosló hang-érték mindazoknak a jelenségeknek kifejezésére és evidenssétételére lesz alkalmas jel tehát, melyekben a folyamatosságnak, összetartozásnak oly finom felosztottságáról van szó, ahol a részek önállósága jelentéktelenségüknél fogva elvész a halmaz egészében.

.I. Mindaz, amit a gázneműség állapota felmutat, az f-fel lényeges kapcsolatba hozható. A könnyűség, a könnyű szétfoslás, oszlás, szabad terjengőség, alaki határozatlanság, könnyű, de nem állandósuló formálhatóság, az összeszoríthatóság, kiterjedhetőség, az alig érezhető finom hatások stb. mind az -f- jelentésben ragadhatók meg. Természetes, hogy ha az f-nek ily vonatkozásait az azonosság elvének szem előtt tartásával a gázneműség körén túlra is kiterjesztjük, betűjelünk már nemcsak a gázokkal közelebbi rokonságot fölmutató szagok vagy párák, füstök, ködök törvényszerűségeiben, hanem a legszemélyesebb jelentésekben is szerephez juthat. A szétfoslottság durvább eseteiben, mint például a fátolban, fonatokban, csatokban, forgácsokban vagy esetleg még finomabb értelmezésében, mint például a fényben, fakulásban még mindig anyagot jelölő értéke van f betűnknek, de fogunk olyan jelentéseket is felsorolni, melyekben már tényleg egészen szellemi értéke lesz.

.II. Az -f- mint szétfoslottsága miatt lényegében alakilag kevésbé határozott és szinte semmi jellegű tartalom, az organikus formákban, a szemlélhetőség keretében nem tölt be oly szerepet, mint más képszerűbb betűnk. Ezért és mert az -sz- hang hozzá sok tekintetben hasonló, élettani alkalmazását lesz még alkalmunk bővebben tárgyalni.

.III. Még csak néhány olyan szellemibb fogalmat hozunk fel, melyeknek bizonyos vonatkozásaiban -f- jelentésünk nagyon is helyesen alkalmazható. A lehelettel, a gáznemű szellővel, mint szinte a semmivel határos finomságú, azonban mindenre szabadon formálható gázneműséggel nyilván nem véletlenül kapcsolták össze a szellem vagy a lélek fogalmait, illetőleg elnevezéseit. Hogy e kapcsolatoknak indokoltságát igazoljuk és hogy kimutassuk, miszerint ily fogalmaknak is érzéki adottságokhoz kötése számottevő vállalkozás volt a szellemnek, gondolatnak realizálása felé, rámutatunk esetleg oly agyfolyamatokra, melyekben a szellemi és anyagi tényezők nyilvánvalóbb összefüggést mutatnak. Amint a kemény- vagy híg-velejűség nemcsak átvitt értelemben, hanem ténylegesen is a szellem keménységének vagy lágyságának organikus alapja, ugyanúgy mondhatjuk ezt egy f-es elmeállapottal kapcsolatban is. A konfúzus, ködös, összefolyó, határozatlan kontúrú, szétmálló szellemiség, gondolkozás is bizonyára lényegesen együttjár valami f-es agyállapottal, mert akinek volt alkalmá összevetni kórosan ködös lelkiállapotokat az agy állományának egyidejűleg beállított elködösödő, elhomályosuló, zavart felmutató sejtelfajulásaival, az a fölhozott kifejezéseket sem fogja esetleges vagy szimbolikus értékűeknek tartani. Pld. a ködös elmeállapottal járó tífusz-megbetegedésnek a görög tífosz (füst) szóval való összekapcsolását sem fogja ügyetlen kifejezésnek minősíteni.

Végeredményben tehát az f-fel kapcsolatban is megállapíthatjuk, hogy az érzéki jel nemcsak ismerethez segítő fogantyú, hanem alkotformáló tényező is.

Az -sz- jelentés.

A metszőfogak élén szétszóródó légáramlásból, de általában az artikulációtól függetlenül másutt is létrejöhethető sziszegő, szuszogó hangalakokból kihámozható "sz" alapjelentés lényegében a részeltetés, többszerűség, számszerűség értelmét hordja, vagyis az összetartó folyamatosság, tömörség felosztottságát, szaggatottságát jelölheti természetes értékével. Ezért is soroljuk be -f- jelünk után a -t- folyamatosságával szembeállított betűk közé. A kifejtett -f- jelentéshez hasonlóan, ez is a felosztott, szétrészelt halmaznak természetes kifejezője, azzal a különbséggel azonban, hogy míg az f-nél a részek finomságuk miatt jelentéktelen, illetőleg önállótlannal értékkel bírnak, az sz-nél a részek önállóbb mivoltot, kicsiségükben is számottevő kontinuumot mutatnak fel.

Ez alapjelentés értelmében foghatjuk fel azután a kuszáltság, számkázottság, szemcsézettség, szétozottság vagy ezekhez hasonló értelmű összeszedettség, szóval: többszerűség, számszerűség fogalmaiban is. E megállapított alaki, helyesebben strukturális érték után pedig természetesen a hasonló jellegű változásokban is megvilágító szerepe lehet az sz-nek.

Az oszlás, szórás, sziporkázás, szikrázás, sugárzás, szakadás, szaporodás, szivárgás stb. mind olyan változás-fogalmak, melyek az sz-jelentés nélkül nem foghatók fel.

E felsorolt jelentéseket kiterjeszthetjük azután a megismerhető dolgok egész rendjére és amint előbbi betűinknek, úgy ennek hálójába is sok ismeretet szoríthatunk bele.

.I. A szűrők, sziták, szövetek, szivacsok és mindennemű sz-s eszközök értelmét és használatának célját könnyen felfedhetjük az -sz- jelentéssel. Közben pedig itt is egyre telik az -sz- alapjelentése, mert egyik alkalommal talán csak a szétozottság mozzanatát mutatja, mint például a fényt színekre bontó szélékben vagy esőszemekben, másutt viszont az összeszedés értelmét. A szigetelő szövetekben, a magukat kitölteni, teleszívni akaró szivacsokban pedig az -sz- a folyamatosság, ill. kitöltöttség felé irányuló szándékot, a magábaszívással egészülni akaró törvényszerűséget mint a "kapillaritás jelenségét" fejezheti ki. A különböző értelmezési lehetőségek ellenére is az ügyes vizsgálat mindenütt fölfedheti az sz-es szerkezetek helyes és megfelelő értelmét.

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

.II. Az -sz- komplekszû szörözet, szálkázottság, szemcsézetség, hajszálerezet, ideghálózat vagy szöveti struktúra a növényeknél, állatoknál mindenütt helyesen értékelhető az -sz- jelentéssel. De nemcsak a tenyészelési alakokban, illetőleg szöveti szerkezetekben lehet jelünknek megvilágító értéke, hanem az érzelmi és értelmi funkciókban is. Ezeket azonban inkább az emberrel kapcsolatban vizsgáljuk.

.III. Az sz-szel kapcsolatban is könnyen igazolhatjuk, hogy jelentése értékesíthető a legszellemibb funkciókban is. Nemcsak a szám, a többszerűség, a szorzás, az osztás, a szétszedő és összerakó ész fogalmainak tisztázásában bizonyul betűnk hasznos fogantúnak, hanem látni fogjuk, hogy az alkat egészében felfedezhető sz-jellegű adottságoknak, funkcióknak is kitöltő eleme. Tehát az alkat formálásában, éltetésében ennek a jelnek is szerep juthat. Ha az -sz- lényegéből kifolyólag nem is lesz olyan szembeötlően alkatformáló és szemléltető tényező, mint például egy hajlító jelentés, azért betűnk megvilágíthatja a szörözet, a bőrt beszóró szeplők, ráncálózatok, különféle szűkületek és egyéb, különösen szöveti sz-s szerkezetek, változatok létrehozó oklancolatát, faji vagy egyéni célszerűségét.

Nagyon sok érzelmi állapotban is lényeges mozzanatok állapíthatjuk meg az sz-s jellegű tartalmat. A már többször említett összehúzó, szűkítő, összeszorító érzelmek részben a testnyílások szűkítésében, részben a bőr finomabb összeráncoltságában, részben pedig a szorongás készülségi állapotának, a nyugalom és tett közötti átsugárzó beidegzettségében sz-s mozzanatok tüntetnek fel. Ily érzelmek állandósultsága azután természetesen szintén sz-s jellegű változásokat hoz létre. Erős beszörösödések, finom szálkázottságú vagy szemcsézetségű szöveti eltérések, szétszórt jellegű elváltozások, mint például bőrszeplők és kóros kiütések, valamint a szövetnedvek szivárgásra vagy kiszáradásra való hajlamossága mind olyan jelenségek, melyeket sz betűnkkel könnyen kiértelmezhetünk. Kusza gondolkodás, szétszórtság, szorongó, feszengő érzületek, erős beszörösödés, szeplősség, köszvényes elváltozások és szemcsés elfajulást felmutató betegségek - bármily különösnek is tünnek - sz betűnk láncán szoros okkapcsolatba hozhatók, amint az sz-s összeszedettség, szabályozottság, a változatosságokat egybefogó szépség, egészség és szétbontottság többszerűségi mozzanatai is az sz-jelentésre támaszkodnak.

A lét szerkezetében a misztikusan lényeges fontosságúnak felismert egy, egész fogalma után a többszerűség mint a kibontakozottság, szétsugárzottság és értékszaporulat sz-s mozzanata is lényeges és alapvető fontosságúnak ismerhető fel. Az egyet, amint már mondtuk, csak mint egységet, részmozzanatok egybefogó egészet foghatja fel a kiterjedtséghez kötött emberi értelem, amint a számot, a többszerűséget viszont az egyből kényszerül kigyökereztetni. Kí tudja, vajjon a szép fogalmában mint a változatosság egységének kinyilvánított érzéki adottságban, mint a kiterjedtség dimenzionált egységében nem annak az igazságnak szimbolumai, megtestesülései rejlenek-e, melyet a keresztények a "három egy" elvében mindenképp ősforrásának vallanak.

Az -r- jelentés.

A -r- beszédhang, melyet a nyelv megberregtetésével, illetőleg a foghússal való megszakított érintkezéseivel hozunk létre, szintén a többszerűség, a részelttség, a számszerűség mozzanatát mutatja fel természetes jelentéseként. Az -sz- és -f- hasonló jelentéseivel szemben azonban itt a részek még nagyobb megkülönböztetett önállósággal bírnak, a folytonosság megszakíthatósága tehát durvább jellegű és további osztást enged meg a részekben belül.

E meghatározott alapjelentéssel betűnk azután a legkülönbözőbb állapotok vagy mozgások fogalmaiba is helyes elemként kerülhet be, mert a részelttség, tagoltság, számszerűség nemcsak a daraboltságnak, rücskösségnek, ráncosságnak, rácsozottságnak, göröngyösségnek,

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

repedezettségnek, zsugorodottságnak, tördeltségnek, hanem például a mozgásváltozás folyamatosságát megtördelés, felaprózás, gyakorítás fogalmaiban is lényeges alkatrész lehet. Rángás, rengés, remegés, kanyargás, görbülés, berregés, morgás, korgás fogalmai például szintén úgy támaszkodhatnak rá, mint helyes, megfelelő képzet-alapjaikra.

.I. Az anyagi létrendben való alkalmazását az eddig mondottak alapján már nem is kell magyaráznunk, különösen, ha az eddig tárgyalt rokonértelmű betűkről megállapított jelentésekkel kapcsolatba hozzuk.

.II. Az élet rendjében azért érdemes vele kissé többet foglalkozni, mert mint eddigi jeleinknél, úgy az r-nél is főképpen szervi alkalmazásaiból leshetjük el telítettebb tartalmát és különféle vonatkozású értékelhetőségét. Ha a növényi vagy állati szerveknél a göröngyösséget, ráncosságot, rücskösséget, görbeséget, gerezdességet, rétegzettséget, karéjzottságot, fűrészeltséget, fogazottságot, tarkaságot stb. alaposabb vizsgálat alá vetjük, a többszerűség jelentése a legváltozatosabb kihasználhatóságot árulja el. Az egyöntetű folyamatosság feldarabolásával ugyanis hol az érintkezés, hatáskifejtés vagy hatásfelfogás gyarapítását, többszörözését célozzák, hol pedig éppen a teljes találkozás kerülése a cél, máshol meg a folytonosság megtördeltségének kitöltéséből adódó lehetőségek azok, melyek a helyes jelentést, vagy hivatást adják. De fel sem sorolható a többszerűség, a felosztottság, részeltség fogalmi kihasználása. Az -sz- és f-nél tárgyalt vonatkozásokkal együtt azonban ennyi is elég lesz annak megsejtetésére, hogy e jelünkkel is bővítettük azt a hálót, melybe emberi ismereteinket be akarjuk szorítani.

.III. Csak még néhány magasabbrendű fogalmat hozunk fel annak igazolására, hogy érzéki jeleink szükségessége az r-el kapcsolatban sem szűnik meg a szellemi tartalmak határán.

A rész, a sor, a mérés, a számolás, az osztás, szorzás, a gyarapítás, a rend, az arány, a kiterjedés, a változatosság, a mozgás csakúgy, mint a földaraboló, majd részeket egybevető, azonosító értés, ismerés fogalmai is szükségszerűen támaszkodnak megadott alapjelentésünkre. Kiterjedés, tériesség és értelem tehát ezek szerint is adekvációba hozható valóságok.

És ha e fogalmi műveletekben az érzéki -r- jelentése a lélek természetes eszközének bizonyulhat, nyilván nem ütközik nehézségbe érzelmeknek, érzületeknek és akaratlagos megnyilvánulásoknak jelünkhöz kötése sem, mely aztán bennmaradó jellegénél fogva alkatalakító tényező lehet. Ezzel pedig a legaktuálisabb emberi problémák központjába eljuthat r betűnk, hisz már az eddigiek alapján tudjuk, hogy az emberi alkatban, mint Isten képmásában és mint mikrokozmoszban minden titok nyitja rejlik. Ha a kapkodó, rángó, darabos, szögletes, széteső, badar életnyilvánulásokat, ráncoló, gyűrő, zsugorító, görbítő érzelmeket r-s mozzanataikban szemléljük, akkor ezek nemcsak az alkat görbeségével, bőrgyűrődésekkel, ráncolatokkal, rücskökkel, darabos eltorzulásokkal, hanem a legkórosabb rángásokkal, remegésekkel és mindennemű r-s szöveti elváltozással is okkapcsolatba hozhatók. Nagyon sok r-s egyéni alak vagy szöveti változat nyerhet így olyan tisztázást, melyre eddig hiába törekedtek.

És hasonló módon jelünk láncára fűzhetnénk még sok tisztázatlan fogalmat, erkölcsi, esztétikai és egészségi értéket vagy torzulást, mivel azonban ezeknek aprólékosabb vizsgálatára úgyis visszatérünk, egyelőre ezeket tovább nem tárgyaljuk.

A -z- jelentés.

A z betű is még ama jelek közé sorolható, melyek közös tartalomként a folyamatosság fölosztottságát, illetőleg megszakítottságát mutatják föl. Ha a z hangminőségét artikulációjának

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

létrejövésében vizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy az sz-hez hasonlóan keletkezik azzal a különbséggel, hogy míg az sz-hang a levegőnek a fogakhoz terelése után, ezeknek élén teljesen szétszóródik, addig a z-nél egy sekélyes résen átszorulva a fogak élét csak úgy horzsolja, hogy benne csak részleges szétszóródás keletkezik, némi folyamatosság megmaradásával. Ennek alapján úgy határozhatjuk meg, mint a határok közelségének hangját, amit formailag a lemezes, huzalos vagy hézagos szerkezetekben ragadhat meg a szemlélet. Ez említett alakzatokban az értelem tehát valami kontínuumra, folyamatosságra, részben pedig valami felosztottságra támaszkodik. A lemezben, de egy vékony huzalban is az adott test közeli határai kiszabnak egy kis folytonosságot és ugyanezt teszi negatív értelemben a hézagok két közeli határa.

A -z- folytonosságot elmetsző jelentése az -f-sz-r- osztottságától tehát főképpen abban különbözik, hogy kiszabottsága, kiméretezettsége ellenére a folytonossági mozzanatot határozottabban őrzi. *A meghatározási nehézségek, mint már említettük, itt is abból folynak, hogy végeredményben betűink tartalmi evidens adottságok, amiket nehéz mással magyarázni, mikor tulajdonképpen velük mint elemi adottságokkal kell magyaráznunk minden mást.* Tehát saját állításainkkal jönnénk ellentmondásba, ha például a lemezszerűséget valami más, átlátszóan világos fogalommal tudnánk meghatározni. A magyarázat lényegéhez tartozik, hogy valami összetettebb és homályosabb dolgot egyszerűbb és világosabb elemekre bont. A mi eserteinkben pedig ily felbontások alig lehetségesek, mert hiszen legtöbbször elemi adottságok jelentését akarjuk nyújtani. A szó szoros értelmében tehát mi a betűknek nem is nyújthatjuk magyarázatát. A mi ismeretelméleti álláspontunk szerint a jelek azok, melyek az evidens, elemi jelentések hordozói, melyekre minden ismeret szükségszerűen támaszkodik. És ha mi e magatartástól eltérőnek látszó módon magyarázatot igyekeztünk nyújtani betűinknél, azt csakis a szokásos emberi gondolkozásra való tekintettel tettük. Erre annál is inkább kényszerítve voltunk, mert megállapításainkkal kapcsolatban sajnálatosan nagyon sokszor tapasztaltuk, hogy igazolásuk céljából az emberek legkevésbé voltak hajlandók tapasztalati jellegű, tehát evidenciát egyedül megalapozható megfigyelésekre támaszkodni. Mikor már valaki írást vesz kezébe, biztosra veszi, hogy a benne lefektetett igazságokat ő apriorista értékű fogalmaival ellenőrizheti, illetőleg igazságtartalmaikat lemérheti. Beszédhangjaink jelentéseinek megállapítását is mindennel inkább hajlandó összevetni, a legagyafúrtabb szempontokból kritizálni vagy cáfolni a helyett, hogy egyszerűen, de persze az önálló gondolati tevékenységet megindítva, a tényeket vagy megállapításainkat maga is utánvizsgálja. Hiába állítjuk, hogy egy hangra, vagyis jelre vonatkozó megállapításaink tényítéletek, amelyek helyességét egyedül a tények szemlélete és mérlegelése döntheti el, erre a modern ember nem hajlandó, sőt nem hajlandók tudós professzorok sem. Ezért voltunk hát kénytelenek sokszor mi is betűink jelentését hozzájuk alkalmazkodva ismertnek vélt, de lényegében mégis tisztázatlan fogalmakkal magyarázgatni, értelmezni.

Egyébként ismeretelméleti jellegű igazolásokra még vissza fogunk térni, mert magunk is tisztában vagyunk azzal, hogy a képzet, tehát hangképzet és jelentés egymásba folyásának szakaszán van az ismeretelméleti ugrópont, mely az érzéklés és fogalmi ismeret tulajdonképpeni fordulópontja és amit talán mi sem világítottunk meg még kielégítően.

Folytassuk azonban a z betű további tárgyalását. Anélkül tehát, hogy a lemezzé, huzallá kinyújtottság mögötti folyamatossági adottságot magyarázgatnánk, alapul vesszük ezeket a -z- jelentés használatában. A puszta szemlélet segítségével ezekről átmehetünk a lazaság, véznaság, máz, huzat, rétegzettség, csíkozat, párhuzam fogalmaira, vagy ezekkel meghatározható mozgásokra, például rezgésre, zörgésre, zizegésre, ízülésre, lazulásra.

1. Ha azután a felsorolt fogalmak jelentését felhasználjuk részint a fizikai törvényszerűségek, másrészt az életmegnyilvánulások keretében, az egyszerű eszközértékektől kezdve fel a legmagasabbrendű szellemi fogalmakig, telíthetjük -z- jelentésünket is, mint tettük azt a

többi betűknél.

A tömörségnek ama fellazulása, mely a fizikai létrendben a felületi megnagyobbodással, illetőleg a tömör testesség lecsökkentésével a környezethatások gyors felfogására vagy saját tulajdonságainak leadására teszi alkalmassá a z-s alakzatokat, az élet rendjében is hasonló célokat szolgálhat, azzal a különbséggel csupán, hogy itt a környezethatások felfogása, illetőleg a kifelé irányított funkcióknak gyors leadása életesebb, lelkesebb tartalmakra vonatkozik.

Ha az eddig bemutatott szemléletes gondolkozás segítségével fogunk a dolgok vizsgálásához, egy vézna, laza szerkezetű növényi vagy ugyanilyen alkatú állati szerv előtt sem fogunk értetlenül megállni. *És ha az érzelmekben vagy érzületekben lazító, kiterítő, kimutatni vagy érintkezni akaró mozzanatokat kiértékeljük, azokban is -z- jelentésünkre akadunk, mint utolsó alapokra. Egy kacér, izgága, szalmalángos, buzgó, közlékeny habitust nem lesz nehéz egy vézna, laza, karcsú alkatlal okkapcsolatba hozni és esetleg az alkatnak más z-s jellegű változásait is ily módon értelmezni.*

A -h- jelentés.

A -h- beszédhang, vagyis hangminőség a hangszalagokat, de egyáltalán a testek felületét horzsoló légáramlások következtében jön létre, ezért *a felület természetes hangjának, jelének vehető.* Alkalmazását és értelmének kimélyítését tehát a felület vagy felületesség fogalmaival kapcsolatba hozható jelenségek vizsgálatával végezhetjük el. Mint a felületek, határok folyamatosulásának -t- hangja, úgy a -h- hangminőség is tulajdonképpen határozott forma nélküli tartalmat mutat fel, mert hiszen, amint a tapadás, úgy a horzsolás hangja is a legkülönbébb formákkal kapcsolatban jöhet létre. Ha azonban a fogalmakat, illetőleg a különféle jelenségeket képszerű vizsgálatoknak vetjük alá, hamar felfedezhetjük, hogy a huhogás, hörgés, lihegés horzsoló jellegű hangminőségein túl is kiterjeszhető a -h- használata. Nemcsak egy huzat, hám, hüvely felületi jelentését, hanem a horzsolás, hömpölygés, hántás, hempergés, suhanás, mozgás fogalmait is adekvát módon jelölheti *h* betűnk. És az egyszerű, nyilvánvalóan érzéki, felületi jelenségnek kifejezése mellett, még oly szellemibb jellegű fogalmaknak megvilágítására is alkalmasnak bizonyul, mint például a hízelgés, hazugság, hiuság, hit. A h-ról még megjegyezhetnénk, hogy mint a felületet horzsolás, bevonás hangja rokonságba hozható a z-vel is, mely szintén felmutat valami felületetes jelleget folyamatosságának határközelségével.

Az -s- jelentés.

Az -s- a síma, csiszolt felületen végigsuhanó légáramlás hangja, tehát a símaság természetes jele. Vizsgálatát azért is végezzük a -h- után, mivel a símaság tartalma egy felületi módosulást jelent. A símasággal kapcsolatban ismét alkalmunk nyílna annak bemutatására, mily nehézségek előtt állunk elemi jelentéseink meghatározásánál, illetőleg magyarázatánál. A símaság, mint egészen egyszerű elemi és evidens értékű érzetminőség szintén nemigen szorul magyarázatra. Ha meg akarnánk határozni, szintén tautológiába esnénk. Ha megállapítjuk, hogy a símaság a felület oly formai adottsága, melyben az egymásután következő pontok között törés, szakadás nem érzékelhető, tehát valamilyen egyensúlyozott áthajlást, átmenetet mutat, értelmünk már rejtve magával a símasággal, illetőleg ennek képzetével dolgozik.

A suhogó, csengő, csörgő, csobogó, locsogó, sistergő hangminőségekben közös elemként megragadott símaság jelentését is sok és különféle jelenség természetes kifejezésére használhatjuk fel. A siklás, símulás mozgásfogalmi például szintén olyanok, melyekben az -s- jelentés lényegesnek mondható. És ha a különféle viszonylatok között megtalálható természetes alkalmazottságát figyelmesen kivizsgáljuk, a símaság jelentését is kimélyíthetjük, különféle életes

funkciók magyarázatára használhatjuk fel. Nemcsak a síma felületű csuklók, fogak, csülkők funkcióiban, hanem pld. az alkat síma ráncnélküliségében, kiegyensúlyozott felületében is magyarázó, vagyis okokat megvilágító értéke lehet. A rövidség kedvéért azonban e részletes magyarázatokat, mint általában az utóbbi betűknél is tettük, átugorjuk s csupán annyit jegyzünk meg meg, hogy *a -cs- a símafelületű testek ütközésének, a -c- pedig a síma és kemény tulajdonságokat felmutató tárgyak rezgésének természetes hangja*. Természetes jelrendszerünkben tehát ily értelemben használhatók ki.

Az -u- jelentés.

Az -u- az űrnek, a folyamatosság hiányának huhogó, zúgó, bűgő hangja és mint ilyen szintén a formanélküliségnek, az ürességnek, hiánynak, pusztaságnak a természetes jele. Ez alapjelentésnek vizsgálatával, ill. a többi beszédhangok jelentésének összevetésével, különösen a t-vel való szembeállítással bővíthetjük ki természetes használatának körét. Aszerint például, hogy az ürességnek befogadó, betelíthető szerepével hozzuk kapcsolatba, pld. az odu, kulacs, kupa, edény eseteiben a folyamatosság megszakadását látjuk benne, mint az ugrás, cuppanás, szűnés, zúzás eseteiben vagy pedig az ürességnek akadály nélküli lehetőségeit értékeljük, mint a zuhanás, suhanás, hullás mozgásaiban, más és más értelmezésekkel telik meg e semmis, üres jelentésű betűnk is. Alkattani vagy mondjuk kórtani magyarázó értékét is kimutathatnánk ugyan, de mert formanélküli jellege miatt közvetlenül kevésbé mondható alakító mozzanatoknak, hanem inkább csak a mozgások, funkciók megszakíttóságán, ugrásain keresztül fejt ki például szögletesítő hatásokat, amiket részben már a -k- komplexénél letárgyaltunk, vele sem fogunk kimerítőbben foglalkozni.

Úgy véljük, az eddig elmondottak alapján is hihető, hogy betűnk "szellemi" fogalmak adekvát kifejezésére is alkalmas, ezeken keresztül pedig bekapcsolódhatnak a legaktuálisabb élettani problémák magyarázatába is.

Jelentésének kibővítése céljából még csak azt jegyezzük meg, hogy az ű-vel és v-vel is rokonnak mondható. Az -ű- ugyanis az üresség szűkebb, zártabb értelmét tartalmazza, a v, vagyis ékszerűség két szára között pedig szintén megállapítható valami űrös jelleg, mint az *n, b* vagy *d* vájulati vonatkozásában.

Ha az eddig felsorolt beszédhangokhoz, illetőleg általunk egyszerűség kedvéért betűknek mondott jelekhez még hozzácsatoljuk az *"e" hangminőség értelmét, természetes tartalmát, amit az elipszisben állapítottunk meg és az -ő- természetes értékét, mely viszont az -o-, -m- és -v- alapjelentések kombinációjának vehető, lényegében már ki is merítettük alapjelentéseinknek, illetve természetes jeleinknek vizsgálatát.*

Az -e-hang természetes határozománya-jelentése.

Bár az -e-hang legmegszokottabb és hangsúlyozott kiejtése már széthúzott ajakrészének sajátosan elliptikus formáltságával is eléggé evidensen jelzi lényeges hangalakját, a nyelvészfonetikusok ezt az arikulációs mozzanatát nem vették kellően figyelembe, miként az orvosok sem a mekegő "egofónia" kóros hangjelenségénél... A fonetikusok ui. tudták azt, hogy a hangcsatorna mélyebb, kevésbé meglátható részeinek is jelentős szerep jut ki a pontos és tiszta kiejtésben. Csakhát a nyelvészfonetikusok a belsőbb részektől se alkottak világosabb és plasztikusabb képet maguknak a röntgen felvételek profil metszetei alapján.. Pedig azt már J.(?).Purkynje is kiváló fiziológiai ismereteivel jól tudta és hirdette, hogy az akusztikai lényeg megragadásához az

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

összes artikulációs mozzanat integrált kiértékelése szükséges. Ami nélkül a végső hangprediktum akusztikai vagy nyelvészeti kiértékelése is kétes eredményt mutat. Ezért nem tudták eddig az oszcillográfos hullámokat vagy sonagramokat sem igazában kiértékelnihéz... és m.. szokott.n numerikus eljárásokkal.

Eféle módszertani hiányosságok okozták azt, hogy az e-hangnak összetettebb szóSORBANI szerepét sem tudták kellően kibogozni történeti etimológizálásaikkal. Pedig erre bőséges lehetőséget nyújtott volna különösen a mi leleményesen ragozó és összerakó magyar nyelvünk a sok mindent összemosó hajlító nyelvek dialektikus jelentéstanaitól eltérően szolgálva az adekvációs igazságot...

Miért neveztük a jelek meghatározását "logikának" és miért nem folytatjuk logikánk további kiépítését az elemi jelentések kombinálásával?

Most, miután az elemi jelentések felsorolását, illetve meghatározását elvégeztük, egységesebben rámutatunk arra, hogy tulajdonképpen mily szempontokból is vehető ez valamilyen logikai megalapozásnak. Az eddigi logikák módszeréhez szokott olvasó ugyanis különösnek találhatja, hogy még mindig csak elemi jelentésekkel vagy az ismereteknek a jelentésekhez fűzőtetésével bíbelődünk, ahelyett, hogy - mint az eddigi logikusok tették - az ítéletek és következtetések vonalán a szellem filozófiai régióiba szöknénk és ebben a légüresen tiszta környezetben mutatnánk be bűvészetünket. Hát igen, elismerjük, hogy a fogalmaknak egyes jelekhez kötögetése még nem ad teljes, kielégítő meghatározásokat, fogalmaink tehát nem is juthatnak be teljes alapozottsággal az igazság révébe. Ahhoz, hogy egy fogalmat, vagyis egy tárgyra vonatkozó szükséges ismeretek foglatatát lezártnak és a tökéletes logikai apparátusba illeszthetőnek nyilváníthassunk, szükséges a reávonatkozó összes jeleket, alapjelentéseket szerves egységbe vonni. A jeleket, betűket tehát úgy kellene a helyes szóba fűznünk, hogy abban mindegyiknek külön-külön és egymáshoz viszonyított helyzetében is világos és pontosan meghatározott szerepe legyen. Csak így tudnánk azután a szó-fogalmakból a tökéletes logikai vagy filozófiai szintézist létrehozni.

Mi természetesen az alapjelentéseknek ilycélú összefűzését is megkíséreltük és ezzel logikánkat kimélyítettük, azonban ennek a gondolat-matematizálásnak bemutatásába egyelőre nem bocsátkozunk. Sajnos, a legkeserűbb tapasztalataink vannak ugyanis a tektntetben, hogy az emberek, de még a tudós gondolkozók is, mennyire képtelenek a legegyszerűbb igazságoknak kielégítő megemésztésére. Tömör és újszerű igazságokkal szemben teljesen tehetetlenek. Annyira átrágottan, vizenyősre higítottan bírják csak ezeket befogadni, annyira természetesnek veszik, hogy helyes ismeret csak az általuk igaznak vélt, lényegükben azonban soha ki nem vizsgált alapokra épülhet, hogy ha más módszerrel találkoznak, részükre ez a legsötétebb "terra incognita" lesz. És nem is lehet mással jobban felbosszantani őket, mintha a teljes megalapozást, az utolsó elveKig való leásást követeljük meg tőlük kijelentéseik, megállapításaik vagy kritikájuk, elutasító magatartásuk igazolására. Tényleg "logikusan" gondolkoznak, vagyis a lényegükben ismeretlen alapfogalmaikat fűzik ítéletekbe, következtetésekbe és e hiedelmek totális rendszerébe.

Ily körülmények között pedig teljesen fölösleges lenne egy végső alapokig tisztázott és fölépítésében is mindenütt következetes fogalmi rendszerrel megrémíteni és gyötörni a világot. Úgy látszik, nagyon sok megemésztetlen salakot kell meghagynunk elgyöngült szellemi emésztésük elősegítésére. Elég lesz hát, ha fogalmakkal, ismeretekkel kapcsolatban csak néhány megfelelő jel csillogó aranyát mutatjuk fel és az általuk kívánt és elfogadható szintézist mi is csak megemésztetlen igazságok nyálkás pépjével tapasztjuk egybe. Nem fogunk hát nagyon törekedni

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

arra, hogy valami egész igazság-szintézist nyújtsunk. Nem fogjuk végnélkül bizonyítani, igazolni, hogy egy helyes szó testében a valóság mozzanata, tehát az ontológia tárgya van adva és hogy magának a szóttestnek is lehet fogalmi tartalma, tehát benne mint minden valóságban, szintén tükrözhet a többi igazságok rendszere is. És nem fogjuk végtelenségig ismételni, hogy a szótól mint valóságtól függetlenített gondolat is lényegében testes, a képzetek testéhez kötött valóság, mely az emberi koponyából a legreálisabb oklángolatokat indíthatja meg a tettekbe vetítéssel. Gondoljanak a modern bölcseletről, amit akarnak, hitessék el továbbra is a világgal, hogy nekik a nyelvtől, illetve az érzelmi kifejezéstől függetlenített titkos logikájuk, titokzatosan értékes, absztrakt ismereteik vannak. Mi felismeréseink birtokában meggyőződéssel valljuk, hogy a nyelv még ma is -nyilván lezüllyött állapotában - több logikumot rejt, több igazságot hord, mint az ő metafizikázásuk. És a nyelvből, a szemléletes tartalmakból kihámozott eredményeink döntsenek módszerünk vagy módszerük helyessége fölött.

Ahelyett pedig, hogy itt logikai vagy metafizikai kimélyítésekkel nyugtalanítanánk a modern gondolkozókat, más bizonyítékokat hozunk fel még hihetetlennek tűnő állításaink mellett.

Kérdezzük csakis ki a legújabb tudományos divatok által agyonhallgatott, de nyilván mélyebb gondolkozók véleményeit. Hallgassuk meg, vajjon a szó és fogalom, a nyelvi, vagyis érzelmi kifejezés és gondolkodás közötti kapcsolatot oly egyszerűen elintézhetőnek tartották-e, mint amilyenek modern tudósaink és nyelvészeink?

Problémánk rövid történeti áttekintése.

Kelet régi bölcséletében, mely állítólag még a mítoszok titokzatos homályába burkolt, fölmerül a szónak mint kifejezésnek kérdése és persze részünkre nagyon is biztató véleménnyel találkozunk. A hindu Mimamsa a szó és dolog közötti viszonyt egyenesen isteni törvénnyel szabályozottnak hirdeti, ami még naivabb megállapításnak tűnhet fel, mintha a fogalommal való természetes kapcsolatát állítaná. Úgy látszik, amikor az emberek még nem a "logika" szabályaival gondolkodtak, hanem a "szó" értelmében vett "logos" segítségével, bátrabban következtettek, mert ha elismerjük, hogy az igaz fogalom egyezik a dologgal, az igaz ige pedig a fogalommal, nyilvánvaló, hogy az igaz szónak magának a dologgal is egyeznie kell. Ugyan mi más magyarázata lehetne e felhozott nézetnek?

Kezdetben a kínaiak is hittek a szavak reális értékében, a fogalmaikkal vagy dolgokkal törvényes kapcsolatot tartó voltában. Nemigen szorul ez bizonyításra, ha tudjuk, hogy bölcséletük mily fontosságot tulajdonított hajdan az elnevezéseknek. És különösen ha azt is tekintetbe vesszük, hogy írásjegyeik képjellegükénél fogva mily szoros kapcsolatot mutathattak a dolgokkal, nem fogjuk oly lehetetlenül naiv tévedésnek nyilvánítani, ha fogalmaikat és neveiket "érthetetlen" módon sokszor összezavarták nominalista meghatározásaikban.

És mit találunk a görög gondolkozóknál, akik már kiverekedték magukat a mítoszok béklyóiból és máig is alapvetői az európai gondolkodásnak? Ha nem is adunk teljes hitelt azoknak, akik állítják, hogy az ő filozófiájukat is egészében átjárja a szó és fogalom homályos elkülönítésének tévedése, letagadhatatlan, hogy sok körülmény támasztja alá e nézeteket. Pythagoras valószínűleg nem tartotta volna a legokosabb embernek a nyelv alkotóját, ha azt csak önkényes, törvényszerűségek nélküli műnek tartotta volna. De határozottabban meggyőződhetünk a görögöknek a szavak értékébe vetett hitéről, ha meghallgatjuk Platon idevonatkozó fejtegetéseit. A Kratyliosz-féle párbeszéd, mely máig is a legmélyebb nyelvfilozófiai kísérletnek mondható, szinte oly véleményt hirdet, mely szerint a szavak nemcsak önkényes jelek, hanem valamiképpen a dolgok lényegének, fogalmainak utánczóik. És ha Platon nem is követeli meg, hogy a szó a valóságnak teljesen hű

Miért neveztük a jelek meghatározását "logikának" és miért nem folytatjuk logikánk további kiépítését az eler

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

utánzata legyen, nem azért nyújtja az engedményt, mert talán a megfelelés szükségességét elejtené, hanem mert tudja, hogy azt a tökéletes képmás sem adja, aminek pedig tárgyilagos értékét, különösen konkrét dolgok ábrázolásával kapcsolatban senki sem tagadhatja. A szó akkor is adekvát, természetes jelzésű maradhat, mint a kép a dologgal, ha vele csak részben egyezik is. A modern gondolkozók, akik már rég naív mesének könyvelték el az állítólag tökéletes értelmű nyelvalkotó hitét, furcsának is találhatják, mikor azt látják, hogy Platon egészen szó szerint veszi a hangoknak, betűknek a lényeggel való megegyezését, mikor kijelenti, hogy ha egy fogalomra vonatkozó szükséges betűket mind összegyűjtenénk, a belőlük keletkezett szó a fogalomnak nem is képe, hanem teljes ismétlése, másodpéldánya lenne. Persze a Kratylos-féle párbeszéd másmilyen magyarázatot is megtűr, annyi azonban bizonyos, hogy benne a thézis és phyzis vitája nincs oly öntelt bizonyossággal lezárva, mint modern hivatalos nyelvészeinknél.

A görögöknél fölösleges lenne tovább időznünk. Nyilvánvaló ugyanis, hogy a szavak "plátói" értékelését oly nyelv használatánál, mely változásaiban, helyesebben szabályokhoz már nemigen igazodó torzulásaiban a gondolattal adekvát viszonyt nem mutat fel, praktikus fel kell adni. Ha tehát az igazsághoz el akartak jutni - és hogy a görögök erre valóban törekedtek is, bizonyításra nem szorul - számolniok kellett már a nyelv önkényes voltával, a fogalmak és szavaik között tehát élesebb határt kellett vonniok. Bár Aristoteles kategóriáiban is ott kísért még a nyelvi, grammatikai kényszer, a gondolkozás a görögöktől kezdve valóban függetleníteni próbálja magát a szavak hatalmától.

Az emberi elme azonban Aristoteles után sem adta fel a szóba vetett hitét. Az igazság természetes vágya továbbra is űzte az ige ősi, bűvös értéke felé, bármily tudományossággal is mutattak rá a szavak önkényességére és titoknélküli szürkeségére. A görögök szellemi örökségét átvevő skolasztikus bölcselet is védte ugyan komolyságát azzal, hogy a fogalmak és nemeik között határozott különbséget tesz, a szó nagy értékelésének hitét mégsem adta fel. Nehéz lenne ugyan eldönteni, minek tulajdonítsuk Aristoteles győzelme után is Pllatonnal szimpatizáló álláspontját. Talán a régi hagyományokra való támaszkodás, az igazságérzés ösztönössége vagy vallási tanai irányították véleményüket? Mindenesetre bizonyos, hogy a katolikus hitigazságok, melyek egy tökéletes értelmű nyelvalkotót, bábéli nyelvzavart és a Szentháromság tanában az Atyával egyként ügő Igét hirdették, a szó fontosságát, illetőleg ennek a dolgokkal való törvényes kapcsolatának hitét alátámasztani látszottak. Rövidség kedvéért csak egyik legnagyobb tekintélyünkre, Szt. Tamásra hivatkozunk. Mikor bizonyítani akarja a dogmatika azon tanítását, mely az első ember értelmi tökéletességére vonatkozik, szintén a szó, illetőleg nyelv kötött törvényszerűségére támaszkodik. Bizonyításának gondolatmenetéből könnyen kivehető a szóról vallott oly nézet, melynek értelmében az legalább is kezdetben nem volt önkényes. Felvetve a kérdést, vajjon az első ember minden tudásnak birtokában volt-e, így válaszolt: "Mivel a Genézis írása szerint nevet adott az állatoknak, kellett, hogy azok természetét ismerje, mert hiszen a nevek és dolgok természete között megfelelésnek kell lenni." Mellékes, hogy eme törvényszerűséget minek alapján gondolta, egyszerűen elvitázhatatlan tény, hogy bizonyítása erre mint valami elfogadott és közismert igazságra hivatkozik. Persze a modern tomisták Szt. Tamásnak e "balfogását" igyekeznek elhallgatni és inkább olyan megállapításait fogadják el, ami nekik tetszetősnek tűnik és amelyek modernizált életszemléletüket igazolhatják.

És hogy a szó értékébe vetett hit nem volt elszigetelt jelenség, hanem az egész középkor gondolkozását átjárta, azt valószínűnek találhatjuk filológiai próbálkozásaikból is, melyek a logika és nyelvten szétválasztását nem tartották annyira kívánatosnak, mint például a mostani modern keresztények. És ha még a középkori zsidó bölcseletnek kabhalisztikus kihatásait is tekintetbe vesszük (Rajmundusz Lullusz), megállapításaink még valószínűbbnek tűnnek fel.

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

A kabbala bûvésze, betûkombinációs játéka szintén a szó és dolog vagy fogalom közötti megegyezés lehetőségének elméletére épít. Talán nincs is a bölcselet-történetnek oly rendszere, melyben annyira központi fontosságú szerepet kapna a szó, mint éppen a zsidók e kinevetett bibliamagyarázó spekulációiban. Igaz ugyan, hogy első pillanatra hihetetlenül misztikus, amit a szó magyarázataként nyújt, ha azonban ezt egy logikailag megengedhető visszakapcsolással értelmezzük, nagyon is elfogadható igazságnak bizonyul. A kabbalisták azt mondják ugyanis, hogy Isten a világot a zsidó betûk mintájára alkotta és innen származik a köztük lévő megfelelés. Véleményük szerint az ő nyelvük betûi a természetnek is betûi, velük tehát nemcsak egy kétesértékû szubjektív tudattartalom fejezõdhet ki, hanem magának a világnak igazi értelme is. A beavatott, vagyis a hagyományok ismerõje pedig ezek szerint a természet titkait magukból a héber szavakból is kiolvashatja. Ezek a spekulációk, melyek végeredményben a Leibnitz által komoly problémaként felvetett gondolat-matézisnek első legtudatosabb elõfutáros kísérletéül könyvelhetõk el, nem is fognak oly fantasztikus spekulációknak feltûnni, ha betû-tagolásos fogalomszerkesztésük lényegébe alaposabban bepillantunk. A betûk és a természet közötti megfelelés magyarázatának titokzatossága eloszlik,

ha a megfelelés lényegén egyáltalán nem változtató logikai fordítást végzünk, mely a Pllaton-féle vagy utána következõ neo-platonista elméletekkel teljesen egybeesik. Ezek ugyanis az utánzásban, ábrázolásban szintén vallják a betûknek a dolgokkal, tehát a világgal való megegyezését. Az utánzás elmélete pedig bármennyire egyszerûnek és lényegét meg nem oldónak tûnik is fel, mégis elfogadható a belõle levonható következményekkel együtt. Ha tudatosítjuk, hogy az utánzás tágítható fogalma végeredményben magára a gondolkozásra is kiterjeszthetõ, mert hiszen a fogalom is a dolognak valahogy utánzata, érdemesnek tarthatnánk végre ezt a magyarázatot végiggondolni. Tisztázása bizonyára közelebb juttathatná a nyelvészetet is az igazságához, mint a modern evolucionista elméletek. A betûk meg a dolgok hasonlóságának felfedezése miatt nem kellett volna a kabbalisták fantáziájához sem folyamodni, ha következetesek lettek volna az írás keletkezésére vonatkozó, tudományosnak elfogadott magyarázatokhoz, melyek a betûnek utánzó, rajzi értékét, legalábbis az õsi állapotra vonatkozólag, vallották.

A középkor bölcseletébõl persze még sok gondolatot sorakoztathatnánk fel, mely a szó problémájával szorosan összefüggõtt. Mutatványként azonban még csak az univerzálák nagy vitáját említjük, mely véleményünk szerint szintén a szó értékének tisztázatlanságával kapcsolatban indult meg és éppen a képzet és fogalom viszonyának megoldatlansága miatt maradt a mai napig is lezáratlan, vérzõ sebe a középkori gondolatnak. Vannak, akik egyenesen azt állítják, hogy a nagy és szomorú kimenetelû szellemi harcot egy oly kitétel indította el, mely a dolgok és szavaik kölcsönös felcserélhetõségére engedett következtetni. (Boethius: Tract. de gener. rebus vel vocibus). Ha ez nem is felelne meg a teljes igazságnak, mégis bizonyos, hogy a szó rejtetten, illetve nem-tudatosan fontosabb szerepet visz ezekben a kérdésekben, mint azt eddig általában gondolták. Sajnálatos azonban, hogy a fogalmakat éppen leértékelõ, "csak szavakká" lealacsonyító nominalizmus és a belõle származó szenzualizmus is a szó, a kifejezés logikai értékét már kielégítõ mértékben nem kutatta. Pedig e mulasztása lényegében egészen következtelen volt eredeti álláspontjához viszonyítva, mely szerint az érzéki képzetek nyújtják a megismerés összes adatait. Nem jöttek rá, hogy a szó képzetértékében is használható lehet és így a gondolkozásban lényeges szerepet vállalhat. Hiába emlegették a Descartes utáni gondolkodók, hogy a geometriának valamilyen fontos vagy lényeges szerepe van a tapasztalat tárgyának értelmi feldolgozásában, hiába állította Hobbes, hogy az igazság lényegében a beszéd mûve, hiába mondta Locke, hogy a képzetartalmakból hámozzuk ki azokat az egyszerû ideákat, melyekbõl minden ismeret felépül, hiába mondta, hogy a logika maga is a jelek tudománya, hiába állapította meg Berkeley, hogy képzetek, melyeknek segítségével gondolkozunk csakúgy, mint a szavak is egyedi, szemléletes, konkrét értelmi tartalmak, a szavaknak, képzeteknek, illetõleg fogalmaknak adekvációba-hozatalára mégsem mert senki vállalkozni.

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

Leibnitz már szinte a legutolsó az igazi nagyságok között, aki mély logikai iskolázottsága alapján még sejtette és vallotta a szavaknak valamilyen fontosságát és az esetleges szabályozásukból következő kulturális értékeknek nagy horderejét. Szerinte még a szók nemcsak arra szolgálhatnak, hogy külső képzetet adjanak a lelki jelenségeknek, hanem hogy magyarázzák is ezeket. Egyik művében még így ír: "Tudom, hogy azt szokták mondani az iskolában és mindenütt, hogy a szók jelentései önkényesek (ex instituto), és igaz ugyan, hogy nem valami természetes képesség határozta meg őket, mégis az a nézetem, hogy részint természetes okok határozták meg azokat." Valószínű, hogy a szóknak, érzéki jeleknek kifejező értékébe vetett hite is nagyban hozzájárult ahhoz, hogy megalapozza annak a fogalmi nyelvnek gondolatát, mely a gondolat matematizálására törekedett és amely sokáig a legképzettebb koponyákat is foglalkoztatta. Bár meggyőződése volt, hogy az emberi gondolkodásnak is megvannak azok az alapfogalmai, melyek az összetettekhez úgy viszonylanak, akár csak az abc egyszerű hangjelei, betűi a nyelv bonyolult egészéhez, arra mégsem jött rá, hogy éppen a szavak elemeit, a beszédhangokat vegye természetes jelentésükben alapfogalmaknak. Enélkül pedig a világnyelv megalkotására irányuló törekvései végeredményben meddők maradtak. Nem tudatosították, hogy a gondolat tisztázására, matematizálására irányuló kísérleteknek eredménytelenségét tulajdonképpen a szó problémájának megoldatlansága okozta.

A tézis vagy fizis vitájának eldöntetlensége volt tehát még mindig a gordiuszi csomó, csak nem akarták vagy nem tudták felismerni. Hiába alapozgattak kisléleteikben arra a platonista ízű véleményre, hogy a fogalmak és dolgok, valamint a nyelvi és logikai megállapítások valahogyan adekvációba hozhatók, hiába keresték a szükséges összetevő elemi fogalmakat és hiába állapították meg alapkövetelménynek, hogy ehhez a betűknek, illetve jeleknek csak egy bizonyos tartalomhoz, jelentéshez kötése szükséges, hiába sejtették, hogy az abszolút logikát, a szabályos nyelvtant a nyelvből kellene valahogyan kifejtetni, kiépíteni, arra az egyszerű lépésre nem szánták rá magukat, hogy végre is a beszédhangoknak mint elemeknek természetes jelentését kihámozzák és hogy valamit ezzel kezdjenek. A gondolat geometrizálására, pontos érzéki jelölésére irányuló törekvések azután lassan ki is mentek a divatból, sőt magának a nyelvnek igazi problémáit is elföldelték. Kant, a nagy bölcs megállapította, hogy a gondolat és jelzése: a szó között megfelelés nem lehet, mivel a szavak csak önkényes jelek; ezzel aztán a "gondolati" kategórikus imperativusz lezárta a józan emberi ész törekvéseit.

Csalódnánk azonban, ha azt hinnénk, hogy a szót önkényes jellé lealacsonyító újabbkori bölcselet általában boldogulhatott a jelzés problémájának kielégítőbb megoldása nélkül. Éppen ennek pótlásaként kényszerültek a képzetek szerepének előtérbetolására nemcsak a szenzualisták, hanem a más ismeretelméleti nézeteket valló irányok is. Azt persze nemigen látták be, hogy a képzet és fogalom kihangsúlyozott fontosságú viszonya, melyet Aristoteles óta nyíltan nem is tagadott senki, ugyanazt az ismeretelméleti nehézséget rejti, mint a könnyen elintézettnak vélt szó és gondolat lehetséges kapcsolata. A képzetnek a szóval közös, szemléletes, konkrét jellege ugyanis az elvont gondolkozás felé csak oly áthidalhatatlan szakadékot mutat, mint a nyelv esetében.

Condillac már igen nagy ellenállásra talált, mikor a gondolkozást a nyelvvel akarta azonosítani. Korában ez már persze érthető dolog is volt, hisz akkor már senki sem hitt a szavak valamilyen, természetes értékében. Nézetét egyébként azért is vethették el jogosan, mivel a lehetséges fogalmi nyelv és az ismert konkrét, lezúllott, logikától büszkén emancipálódó nyelvek között a lényeges különbséget nem tisztázta kielégítően.

A gondolat és jelzés viszonyát azonban még újra az érdeklődés középpontjába állította egy különös bölcseleti irány, a tradicionalizmus, mely már észrevette a Kant-féle tanok veszedelmét. Főképvisezője: De Bonald a zűrzavarba fulladó újkori bölcselet egyik alaptévedésének azt tartotta, hogy a szavakat a gondolat önkényes jeleinek fogadják el. A tradicionalisták tehát a nyelvnek, a

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

gondolkodással kapcsolatban ismét nélkülözhetetlen szerepet tulajdonítottak, de mert a nyelv igazi lényegét a sokszor nyilvánvalóan önkényessé vált szavaktól nem tudták határozottan elkülöníteni, az ő kísérletük is csak kudarcba fulladt.

A probléma később azután még inkább eltemetődött, pedig a szavaktól teljesen függetlenített, elszigetelt képzetek szerepének feszegetésével végül éppen olyan megállapításokhoz jutottak, melyek a nyelv értékelésére nagyon is kedvezők lehettek volna. Hiszen csaknem általánosan elfogadott igazsággá vált, hogy tudásunk és egész tudományunk csak kifejezési probléma, mert hisz ezek nem mások, mint a természetnek jelekbe kényszerítései. Azonban még mindig nem akadt gondolkozó, aki a gondolkodáshoz szükséges képzetek, jelek szerepét a jelenlétükkel szinte felkínálkozó beszédhangok képzetértékével összevetette vagy helyettesíteni merete volna és belátta volna, hogy teljesen képtelen logikai magatartás, ha a beszédhangok vagy jelek képértéke és a megfelelő képzetek értéke között ellentétet tûrünk meg. Persze ez a lehetetlen helyzet nemcsak amiatt adódott, hogy a beszédhangoknak, illetőleg a nyelvi vagy érzéki kifejezéseknek formális értékét nem tudatosították, hanem azért is, mert a lényegesnek, szükségesnek nyilvánított képzetek konkrét szerepét sem tisztázták a kérdéses fogalmakban. Így aztán nyilvánvaló, hogy a gondolat és nyelvi kifejezés adekvációba hozatala egyszerűen azért nem volt lehetséges, mert sem a nyelvi kifejezés, sem a gondolat önmagában nem volt pontosan meghatározott, logikai szempontból elfogadható elmetartalom. A szó vagy nyelv lényegének elejtése, norma-hiánya tehát nemcsak kifejezésbeli tökéletlenséget eredményezett, hanem tulajdonképpen a gondolat csödjét is maga után vont. Mindkettőnek a dolgokat kellett volna utánoznia, utána-alkotnia, de egyik sem tette.

A kifejezés problémája a tradicionalisták után teljesen elmerült az újabb és divatosabb műfogalmak kaoszában. Hiába azonosították Hegel és követői a logikát az ontológiával, ezen az alapon pedig a szó kérdését is a természet adottságaival, törvényeit a lét törvényeivel és hiába akartak visszatérni a fenomenalisták a szemlélelet-nyújtotta adatokhoz mint ismeretalapokhoz, hiába törekedett a logisztika a gondolati viszonylatok szimbolikus vagy matematikai jelzésére, kiút a szellemi zûrzavarból már nem adódott és általánosan egyértelmű kifejezés rendszerét már nem tudták kiépíteni.

A megvetett alaphoz, a megismerés és lét közös gyökeréhez, az evangéliumi Igéhez visszatérni már nemcsak azok nem tudtak, akik elpogányosodott tévelygésükben feneklettek meg, hanem még azok se, akik a megoldást az Isten-eszme irányában keresték. Még akik nyíltan vallották, hogy az Isten vagy Logos-eszme a végső célja és előfeltétele nemcsak a létnek, hanem az ismeretnek is, azok sem sejtették már, hogy éppen az Ige érzéki megtestesítésében kellene keresni az eligazító világozságot és az ismeretelméleti gordiusi csomó megoldását.

Ezzel azonban le is zárjuk vázlatos történeti áttekintésünket. Tudjuk, hogy vele rövidsége és csak távoli utalásai miatt kimerítő vagy meggyőző adatokat nem szolgáltathattunk. Reméljük azonban, hogy arra így is elégséges lesz, hogy a jelenlegi hivatalos, divatos nyelvészeti magatartás abszolút értékét megingassa. A szó és gondolat viszonyának fontosságát, lehetséges törvényszerűségének nagy horderejét annyi nagykapacitású elme látta be, hogy mellettük a hivatalos percmemberkék ellenkező zsvajva édeskeveset számít. Azokkal az elkoptatott frázisokkal, amelyekkel el akarják fojtani a néhány év óta ezirányban ébredező igazságot, csak a leggyöngébb logikai alapozottságú, főképpen pedig a gondolat történetét nem ismerő tömeg előtt érvelhetnek. Érveik ugyanis teljesen kimerülnek azokban a dicstelen és szofisztikus fogásokban, melyekkel oly nevétséges és lehetetlen állításokat cáfolnak meg, aminőket a gondolat és szó lehetséges adekvációját hirdető komoly gondolkozók közül senki soha nem is állított, hanem csak az ő agyukban születtek meg. Mikor aztán nagy hetykén saját koholmányaikat megdöntik, akkor azt a látszatot akarják kelteni, mintha tényleg valami valós állítást is cáfoltak volna vele. Úgy igyekeznek feltüntetni a dolgokat,

minth az ellenkező táborban valaki azt állítaná, hogy minden konkrét szó esetében lenne valami adekváció a jelölt fogalommal, holott ezek csak azt állítják, hogy ilyen viszony lehetséges, illetőleg szükséges lenne. Cáfolataik tehát az igaz szó lényege ellen ugyanolyan értékűek, mintha valaki a konkrét erkölcstelenség vagy konkrét értelmi tehetetlenség eseteire, tényeire hivatkozással magának az erkölcsnek vagy az igazságnak lehetőségét vagy szükségességét tagadná. A normanélküli nyelv adottságaira támaszkodással akarták a normák felállítására irányuló kísérleteket neveltségessé tenni és az ily irányú kísérleteket csirájukban elfojtani.

A gondolkodás szemléletes jellegére vonatkozó megállapításaink rövid összefoglalása.

Most már nem a szemléletes gondolkodásról, hanem a gondolkodás szemléletességéről beszélhetünk. Mert úgy hisszük, igazolnunk sikerült, hogy az emberi gondolkodás mindig szemléletes, nemcsak a különös intuitív vagy művészi megragadások eseteiben, hanem az elvont, vagyis leegyszerűsített, általánosított fogalmakban is. De kezdjük el megállapításaink összefoglalását.

Tanulmányunk kiindulópontja az a felismerés volt, hogy *az érzéki ember gondolkozása lényegesebb kapcsolatban van a szemléletes, képi jellegű érzékléssel, utána pedig a képzetekkel, mint azt eddig bárki is hitte vagy kimutatta volna.* Vizsgálni kezdtünk hát egyszerű érzettartalmakat, főképpen hangérzeteket, hogy ezeknek tisztázásával és megértésével alapokat vethessünk. Kézenfekvő okokból az ember artikulált beszédének hangjait, illetve ezekkel azonos értékű, csak más fizikai körülmények közt létrejövő hangminőségeket vettünk vizsgálat alá.

Már legelső megállapításaink igazolták, hogy a hangok létrehozó artikulációjuknak, mint formális adottságoknak oly függvényei, okozatai, melyek okaik formáival teljesen egyenértékű alaki értelmet árulnak el, amint ez előre várható is volt az ok és okozat törvényszerűségének sokszor emlegetett proporcionalitása alapján. Tehát a hangérzetek is élesen elhatárolható, kiterjedtségi jellegű, szemléletes vagyis képet ábrázoló adottságoknak bizonyultak.

E megállapítások után nem volt nehéz megsejteni azt a nagy és különösen ismeretelméleti szempontból fontos igazságot, hogy a többi érzetminőségek is mind kiterjedtségi mozzanatok felmutató tartalmak és mint ilyenek egybeesők és kölcsönösen felcserélhetők, behelyettesíthetők és maradék nélkül ki is fejezhetők a hangérzetek tartalmaival. Az a régi aristotelesi belátás tehát, mely a tapintás őserzékéből eredeztette a többi érzékek tartalmait, így nyilvánvaló részletekben is igazolható lett. Mert amint pld. a csengő hangminőségek közösnek felismert síma jelentését nemcsak a tapintás símaságával találhatjuk azonos tartalmúnak, hanem a síma felület fényvisszaveréseit csillogónak felfogó látásérzetekkel és az ugyancsak síma mozzanatot eláruló édes ízzel és ilyen szaggal, úgy a felsorolt többi hangérzeteink tartalmát is megtaláltuk adekvát értelemmel a többi érzetek között is. Van pld. nemcsak tapintható keménység, hanem hallható keménység: koppanás; ízlelhető keménység: keserűség; színkeménység, illetőleg megtört szakadékos fényfolt; pld. tarkaság. És ugyanilyeneket állapíthatnánk meg a puhaság érzetével stb. kapcsolatban.

Miután az egyszerű, elemi érzetminőségeket, vagyis tárgyi hatásokat a betűk tartalmaiban megállapítottuk, lerögzítettük és a passzív jellegű érzéklés tárgy jelenlétét mindig megkövetelő nehézkességétől megszabadultunk, megkezdhattuk a gondolkodás ama működését, mely a képzeteket úgy fűzi ismét egybe a különféle viszonylatok között, hogy végül létrejön az az általánosnak mondott értelmi tartalom, melyet fogalomnak hívnak.

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

Itt, a képzeteknek az érzetek felé irányuló kapcsolata, illetve a képzetjelentéseknek fogalomná összetevődő felfejlődése mellett meg kell állnunk, hogy alaposabban rámutassunk arra a lehetetlen helyzetre, amelybe az emberiség jutott, mióta a szavak és gondolatok közötti megfelelési viszony követelményét feladta.

A képzetektől jelentésekké, majd fogalmakká tevődő gondolati műveletet és ennek a nyelvvel mint kifejezéssel való lényeges kapcsolatát, az Igének a fogalommal való egybeesését az teszi érthetlenné vagy elfogadhatatlan állításokká első pillanatban, hogy a nyelv külső érzetminőségei, vagyis betűtестei és a gondolkodás szükséges belső képzetlemei között tényleg szakadás állott be. Ezt a mostani nyelveknél kivétel nélkül tapasztalhatjuk. E szakadás azonban nemcsak egy nagyszerű és lemérhetetlen fontosságú ideális kifejezési követelménynek elvesztését jelentette és jelenti, hanem mind a nyelvnek, mind magának a gondolatnak is belső logikai haldoklását indította meg, akár csak a test és lélek kapcsolatának megbomlása az életben. Az érzetek-képzetek-jelentések kapcsolata az emberi beszéd vonalán tényleg megszakadt. Az érdekesebb gondolkozók, bár egyáltalán nem tudatosan, valahogy érezték ugyan, hogy ha nem akarnak csak papagáj módjára beszélni, a szavak és fogalmak közé be kell iktatni a tapasztalat-nyújtotta tárgyi értékű képzeteket, ez azonban egyáltalán nem történt meg kielégítő módon és mértékben. A szükségszerű és a fogalmak meghatározása, felépítése szempontjából lényeges fontosságú képzeteket a legügyesebb gondolkozók valahogy csak összehordták, azonban sok köszönet nem volt ebben sem. Mivel ugyanis a képzetek artikulálását a nyelv artikulálásától, elemi tagolásától nem tanulták el, oly zűrzavaros és az értelemmel meg nem emészthető képzelthalmazokkal voltak kénytelenek operálni, amelyből kiút nemigen adódott. Bármennyire is hihetetlennek vagy kiábrándítóknak tűnik, igaz, hogy a logikus gondolkodás menete csak egy körbenforgó képtelenséggé vált, a logika üres formalizmussá vált, mely ugyan az elindított gondolkodást tovább tudta vezetni, az első megalapozást és megindítást azonban tárgyi értékű módon nem tudta elvégezni. A fogalmak a legtöbb esetben így tényleg szubjektív értékű képzelmenyekké, nem pedig építő, hatni tudó eszmékké váltak. Az értelem így veszítette el uralmát nemcsak a nyelv, nemcsak az érzetek-képzetek összetételére fölött, hanem az élet szabályozására, irányítására szolgáló igazságok fölött is. És mindez nyilván azért történt meg, mert az elindító, elemi jelentések, a "betűfogalmak" fogantyúit veszítette el. A legnagyobb gondolkozóknál is csak a képzetek zavaros és esetleges halmazából telődött meg az "igazságtartalom", nem pedig a logikailag átdolgozott alapjelentések rendszeres kiépítéséből. Így a fogalmak szinte teljesen használhatatlan koholmányokká fajultak. Az értelem, mely az igazság követelményének nem tett eleget a szavak felé, nem tudott eleget tenni a tárgyak és megismerésük felé sem. A nyelvben, a jelzésben tehát nem azért nincs logika, mert ez fölösleges vagy haszontalan értelmi luxus lenne, hanem azért, mert az emberi értelemben sincs helyes logika helyes nyelv nélkül. Mi eddig inkább csak abc-t nyújtottunk, a fogalmaknak csak töredékes elemi jeleit szedegettük össze és kimerítően nagyon kevés fogalmat tisztáztunk, mégis a felhozott néhány érzéki jegy segítségével a fogalmakat oly használható, értékesíthető igazságokká avattuk, melyek segítségével nemcsak elvont, teoretikus jellegű problémákat nyithatunk fel, hanem még az alkatalakítás, a szépség és egészség építőköveit is nyújthatjuk.

De folytassuk kitérések nélkül még tovább azt az utat, amelyen a szemléletes gondolkodást az elemi képzetek lerögzítése után följelesztettük addig a fokig, amit az eddigi gondolkozók éppen az elvonás bűvészetének segítségével véltek elérni.

Amint a hangérzetek első lerögzítését, illetve képességüknek megállapítását is akként végeztük el, hogy a különféle érzetminőségek összevetésével valami közös tartalomra, azonos jelentésre bukkantunk, az érzetekkel t-s kapcsolatot fenntartó képzeteknek jelentéssel való megtelítését is hasonlóan végeztük el.

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

És éppen ez a művelet az, mely tulajdonképpen a megismerés legbelsőbb lényegébe, legtitkosabb mechanizmusába enged betekintést, tehát itt van az a fordulópont, ahol a képszerű és így mintegy üres képzet átváltozik fogalommá, helyesebben a fogalom jelentéseselemévé, összetevőjévé. Csak azért mondjuk, hogy a fogalom elemévé alakul, mert a fogalom legtöbbször összetettebb vonatkozások foglalata és így meghatározásához vagy kiépítéséhez több, jelentéssé tevődött képzetre van szüksége. A fogalom tehát az egyszerű betűjelentéseken, ill. betűfogalmakon túl betűk sorozatát, a szavakat igényli, melyeknek szaporítását az a körülmény szabja meg, mily mértékig akarjuk a fogalmat vagy a vele jelölt tárgyat kimeríteni.

De mutassuk be konkrétan, mi is történik az alapképzetekkel a gondolkozás eme megvilágító folyamatában. A kerekesség, a nyúltság, a hájlás, stb. képe, amelyet eleinte tulajdonképpen csak szükségből és indokolatlanul vehettünk a "ság" képző segítségével fogalommal egyenértékű főnévnek, érzet- vagy képzettartalmában jelentéstanilag még tényleg üresnek mondható. Jelentéssel akkor telődik meg, mikor természetes, tapasztalható viszonyai közötti vonatkozásait szemléljük, a természet rendjében alkalmazott értékekre, használatukra és okozataikra közvetlenül rátalálunk és így a legkülönbözőbb vonatkozások közepette azonos elemként fedezzük fel. Így tudatosítjuk egy t-s kapcsolat értelmében pld. nemcsak azt, hogy kerek tárgy adja ki az -o- hangot, hanem azt is, hogy e kerek, tehát o-s forma az, ami törés, szakadás nélküli hajlat és mint ilyen önmagába záródó, minden pontja egy középponttól egyenlő távolságra van, forgással hozható létre, forgó, csavaró, keringő mozgásra legalkalmasabb, ütközések esetében sík testtel csak pontban érintkezik, tehát ebből kifolyólag egyenletesen gördül, ennek vonalán a haladó mozgás benmaradóvá válik, a középponttól való kiterjedés szempontjából egyenletes, stb., stb. Mindezeket a tapasztalatokat tehát, melyeket azonban lényegileg a kerek kép keretében, vele egybeesésében közvetlen tapasztalattal szerzünk meg, - nyilvánvaló, másból nem magyarázhatjuk, - teljesen evidens értékű alapigazságokká avatjuk.

E művelet pedig annál inkább lesz jelentéstelítő, fogalmasító, minél több és minél változatosabb vonatkozásokban végezzük el vele az azonosító, összeegyeztető t-s kapcsolatot, vagyis minél egyszerűbb és részletesebb vonatkozásokban vizsgáljuk ki találkozásait. Minél egyszerűbb, elemibb valami, annál több dolognak lehet ugyanis alkatrésze és annál több dologgal jöhet kapcsolatba, így pedig mindjobban közeledik a teljes, a tiszta megértésig. Még az egyszerű betűk igazi megértése is akkor jön létre, amikor egymás közötti viszonylataikat olyannak ismerjük fel, hogy bennük az összetettebb az egyszerűbből, ez pedig a legelemibből, vagyis az i betűből szerkeszthető, származtatható. A vonatkoztatások számának szaporítása tehát a tartalmi leegyszerűsítéssel jön létre. Ez a felosztó, részletező, egyszerűsítő, vagyis több résszel érintkezésbe jövő értelmi művelet volt az, amelyet az absztrahálás, elvonás neve alatt úgy igyekeztek feltüntetni, mint ami még a nyilván érzéki jellegű tárgyakat is úgy juttatja értelmezéshez, felismeréshez, hogy azokat teljesen megfosztja érzéki adottságaiktól, vagyis konkrét, szemléletes voltukat megszünteti.

Egész tanulmányunknak lényeges és kritikus pontja éppen az a felismerés, hogy *képi elemek nélkül helyesen és érdemesen gondolkozni, értéshez jutni a szó legszorosabb értelmében képtelenség*. Az ember szükségszerűen, még nem érzéki jellegű valóságok felfogását pld. a lélekét és Istenét is, képes, jeles elemek, betűk segítségével végezheti csak el. És *ahogy a kimondottan érzéki dolgok képzete nem akadály a fogalmi megértésüknek, ugyanúgy nem akadály a szemléletesség a szellemi dolgok felfogásának sem*. Nem mondunk mi ezzel semmi újat, csupán a "cognitum est in cognoscente per modum cognoscentis" régi megállapításához maradunk következetesek.

És amint megállapítottuk, hogy az érzéki valóságok a leegyszerűsítés vonalán csak a pontig juthatnak el, mint a semmi határáig, úgy van ez az értelem képzeteivel és jelentéseivel is.

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

Az elvonással jutunk el a legegyszerűbb és ezzel a legevidensebb jelentésekig, bezárólagosan tehát a pontszerű egyszerűségig. Ez átértett egyszerű jelentésekből rakja azután össze az értelem összetettebb fogalmait is, melyeket épp ezáltal mondhatunk *átértett szellemi tartalmaknak*.

Hogy a megismerés lényeges kapcsolatban van valami szétbontó, felaprózó és ezek után az evidens egyszerűségig jutó művelettel, végül pedig ez egyszerű elemekből való fogalmi kiépítésekkel, azt a megismerés összes fázisainak vizsgálata is igazolhatja. Nemcsak a figyelem szűkítő, egyszerűsítő tendenciája, hanem az ítélet alanyának mint egésznek az állítmánnyal mint részzel való egybevetése, a következtetésnek leszűkített haladványba redukálása, egyszerűsítése, a meggyőződés, a bizonyosság mást, vagyis többszerűséget kizáró egyedülisége mind a központi fontosságu egyre, mint az egyszerűség gyökerére utal. Ezek figyelembevételével pedig nyilvánvaló az is, hogy a beszéd linearitása, artikuláltsága, elemekkel operáló jellege a gondolkozás lényegével nem esetleges párhuzamosságot mutató törvényszerűségek, hanem ennek éppen szükségszerű függvényei. Így nagyon is érthető lehet, miért tulajdonítunk a betűelemek tisztázásának oly nagy fontosságot és a tárgyi hatásokkal való egybeesését miért tartjuk alapkövetelménynek. Az ily törvényszerűségekre épülő szavak, szókapcsolatok oly sémái, képei lehetnek a dolgoknak és gondolatoknak, hogy belőlük nem közvetítéssel, hanem teljesen közvetlenül is kihámozhatók, kiolvashatók az ismeretek, amint a hű képből általában az ábrázolt dolog.

Utóhang.

Gondolat és kifejezés alapproblémáinak megoldatlansága, a köztük való kapcsolat határozatlansága folytán századok alatt a fogalmak teljes zűrzavara állott be s ma általánosságban az a helyzet, hogy szinte a legegyszerűbb, legkézzelfoghatóbb dolgok fogalmaiban sem egyeznek már meg az emberek. Nemcsak a különféle nyelvek szavainak bábeli zűrzavarát láthatjuk, hanem ugyanannak a szónak ugyanazon nyelv keretében is a legellentétebb értelmet tulajdonítják s persze nemcsak a tudatos, logikus gondolkozástól távoleső tömegek, hanem tudós-bölcselő gondolkozók is. Mivel pedig vak vezet világtalant, azért sodródik kultúréletünk veszedelmes szakadékok felé.

E szellemi válság egyik főokát én a fogalmak absztrakciós-elvonásos elködösítésében állapítom meg. Elvonni csakis érzéki keretekben lehet s így az elvonás az érzéki elemektől teljesen nem foszthat meg semilyen ismeretet. Ezeknek az elemi egyszerűségű érzéki adatoknak megfelelő képzetek biztosíthatják nemcsak az ismeretek objektívítását, hanem egyöntetű értelmezését is.

Minden összetett fogalom szétbontható elemi jelentésekre. Ez elemi jelentések pedig, melyeket a beszédhangok természetes értékében fedeztem fel, a geometria alapjelentéseivel, alapformáival mutatnak tökéletes egybeesést, adekvációt. Ezzel a gondolat geometrizálásának, illetve matematizálásának lehetőségét alapoztam meg, mely exaktségánál fogva a félreértéseket minimumra csökkentheti és a nemzetközi megértést, kulturális értékicserélődéseket beláthatatlan mértékben segítheti elő.

Mindezen meggondolások kultúrpolitikai lehetőségeit, kultúrtörténeti vonatkozásait, a nyelvek közös eredetének bizonyítékait, a közös ősnyelvnek adekvát kifejezésű szerkezetére épült szellemi háttereit s alkotóik értelmességének mélységeit még nem mutathattam be a rendelkezésemre álló keretek között. Ezt a feladatot majd egy következő kötetben, az "alkalmazott speciális részben" óhajtom elvégezni.

Dr. Zoltán Balla:

Logica cogitationis imaginiformis.

(Transferente in latinum quodam amico.)

Operam navat Auctor determinare et consignare conceptus ac notitias exactitudine geometrica, ut perturbatio vitae spiritualis modernae chaotica tolli possit.

E necessaria et essentiali cogitationis humanae cum phantasmatis connexionione Auctor sibi persuadebat fieri posse, ut conceptus etiam per signa sensibilia naturalia, prorsus adaequata determinentur et consignentur.

Ope huiusmodi systematis signorum seu signaturae perfectioris et adaequati volebat exactitudinem cogitamentorum reddere solidiorem, stringentiorem ac securiorem.

In quo problemate solvendo potissimum duabus occurritur difficultatibus. Primo: nondum dilucidata est obscuritas ipsius processus cogitandi. Secundo: signa vel signorum systemata, quibus cogitamenta exacte determinari, consignari possint, praesto non habebantur.

Difficultates hae sic ab Auctore solvebantur: haudquaquam-generatim, sed omnes pro cogitatione necessarios conceptus singillatim perquirebat. Tunc elucebat quaedam phantasmata in efformandis conceptibus adhiberi characteristicis et essentialia. Quibus phantasmatis exactis, characteristicis illos Auctor consociavit conceptus, qui super his phantasmatis exstruuntur.

Seligebat phantasmata ad leges intuitivitatis, resp. ad leges figurarum sensibilibus structuralibus. Quoniam cuique notum sit omnes figuras corporales, sensibiles vel complicatissimas posse ultimatim in elementa geometrica resolveri, eam ob rem phantasmata fundamentalia identificabat elementis in synthesi geometrica necessariis. Sic ope phantasmatum geometrizarum omnes conceptus dilucidare valebat.

Attamen haec tentamina nimis speculativa dicenda essent absque ulla utilitate practica, nisi haec logica et noëtica cogitandi investigatio possit cum quodam naturali signorum systemate seu signatura connecti et fixari.

Cum manifestissimum videretur signa lingualia ad cogitamenta exprimenda esse ex se destinata, ideoque ex lingua systema signorum naturale efficere annitebatur; quocirca ultima linguae elementa, nempe sonos sermonis pervestigare coepit, ut significationem eorum naturalem constabiliret.

Cum Auctor in sonis (sive quatenus sub forma sensationis, sive quatenus sub forma phantasmatis manifestantur) illa elementa geometrica pro cogitatione necessaria quaerebat, fausto successu inveniebat significationem sonorum naturalem.

Obstupescendo videbat essentialibus sonorum sermonis significationes identicas esse cum geometricis illis elementis, ex quibus tamquam ex phantasmatis necessariis vel tamquam ex

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

partibus constitutivis conceptus efformari recognoscebat.

En nonnulla exempla:

Sonus -i- est sonus punctualitatis minimae;
sonus -l- est sonus oblongitatis, linearitatis;
sonus -a- est sonus plani, planiformitatis;
sonus -o- est sonus rotunditatis, circularitatis;
sonus -g- est sonus globositatis, sphaericitatis;
sonus -v- est sonus figurarum angularum;
sonus -j- est sonus arcuositatis.

Et sic porro quilibet sonus sermonis habet propriam et exacte determinabilem significationem geometricam.

Si haec thesis, nempe "Quodlibet cogitamentum ex intuitibus sensitivis, ex phantasmatibus compositur" factice verificatur, partes illae cogitamentorum geometricae componentes possunt respici tamquam signa Alphabeti naturalis.

Quae cum ita sint, soni sermonis, id est elementa lingualia propter significationem eorum naturalem applicandi sunt tamquam categoriae fundamentales, utpote quae ulteriori analysi subici non possunt et ex quibus omnes conceptus componi poterunt.

At ne haec quidem stabilivisse ullius esset utilitatis practicae, nisi indubie verificatur naturales sonorum significationes etiam in linguis hordiernis reperiri posse. Commutationibus sonorum in linguis observatis Auctori successit demonstrare structuram linguarum fundamentalem consistere in illis sonorum geometricis significationibus. Quibus positus conceptus humani exactius, clarius definiri ac determinari possunt.

Super his principiis fundamentalibus exaedificari potest systema cogitationis imaginiformis, ope cuius non solum vita nostra culturalis regenerari, sed etiam omnium linguarum origo communis demonstrari et logica magis naturalis extrui poterunt.

Opitulante nova hac logica cogitationis imaginiformis Auctor enititur non solum transmutare moldernam mundi vitaque conceptionem, sed omnium scientiarum radices appretiare; quo fit, ut vivendi ratio evolutionistica diruatur et problemata vitae spiritualis novis ac firmioribus fundamentis dilucidentur.

Denique solvetur problema illud Leibnizii de "lingua universalis", cuius utilitas eximia non in eo solum consistot, quod cogitamenta exactitudine mathematica consignantur (characteristica universalis) et novarum notiarum ars inveniendi praestatur, se potissimum efficitur, ut comprobata omnium populorum origine communi per collaborationem et approximationem intellectualem pax ac vera concordia instituat omnium nationum.

Remarque: "intuitif" et "intuition"
sont pris au sens original et sensuel
du verbe lat.: intueor, -eri . . .

Dr. Zoltán Balla:

La logique de la pensée intuitive.

L'auteur, pour trouver l'issue du chaos de la vie intellectuelle moderne, se proposa le but de préciser, d'une exactitude géométrique, les concepts et les connaissances.

Partant du fait que la pensée humaine est en relation essentielle avec les images, il parvint à la reconnaissance qu'il y a une connexité légale même entre les concepts et les signes sensuels, adhérents aux sens conformes. Il parvint à la précision exacte des concepts par l'établissement d'un système de signes conformes à ceux-ci.

Les difficultés du devoir proposé se donnaient surtout de deux sens. Le premier se renfermait dans l'irrésolution de l'essence de la pensée même, le deuxième que des signes ou des systèmes de signes, à l'aide desquels les pensées auraient été exprimables, n'étaient point à la disposition.

L'auteur résolut les difficultés de la manière suivante:

Pas en général, mais par l'examen spécial des concepts, il découvrit que chacun concept a une image fondamentale exactement déterminable. A ces images exactement déterminées il recueillit tous les concepts à fond basés aux images convenables. Il avait choisi les images (ou idées) fondamentales conformément aux éléments géométriques des êtres sensuels. C'est qu'il est connu que la donnée sensuelle, même la plus compliquée est aussi analysable jusqu'aux éléments géométriques. C'est pour cela que l'auteur a identifié les images fondamentales avec les éléments géométriques. De telle manière, par la valeur d'image des éléments géométriques, il est parvenu à la précision même des concepts.

Mais toutes ces tentatives auraient manqué de valeur pour la pratique, s'il n'avait pas réussi de faire venir en rapport l'examen logique et théorique des concepts et des pensées avec un système de signes naturels et habituels. Puisque les pensées sont le mieux exprimables par les signes donnés des langues, et ces signes sont applicables en naturels, pour cela l'auteur cherchait à examiner les éléments des langues, c'est à dire les voix et à constater leurs significations naturelles.

En sondant les fonds d'image et de sensation des éléments géométriques fondamentaux, il trouva la signification naturelle des voix. Il parvint à la certitude surprenante que les voix ont une coïncidence avec les éléments géométriques qui sont même de nature les éléments composants des concepts. C'est justifié par ex. que la voix -i- peut être considérée en voix naturelle de la minutie (petitesse), ensuite que la voix -l- est la voix naturelle de la longueur, que le -a- est celle de la dimension de deux direxion, c'est -à- dire celle du plan, le -j- est celle de l'inclinaison, le -v- celle du coin (angle), le -o- de la rondeur (ou rotondité), le -g- du globe, le -m- du amas, et ainsi de suite. Chaque voix a une signification exactement déterminable et géométriquement valorisable.

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

Si donc la reconnaissance logique soit vraie que les pensées et les concepts sont analysables aux idées (ou images) élémentales des intuitions, alors même les éléments géométriques des pensées et les significations naturelles des voix, des caractères sont identifiables.

Les significations naturelles des voix peuvent être considérées pour les catégories fondamentales déjà inanalysables et évidentes de la pensée, à l'aide desquelles ensuite chaque concept peut être à bâtir.

Toutes ces constatations mêmes ne seraient pas particulièrement significatives, s'il n'était pas justifié que ces significations fondamentales des voix sont, pour la plupart, à la disposition de découvrir même dans les langues d'aujourd'hui. Prenant en considération les changements de voix bien connus des langues, il réussit à prouver que la colonne vertébrale de chaque langue se compose des significations géométriques des voix et qu'à l'aide de celles-ci un éclaircissement plus exact des concepts devient beaucoup mieux possible.

A ce fond on peut construire un tel système de la pensée intuitive qui peut amener non seulement un changement radical de notre vie spirituelle d'aujourd'hui, et qui peut fournir non seulement de clef aux langues différentes en preuve de leur descendance commune, mais il donne même la possibilité de la reconstruction d'une logique plus naturelle. A l'aide de cette logique intuitive, l'auteur donne non seulement une nouvelle conception de monde, mais, en même temps, la revalorisation aussi de toutes les sciences. De telle sorte la moderne conception de vie évolutionniste perd son terrain, et les problèmes spirituels de la vie parviennent à une nouvelle résolution plus radicale.

De telle manière le problème de la naturelle langue mondiale (lingua universalis), posé par Leibnitz, tout à coup vient à sa résolution. Mais la portée de cette question se trouve non seulement dans la manière-exacte de matérialiser la pensée et en celle de donner la possibilité des connaissances nouvelles (ars inveniendi), mais encore plus en cela, qu'à l'aide de la conscience d'une origine commune et d'un accord réciproque, la vraie paix du monde se peut réaliser.

Dr. Zoltán Balla:

Die Logik des anschaulichen Denkens.

Der Verfasser versucht, um einen Weg aus der Verwirrung des modernen geistigen Lebens zu finden, eine exakte, geometrisch genaue Bestimmung der menschlichen Begriffe und Kenntnisse vorzunehmen.

Aus der Erkenntnis heraus, dass das menschliche Denken naturnotwendig in Wesenszusammenhang steht mit gewissen Vorstellungen, kam er zu der Überzeugung, dass man die Begriffe auch mit entsprechenden sinnlichen Zeichen in Verbindung bringen kann. So wollte er die notwendige Klarheit der Begriffe mit einem dem Begriffsinhalt genau entsprechenden Zeichensystem erreichen.

Die Schwierigkeiten der Aufgabe lagen hauptsächlich in zwei Richtungen. Die eine war die Ungeklärtheit des Wesens der Gedanken, die andere die, dass auch die Zeichen und Zeichensysteme, mit denen man die Gedanken ausdrücken kann, nicht zur Verfügung standen.

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

Die Schwierigkeiten hat der Verfasser auf folgende Weise gelöst: Er hat, nicht generell, sondern durch eine Untersuchung der einzelnen Begriffe, den Nachweis geführt, dass den Begriffen ganz bestimmte Vorstellungen zu grunde liegen. Zu diesen genau festgelegten Vorstellungen stellte er alle jene Begriffe zusammen, die sich ihrem Wesen nach auf den betreffenden Vorstellungen aufbauen.

Die Auswahl der Grundvorstellungen erfolgte entsprechend der geometrischen Grundlage der sinnlich wahrnehmbaren körperlichen Gegebenheiten. Bekanntlich lassen sich auch die kompliziertesten wahrnehmbaren Inhaltsformen des sinnlich Vorhandenen bis in die Grundelemente der Geometrie zerlegen. Darum hat der Verfasser die Grundvorstellungen mit den geometrischen Elementen identifiziert. So kam er zu der Bestimmung der Gedanken mittels des Vorstellungswertes der geometrischen Elemente.

Alle diese Versuche wären aber zu spekulativ und praktisch kaum verwertbar, wenn es nicht gelänge, die logische und erkenntnistheoretische Untersuchung der Gedanken mit irgendeinem natürlich gegebenen, gewohnten Zeichensystem in Verbindung zu bringen. Da sich die Gedanken am besten durch die gegebenen Zeichen der Sprache ausdrücken lassen und diese als natürliche Zeichen verwendbar sind, hat sich der Verfasser daran gemacht, *die Grundelemente der Sprache, die Laute, logisch zu untersuchen, und ihre natürliche Bedeutung zu ergründen.*

Indem er in dem Vorstellungs- oder Empfindungsinhalt der Laute die zu grunde liegenden geometrischen Elemente suchte, fand er die natürliche Bedeutung der Laute. Er kam zur überraschenden Feststellung, dass sich die Laute mit jenen geometrischen Elementen decken, welche die natürlichen Bestandteile der Begriffe sind. Es erwies sich, dass der -i- Laut der natürliche Laut der Kleinheit ist (die kleinste Darstellung des Wenigen ist der Punkt), ferner dass der l-Laut der natürliche Laut der Länge ist, -a- der Fläche, -j- der Biegung, -w- des Winkels, -o- des Kreises, -g- der Kugel, -m- der Anhäufung, u. s. w. Jeder Laut hat so eine genau bestimmbare, geometrisch bewertbare Bedeutung.

Wenn also die logische Erkenntnis richtig ist, dass die Gedanken und Begriffe sich aus den elementaren Vorstellungen der Anschauungen zusammensetzen, so kann man die geometrischen Grundelemente der Gedanken mit den natürlichen Bedeutungen des Alphabets identifizieren.

Die Laute kann man nach ihrer natürlichen Bedeutung als die Grundkategorien des Denkens betrachten, die nicht weiter analysierbar sind, aber evidenten Inhalt haben, aus denen jeder Begriff zusammensetzbar ist.

Aber auch diese Feststellungen hätten keinen besonderen Wert, wenn nicht zu beweisen wäre, dass die Grundbedeutung der Laute grösstenteils auch noch in den modernen Sprachen vorhanden sind. Unter Berücksichtigung der Lautveränderungen der Sprachen gelang es dem Verfasser zu beweisen, dass tatsächlich die geometrische Bedeutung der Laute das logische Grundprinzip der Sprachen bildet und dass durch die geometrische Bedeutung der Laute eine genauere Erklärung der Begriffe ermöglicht wird.

Auf dieser Grundlage kann man ein System des anschaulichen Denkens aufbauen, das nicht nur die Umwälzung unseres ganzen bisherigen Kulturlebens bringen kann, sondern auch einer Schlüssel zu den verschiedenen Sprachen liefert, mit dessen Hilfe die uralte gemeinsame Abstammung der Sprachen erklärt und der Aufbau einer natürlicheren Logik ermöglicht wird.

So kann auch die von Leibniz aufgeworfene Frage der natürlichen Weltsprache gelöst werden, deren Bedeutung nicht nur darin liegt, dass sie die Gedanken mathematisiert, exakt ausdrückt,

A SZEMLÉLETES GONDOLKOZÁS LOGIKÁJA

(characteristica universalis) und neue Erkenntnisse ermöglicht, sondern auch darin, dass durch den Nachweis der gemeinsamen Abstammung und durch die Möglichkeit einer sprachlichen Völkerverständigung eine natürliche, friedliche Weltordnung begründet werden kann.

Forráshely: osnyelv.hu